

Jan Maksimjuk

Čom ne po-svojomu?

Čom ne po-svojomu?

Mami
Oli Maksimjuk
I pameti Tata
Volodi Maksimjuka

Jan Maksimjuk

Čom ne po-svojomu?

Elementarz podlaski z objaśnieniami

STRUHA EDITIONS

Biłostôk 2014

*Why not in our own language?
Podlachian primer with explanations for adults*

*Чаму не на сваёй мове?
Падляскі буквар з тлумачэньнямі для дарослых*

Grafičny redaktor
Aleksander Maksymiuk

Struha Editions

ISBN 978-83-902162-1-8

Copyright © 2014 by Jan Maksymiuk

Drukarnia www.partnerpoligrafia.pl

ČASŤ PJATA:

Hramotno

Słownik, słownik!

Wstęp przy czeskim piwku

Była wczesna jesień 2004 w Pradze. Piątkowe popołudnie, moja ulubiona pora tygodnia. Wyszedłem z budynku Radia Wolna Europa przy Placu Waclawa i dłużej refleksyjnie w nosie zastanawiałem się, jakby tu zakończyć kolejny tydzień wywrotowej działalności przeciwko reżymom Leonida Kuczmy w Ukrainie i Aleksandra Łukaszenki w Białorusi. Aż tu nagle... na bliskosiężnym staromiejskim horyzoncie rozplamieniły się rdzawo-płowe włosy Alicji Pietruczuk, czołowej reporterki Polskiego Radia Białystok. Alicja była turystycznie ze znajomą (która w tej historii pozostanie w tak zwanym tle) i nie bardzo wiedziała, co zrobić z owym środkowoeuropejskim popołudniem. Przytomnie zaproponowałem wstąpienie do Bistro 57, baru przy ulicy Štěpánskiej 57, zaledwie 100 metrów od Placu Waclawa. Bar ten ma jedną niewątpliwą zaletę — w lokalach przy placu Waclawa piwo dla naiwnych turystów sprzedaje się po 50 koron za kufel, podczas gdy w Bistro 57 — za jedyne 19 (dziewiętnaście). Tam właśnie zucumowaliśmy na dwie godzinki.

(Niestety, muszę zawiadomić wszystkich zainteresowanych, że parę miesięcy po opisywanych tu wydarzeniach Bistro 57 — swojska *česká hospudka* — została przejęta przez kitajską mafię gastronomiczną i teraz mieści restaurację serwującą kitajskie dania z ryżem pod takimi nazwami jak „rybie udka pikantne” albo „wieprzowe udka w sosie seczuańskim”. Za 100 lat na Placu Waclawa w Pradze będzie słyszeć i czuć tylko chińszczyznę, zawyrokował mój kolega Roman

ze wspomnianego wywrotowego Radia. Osobiście mam nadzieję, że tego czasu zdecydowanie nie doczekam.)

Koli vam čohoś velmi chočetsie i koli vaš rozum i duša ščêro nastavlany na toje, kob dosiahnuti vašoho ciêlu jak najchutčêj, to žytie vam u siêtum pomahaje naveř vypadkovymi spotkaniami i pryhodami. Tak było pudčas moho spotkania z Alicijeju v Prazi. Koli ja skazav jôj, što vže bôlš jak rôk času zajmajusie perekładami na svoju movu i probuju stvoryti štoś napodobi literaturnoho varyjantu pudlaškoji movy, Alicija skazała mniê: *A čy ty znaješ, Maks, što môj tato napisav słovnik našoji movy?* Ot že, ja siêtoho nijak ne znav i, jak treba było spodivatisie, od počutoho na miêsti vpav pud stôł, na zaplovany češki pomôst. Okazujetsie, tato Aliciji, Jan Petručuk, oboroliv u 1977 roci doktorat na Lublińskum University imeni M.C. Skłodovskoji pud nazvoju „Słownictwo wsi Kuraszewo koło Hajnówki”. Kurašovo — rôdna vjoska tata Aliciji. Okrum teoretyčnoji časti — hramatyčnogo narysu movy Kurašova — pracia doktora Petručuka zmiščaje słovnik kurašôvciuv na bližko 5000 słôv. Słovnik velmi fajny i po-naukovomu solidny — vôn daje osnôvny hramatyčno-stylistyčny charakterystyki leksyki kurašôvciuv i prykłady jeji vykorystania v movnum konteksti. Koli ja vstav z-pud stoła v Bistro 57, to doznavsie od Aliciji pro nekotory podrôbnosti.

Posli šostoho piva my z Alicijeju dohovorylisie, što vona voźme kopiju praci od svoho tata i peredast' jijiê mniê, kob ja môh jak-leń siêtoju pracioju počyvtisie. Što my i zrobili deš u listopadi 2004, a pud kuneć styčnia 2005 moja žônka vže pospiêła siêtu praciju — bôlš za 400 mašynopisnych storônok — perezypati v komputer (vykorystovujučy dla našoji movy alfabet i pravopis, kotory ja pryдумav na dobrovôlnuj emigraciji v Prazi).

Pudlaška koine

Koine po-grečki značyt *spôlny*, perš za vsio v odnosinach do społnoji, nadregijonalnoji grečkoji movy v starožytnosti. Čy my, biłorusy na Pudlašy, majemo społnu movu, našu *koine*? Chutčêj za vsio, (šče) niê. Inačej hovoraty biłorusy v Łosinci, inačej u Klenikach, a šče inačej u Čeremusi. Ale vsiê vony hovoryt ne natôlko inačej, kob odny odnych ne ponimali. My ne tólko što ponimajem odny odnych, ale šče dokładno ponimajem našych bratôv-licvinôv z Naruvki, Michałova abo Horodka. My je poligloty, tak skazaty, z definiciji. Polaki v porumnani z nami to kaliêki (u movnum aspekti).

Doktorska pracia Jana Petručuka rejestruje leksyku vjoski Kurašovo v gmini Čyžê na Hajnuvščyni, de biłorusami v perepisi 2002 roku zapisałosie bôłš za 80 procent ludi (najbôłš z usiêch gminuv na Biłostôčyni). Ot že v gmini Čyžê, kotora leżyť poseredini biłorusko-ho pudłašôvskoho areału na Biłostôčyni, naša pudłaška mova żyve bôłš-menš naturalno, de lude ne tólko što ne vstyđajutsie hovoryti po-svojomu, ale šče starajutsie po-svojomu nazyvati novy rečy i zjavy, ne perejmajučy pôłskich nazvuv. Gmina Čyžê i jeji lude majut posli perepisu 2002 roku najperše pravo podyktovati nam, jak povinion vyhladati standart našoji pudłaškoji *koine* v pisanum vyhladi. Tomu rozhlad lingvistyčnoji praci doktora Petručuka — rejestratora hovôrki z sercia našoho Pudłaša — maje dla nas velikie značenie.

Jak hovorat u Kurašovi?

Kurašovo, u ktorom v seredini 1970-ch żyło koło 900 ludi, leżyť bôłš-menš poseredini štyrochkutnika Zabłudôvje-Biêłsk-Hajnuvka-Čeremucha. U siêtum štyrochkutnikovi naohuť hovorat „mjahko” abo „puvmjahko”— [chod'it'i]/[choditi] — jak u vjoskach na liniji pomiž Biêłskom i Hajnuvkoju. Tomu koli dumati pro *koine* dla pudłašôv, rozumnym zdajetsie pryniati vymovu [χod'it'i]/[χoditi] (u zapisi: *choditi*) jak „literaturnu” dla znormalizovanoji pudłaškoji movy. Siête ne označaje, što my ode zaboronijemo ludiam z Łosinki (*chodzici*) abo Čeremchi (*chodyty*) pisati po-svojomu. Naodvôrôt, davajte pišête tak, jak vam naturalno. Usio siête bude nazyvatisie našoju pudłaškoju movoju. Ono što v našych najperšych prôbach stvoryti spólnu pudłašku movu my budemo naciêluvatise przed usiêm na toj movny obšar, de pudłaška biłoruskość je „polityčno” i demografično najmucniêjša. Značyt, diš davajte podivimosie, jak hovorat lude v Kurašovi.

Praca Jana Pietruczuka została napisana pod kierunkiem znanego polskiego ukrainisty Michała Łesiowa, dlatego też w swojej warstwie „ideologicznej” włącza się nieuchronnie do akademickiego „przeciągania liny” wśród slawistów nad niezbyt wyraźnie zdefiniowaną granicą pomiędzy gwarami białoruskimi i ukraińskimi na północnym Podlasiu. Ponadto klasyfikacja słownictwa wsi Kuraszewo do takich kategorii jak „słownictwo prasłowiańskie” i „słownictwo wschodniosłowiańskie” (cerkiewno-słowiańskie, staroruskie, rosyjskie, gwarowe, miejscowe) na ogół niewiele wnosi do mojego rozumienia tej gwary. Ale są to jedyne poważne zarzuty, jakie mogę postawić tej pracy. To

co stanowi o jej sile i, jeśli można tak się wyrazić, o jej nieprzemijającej wartości, kryje się w solidnym opisie fonetyczno-morfologicznym gwary Kuraszewa i dołączonym do części opisowej słownika. Zwłaszcza słownik jest naprawdę super.

U Kurašovi hovorāt mjahko — [χođiti] — dokładnie tak, jak u mojôj rôdnuj vjosočci Lachi, która leży jakichś 12-13 kilometrów na puvnočny zachud od jijiê. Ja siête viêdav i bez doktora Petručuka — deš na počatku 1980-ch liêt do Kurašova vychodiła zamuž diêvčyna z Lachôv, i ja byv na tôm vesiêli. Hovôrka Kurašova mniê dobre zasiêla v pameti šče i tomu, što na tôm vesiêli ja posvaryvsie z odnym kurašôvciom i dostav od joho po zubach. Ot že, ja byv na vesilach u mnôho jakich inšych vjoskach na Pudlašy — naprykład, u Pilipkach i Strylciach — ale tam z nikim ne pobivsie i tomu tamtejšy movny parametry mniê pomniatsie velmi nevyrazno.

Naturalno, u Kurašovi lude hovorāt z dyftongami ê i ô. Doktor Petručuk piše, što dyftongi ê (*iê*) i ô vystupajut v Kurašovi tólko v akcentovanuj pozycji, a odinym wypadkom, koli dyftong ô bôlšmenš čuti v neakcentovanuj sylabi, je locativus prymietnika odinočnoi ličby: *na hožôm koniovi, v temnôj chati*. U takich sytuacjach kurašôvci vžyvajut i *u*: *na hožum koniovi, v temnuj chati* (tak jak hovorāt u mojih Lachach). Dyftong ê nikoli ne vystupaje na počatku słowa, ale často stojit na kunciovi: *na dvorê, učyteliê, dniê*. Dyftong ô, koli jomu „etymologično treba” vystupiti na počatku słowa, poperedžujetsie protetyčnoju fonemoju *v*: *vôlcha, vôn, v vôleš, Vôrla*. Odinym wypadkom, de ô začynaje slovo bez *v*, je: *ôvsisko (ôvsianka)*. Na kuncie słowa ô ne pojavlajetsie nikoli.

Rzeczowniki rodzaju męskiego w dopełniaczu liczby pojedynczej w Kuraszewie przybierają jedną z dwóch końcówek: *-a* (*čołoviêka, konia, płuha, ponediełka*) albo *-u* (*bolu, poradku, popełu, jačmeniu*). Niektóre rzeczowniki mają dwie końcówki dopełniacza, jednakowo uprawnione: *ohniu/-a, berehu/-a, domu/-a, verchu/-a*. Końcówka dopełniacza rzeczowników męskich w liczbie pojedynczej jest ważna dla określenia ich biernika. Otóż rzeczowniki oznaczające istoty żywe mają w bierniku końcówkę *-a*: *baču čołoviêka, zlapaw cihana, zaprôh konia*. Reguła ta rozciąga się i na większość rzeczowników nieżywotnych z końcówką *-a* w dopełniaczu: *porubaw chliwa, našow hryba, bačyw miêsecia, vyniaw noža*. Natomiast gdy rzeczowniki rodzaju męskiego liczby pojedynczej mają w dopełniaczu końcówkę *-u*, wówczas ich biernik jest tożsamy z mianownikiem: *vyžaw jačmiêr, zjiêw miêd, bačyw poradok*. Warto tę ważną regułę zapamiętać.

W miejscowniku rzeczowniki rodzaju męskiego liczby pojedynczej mają cały bukiet końcówek: a) *-ê (iê)* — *na dvorê, na zemliê, na žyvotiê*; b) *-i* — *na łuzi, u sadi, na peredi*; c) *-u* — *na pudvôrku, u prystoronku, u Biłostoku*; d) *-ovi* — *na koniovi, u kutkovi*. Tutaj też obserwuje się równouprawnione dublety końcówek: *u chlivî/-ovi, na mochû/-ovi, u kalendarê/-ovi*.

W liczbie mnogiej rzeczowników rodzaju żeńskiego i nijakiego w gwarze Kuraszewa zachowały się relikty tak zwanej liczby podwójnej, charakterystycznej dla języka starosłowiańskiego. Występują one z liczebnikami *dviê, try, štyry*: *dviê dušê* (l. mn. *dúšy*), *try pjadiê* (l. mn. *pjádi*), *dviê liêti* (l. mn. *litá*), *štyry poliêni* (l. mn. *poliná*), *dviê hniždiê* (l.mn. *hnižda*).

Morfologiczne osobliwości odmiany liczebników, przymiotników i czasowników w Kuraszewie pozostawimy do rozpatrzenia na jakąś inną okazję, a tutaj na zakończenie zaznaczymy, że forma zwrotna czasowników w tej wsi ma na ogół końcówkę *-sie*: *zobačytisie, podivitisie* (w moich Lachach używana jest końcówka *-sia*; w wielu miejscach naszego Podlasia forma zwrotna czasownika ma też krótką końcówkę *-ś* jako alternatywę dla końcówki pełnej: *zobačytiś, podivitiś*). W Kuraszewie używa się też formy złożonej trybu przypuszczającego, oprócz formy prostej typu *pisaw by, kupiła b*. Takiej właśnie: *kob znaw, što bude došč, to byw by raniêj siêno sprataw; byli b za-byli, kob ja ne pryhanuw*.

Do czego może się przydać praca Jana Pietruczuka?

Dla napisania hramatyki i słownika „literaturnoji” pudłaśkoji mo-vy, viêdomo ž. Osobливо słovnik — pudłaśko-pôłski i odvorôtny — je dla nas neodłôžnoju spravouju. Poka šče našy lude pomniat svoju movu i chočut na jôj hovoryti. Dobry słovnik, u ktorum bude mnoho prykladuv vykorystania pudłaśkich słov u konteksti, može pomohčy nam „vernuti movnu pameľ” i zbrehčy siêtu movu v pisanum vyhladi dla nastupnych pokoliêniuv. Po-mojomu, bôłšoś z toho, što zarejestrovav doktor Petručuk u Kurašovi, možna bez velikich zmiênuv perenesti do peršoho słovnika našoho pudłaśkoho koine. Rukopisy ne horat, hovorytisie v rosijśkoho piśmennika M. Bułhakova. Słovniki ne propadajut darom, chočetsie skazati v siêtum miêsti. Spasibo, pane Petručuk!

„Czasopis”, červeń 2005

Zapach rôdneho slova

Mikołaj Wróblewski: *Słownik gwary bielsko-podlaskiej (Na podstawie języka wsi Chraboty oraz przedmieścia Studziwody)*. Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach, 2008. Redakcja: Doroteusz Fionik; stron 254.

1. Nepraktičny zapis

Treba, musít, začati od osnovnoji pretenziji do autora chraboľóvsko-studzivodského slovníka Mikołaja Vrublevského i redaktora Dorofiję Fijonika — jichnie vydanie možna pročytati, ale... ne možna zacytovati v písmovom vyhladi. Niê, vony ne zaboronili joho cytovati — ale vy navrad čy dašte rady perepisati jakoje-leń pudlaškie slovo z dyftongom tak, jak joho zapisali Vrublevski i Fijonik. U jich dyftongi iê, ê, ô pišutsie odpovîédno jak ie, *ue*, yo z dodatkom „kabľučka” nad siêtymi dvochznakami, ale jak postaviti siêty „kabľučok” na klavijatury komputera — zahadka. Inačej kažučy, u komputery ne znajdetsie žadnoho standartnoho fontu, kob napisati pudlaški dyftongi tak, jak vony zapisany v slovníku Vrublevského-Fijonika. Tak što razom zo svojim slovníkom autor i redaktor faktyčno povinny doľučati dyskietu abo kompakt-dysk zo spicijalnym fontom, kotory pozvolav by pisati po-pudlaški v jichnium pravopisi. Bo inačej jichni slovník ne bude miêti takoho praktičnoho značenia, jakoje vôn miêv by, koli b joho napisali jakimś standartnym alfabetom, dla ktoroho vsiê potrebný grafemy čtoś stvoryv raz i navse dla vsiêch komputeruv.

Ne možna zamachuvatisie na likvidaciju nepiśmennosti v jakôjs movi, uže na samum počatkovi stavlajučy neprochôdnu stinu pry po-

moščy nepraktyčného (nekomputerného) alfabetu. I to v dodatku kiryličného alfabetu, kotory na Pudlašy dla pokoliënja diti v viêku 5-7 liêt (koli vony učatsie čytati i pisati) je vže ne menš „egzotyčny“, jak grečki abo arabški. I dla bôlšosti pudlaškich diti vôn takim ostanetsie na ciêle žyťie — ne varto miêti iluziji, što naveť koli kohoś v školi budut učyti rosijškoji abo biłoruškoji movy, to pryvyčka čytania kiryličného tekstu zstanetsie v joho tak samo môcna, jak pryvyčka čytania łacinki. Takoho v Pôlšcy ne było i ne bude.

Skažemo šče bôlš. Mołodoje pokoliënje teper šukaje potrêbnu sobiê informaciju v Interneti, a ne v knihach i słovnikach. Koli dumati pro pošyranie pudlaškoji movy sered mołodych pudlašukôv, to logično było b postaviti słovnik Vrublevského-Fijonika v Interneti v formi tak zvanoji „bazy danych“, dla ktoroji možna było b skorystati komputernu funkciju „pošuk/search“. Ale siêtoho ne možna zrobiti, bo Ź nichto na sviêti ne maje pudchodiaščoho fontu, kob takuju bazu danych jak sliêd zobačyti na ekrani svoho komputera, ne kažučy vže pro toje, kob samomu zrobiti v jôj jaki-nebudť pošuk. Korystanie słovnikom Vrublevského-Fijonika v interneti faktyčno ohraničane formatom PDF.

U słovniku my znajdemo try (!) razny alfabety — kiryličny jak osnôvny, a do toho šče łacinški (lity E, e, J, j) i grečki (litera γ). Ale naveť siêty alfabetyčny eklektizm ne gvarantuje dokładoho zapisu pudlaškich słôv. Nu bo jak, podług pravopisu Fijonika, zapisati imje *Gryša* abo nazvu *Ganges*? Kob pravilno perenesti vymovu, to treba było b — *γрыша* i *γангес*. Rêč odnak u tôm, što γ — małaja litera (velika dla jeji v grečkum alfabeti — Γ). A vłasny nazvy treba Ź pisati velikoju literoju, značyt — *Грыша*, *Гангес*. Ale Γ u kiryličnum alfabeti peredaje zvuk [h], a ne [g]. Ot i majemo pomišanie z *popłqtaniem*, Hryšu z Gryšoju. U biłoruškej i ukrajinškej movach vže ne zvoročujut uvahi na raznicu pomiž zvukami [g] i [h] (u siêtych movach naohuť ne vystupaje zvuk [g]). Ale v pudlaškej movi siêty dva zvuki vsiudy odrôznivajut, tomu MUSOVO miêti osôbny grafemy dla velikoji i małoji lity g i h. A jich u pravopisi Vrublevského-Fijonika nema. Tomu, musit, u słovniku je mnôho słôv, u kotorych treba było b užyti g zhôdno z žyvoju vymovoju, a vony tam zapisany pry pomoščy h, naprykład: *hvaťt*, *henerał*, *hvardija*, *hihánt*, *hilotýna*, etc.

Zreštoju, sam Fijonik ne velmi, musit, viêryt u praktyčnoś zapisu pudlaškoji movy, kotory vôn prydumav dla siêtoho słownika, bo v knižci dla diti „Jak vyskočyv vorobiêj“ (Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach, 2008) vôn užyvaje trochi inšy zapis,

oboperty na biłorušskej versiji kirylici. A v svojôm artykuli pro Stryki, jaki opublikowała „Niva” z 19 kviêtnia 2009, Fijonik užyvaje šče inšy kirylično-biłoruški zapis.

Do toho, Fijonik ne velmi kob viêryv, što pudlaški diêti i baŭki mohut svobôdno čytati kiryliciu, bo v knižci „Jak vyskočyv vorobiêj” vôn daje i pôlsku transliteraciju kiryličnych viêršykv. Koročej — u Fijonika majemo štyry razny versiji pravopisu pudlaškoji movy, i kažna z jich je, nažal, nepraktyčna, bo u troch versijach vystupajut „nekomputerny kabłučki” do zapisu dyftonguv, a v odnôj dyftongi spicijalno ne poznačujutsie (i takim sposobom pudlaška mova tratit svoju velmi istotnu pôznaku).

Postanovivšy napisati štoś napodobi recenziji na „Słownik gwary bielsko-podlaszkiej”, ja, zrozumieło, budu joho cytovat, ono što siête zroblu pry pomošcy łacinškoho alfabetu, kotory ja rozpraciovav dla zapisu pudlaškoji movy pjať liêt tomu, koli postanoviv pisati po-svojomu. Nabôr znakov, potrêbných do zapisu pudlaškoji movy łacinškim alfabetom, znachoditsie v kažnum standartnum komputernum šryfti.

2. Fajna leksyka

U słovnikovi 19 tysiač słôv. Na disiêjšy deń to najbôlšy spis pudlaških słôv, jaki istniêje v pryrodi. I choć by tólko z siêtoji pryčyny „Słownik gwary bielsko-podlaszkiej” zasluhovuje našoji vvahi.

Chtoś koliś pudličyv, što v svojôj štyrochtomnuj epopeji „Vujna i mir” Lev Tolstoj vykorystav pryblizno deveť tysiač raznych słôv rosijskoji movy. Ja pryvodžu ode siêty prykład, kob odkazati na zavvahi pro „nerozvitost” i „vbohost” pudlaškoji („vjoskovoji”) movy, jakije časom čujetsie od, zdavałosie b, hramotnych ludi na Biłostôčyni. Pudlaška mova, faktyčno, je „nerozvita” v takôm sensi, što na jôj mało napisano. Ale vbohoju jijiê ne nazveš. Jeju spokôjno možna perekładati „Vujnu i mir”, ne bojučysie, što ne chvatit słôv, kob adekvatno peredati tekst Tolstoja. Słova, kotorych u jôj šče nema (bo do siêtoji porê vony ne byli nikomu potrêbny), možna z nevelikim vysilkom stvoryti dla literaturnoho perekładu, vykorystovujučy słovotvôrny modeli, jakije vystupajut u pudlaških hovôrkach.

Ja vychovavsie v pudlaškej hovôrci vjoski Lachi, i perevažna bôlšosť słôv iz słovnika Vrublevškoho-Fijonika była mniê viêdoma z ditinstva. Ale jichni słovnik natôlko bohaty, što v jôm je i pryhorščy słôv, jakich ja v Lachach abo vohule ne čuv, abo čuv usioho raz čy dva, a potum zabyvsie. Naprykład: *bézdoń* (*przepaść*), *buján* (*roz-*

rabiaka), *utikáč* (*uciekinier*), *chítki* (*giętki*, *chybotliwy*), *učvorýti* (*przeskrobać*), *usovestíti* (*przemówić do sumienia*), *doskúliti* (*dokuczyć*), *truškóm* (*truchtem*), *tiámiti* (*kojarzyć*), *sysún* (*oseseć*), *súpiti-sie* (*sępić się*), *stúža* (*ziąb*), *schamenútisie* (*opamiętać się*), *sałatnik* (*salaterka*), *skiêrba/skiêrta* (*stóg*, *sterta*), *skôhliti* (*jęczeć*), *smerč* (*trąba powietrzna*), *ochájny* (*schludny*), *odháliti* (*odkryć*), *očmeniêły* (*zamroczony*), *výturyti* (*wykurzyć*, *wypędzić*), *hámuzom* (*razem*), *hrebuváti* (*brzydzić się*, *pogardzać*), *donechočú* (*do zniemożenia*), *dósvitki* (*świt*), *drubezá* (*drobnostka*), *durmániti* (*ogłupiać*), *žmut* (*zwój*, *pęk*), *žývčyk* (1. *tętno*, *puls*; 2. *plemnik*), *závidki* (*zazdrość*, *zawiść*), *zołá* (*ziąb*), *zýrkati* (*zerkać*), *kapšúk* (*sakiewka*, *woreczek*, *kopciuch*), *kišêti* (*roić się*, *mrowić się*), *čupúrytisie* (*stroszyć się*).

Koli čytajetsie siêty słownik, čołoviêka ne može ne vziami divo, jak udałosie perechovati čerez viki takaje movne bohactvo narodu tólko v pameti, bez nijakich knižok, słownikuv i movoznavciuv.

Koli dobre vdumatisie, to kažna pudlaška vjoska i siolo perechovali movu sami po sobiê, dodajučy do jijiê svojiê mistiovy osoblivosti.

Do osoblivostiuv hovôrki chrabołôvciuv naležat słowa, uzijaty z „soviêčkoji novomovy”, naprykład: *stachánuveć* (*przodownik pracy*, *stachanowiec*), *subôtnik* (*praca za darmo w sobotę*), *trudodén* (*dniówka obrachunkowa*), *komsomólec* (*komsomolec*), *kułák* (*zamożny gospodarz*). Možljivo, jich prynesli z soboju soviêčki sołdaty i komisary, kotory — jak možna doznatisie z rozmovy z M. Vrublevskim, zmiêščanoji jak ustup do słownika — u litach 1939-1941 bazovali koło Chrabołôv.

Jak i v inšych vjoskach na Pudlašy, u leksyci chrabołôvciuv je (čy, lepi skazati, byli) słowa, jakije diš usprymajutsie odnoznačno jak rusizmy, naprykład: *isklučénije* (*wyjątek*), *istrebítel* (*samolot myśliwski*), *vózduch* (*powietrze*), *vóroch* (*kupa*), *diešóvy* (*tani*), *zajavlénije* (*podanie*), *zapjatája* (*przecinek*), *natoščák* (*na czczo*), *nebłahodárny* (*niewdzięczny*), *obeziána* (*małpa*), *osvieščénije* (*oświeślenie*), *schóžy* (*podobny*), *somnítielny* (*wątpliwy*), *sýščyk* (*szpieg*), *tóčno* (*dokładnie*).

Zrozumiêto, u Chrabołach, jak i v inšych mistiach „ruškoj” Pudlaša, ne mohło obujtisie bez polonizmu: *gálonž* (*gałaz*), *mondrêti* (*mądrzeć*), *odružniáti* (*odróżniać*), *rozplóntuvati* (*rozplątywać*), *ksionžka* (*książka*), *lónka* (*łąka*).

Odnak perevažnu bôlšosť leksyki Chrabołôv składajut samobytny słowa, kotory možna odrazu zaličyti do literaturnoho fondu *Standard Podlachian*, prykładom: *bałachtiêti*, *bezpámetyj*, *bihóm*, *berémje*,

blováti, božýtisie, vinéc, vołociúha, vývstydati, výški, hídki, hostíneć, hújdati, gôzd, dernó, dryžáščy, žemervá, zarečýsie, zatíšok, zórny, kóvkati, komédny, kostrubáty, kúrava, lóni, mýkati, nehnútki, neza-dóvho, upéruć, obápuť, spochvatítisie, sukáti, tohdýšni, tryščáti, týždeň, upodobáti, učýtel, chvója, cholónuti, chrustiêti, chorustvó, čêplatisie, špichiêr, šypiêti, etc. To same takije slova dajut odčuti nepovtórny zapach pudlaškoji movy. I najbôlša zasluha słovnika — jakraz zachovanie takich słov od zabytia.

A teper mniê chočetsie trochi napisati pro braki i nedorôbki słovnika. Jich nemało.

3. „Hoły spis słov”

Po suti, słovnik chrabołóvsko-studzivodškoji hovôrki je tólko „hołym spisom słov”, de kažnomu pudlaškomu słovi prypisano naohuť odne abo časom dva pôlski perekładnyje slova, naprykład: *bormotáti* — *mamrotać*; *hodíti* — *godzić*, *umawiac*; *promižútok* — *pauza*; *čołoviêk* — *człowiek*, *mąż*. U słovniku nema nijakich prykładuv vykorystania słov u movnum konteksti i nema nijakich stylistyčnych pomiêtok, a tomu tym ludiam, kotory pudlaškoji movy přeć ne znajut, słovnik mało v čôm pomože. Nažal. Čy dijesłóv *bormotati* — perechôdny čy neperechôdny? Inačej kažućy, po-pudlaški možna skazati tólko *vôn bormoće*, čy možna skazati tože *vôn štoś bormoće*? Skól siête viêdati, naprykład, italijanciovi, kotory znaje pôlsku movu i choće navčytisie pudlaškoji movy, beručy siety słovnik jak posôb-nik? Koli italijaneć i zdohadajetsie, što možna skazati *Kola pohodiv Ivana z Petrom*, to *vôn vže navrad čy dovmiêjetsie*, što možna tože skazati *Kola zhodiv traktorysta Ivana na zavtra*. Abo čy *promižutok* može označati pereryv pomiž lekcijami v školi, čy niê? A *mąż* u perekładi slova *čołoviêk* — to *małžonek*, čy tólko synonym (u vysokum stylovi) značenia *człowiek*? Takich pytaniuv stosóvno vžyvania pudlaških słov možna miêti desiatki i sotni, praktyčno na kažnuj storônci słovnika. Bo slovo bez kontekstu — to slovo nimoje.

Abo šče odin prykład: *zasadíti* — *zasadzić*. Što majetsie na vvazi? *Zasadzić las*? — navrad čy, po-pudlaški siête pravilno bude *posaditi liês*. Možljivo, što posaditi povny kusok čoho-leń, naprykład, *zasadzić grządkę ogórkami* — *obsaditi (zasaditi) zahônčyk hurkami*? Ale skól mniê viêdati, jak siête slovo vžyvałosie v Chrabołach? U Lachach slovo *zasadíti* vžyvałosie naohuť u značeni „vsaditi *štoś kudyś hłyboko* (daleko)“.

Dobre tože bylo b, kob u slovníku možna bylo znajti trudniějšy hramatyčny formy slov, napryklad, množnoji ličby imiěnnikuv (paru vypadkuv ja zavvažyv) abo formy odmiěny trudniějšych dijeslovuv. Komuš, chto ne včyvsie pudlaškoji movy od tata z mamaju abo diěda z babaju, ne bude lohko zdohadatisie, što viěk v množnuj ličbi — to *vikí, kij* — *kijiě, jiciě* — *jájcia, a vujná* — *vójny*. Abo jak odminiati dijeslov *jiěsti* v teperyšním časi — *jiěm, jisí, jiěst, jimó, jiěté, jidiát*. Ode na intuiciju nema čoho spodivatisie, prosto siěte treba podati *expressis verbis*, koli miěti na vvazi jakis praktyčny ciěl.

4. Sumniěvy dotyčno perekładu

Brak kontekstu dla slova mstitsie na autorach slovníka elementarnuju nezrozumiělostieju v čytača, pro što ide rozhovôr. Nu bo što možna skazati pro slovníkovy artykuł typu *udáti* — *udać*? U čóm tut rěč? U Lachach slovo *udáti* vžyvałosie v značeni „donesti, zajaviti na kohoś” (napryklad, dla miliciji), „zasviědčyti protiv komuš” (napryklad, u sudiě). A tut — *udać kogoś* značyt *prykinutisie kimś*?

Čytajučy „Słownik gwary bielsko-podlaszskiej”, ne možna ne odnesti vraženia, što nekotory perekłady pudlaškich slov na pôlsku movu зробlany mehanično, bez naležneho zastanoviěnia, čy pôlskie perekładnoje slovo, kotore zvučyt podobno do pudlaškocho, maje takoje same značenie. Typovy pryklad takoho neporozumiěnia: *zbiěhati* — *zbiegać, pobiec po coś*. *Zbiěhati* v našuj movi maje tólko odno značenie — „pobiěhčy kudys i vernutisie”. Pôlskie *zbiegać* — to po našomu *zbiháti* (zhorě vniz).

Časom takije mehaničny perekłady dajut komičny vyniki, jak u vypadku slova *zbólšocho* (z *grubsza, w przybliżeniu*), kotore v slovníku perekładajetsie jak z *większego* (sic!).

Abo šče takaja kviětočka: *stušovatisie* — *zatuszować się*. Što siěte značyt?!

Je evidentny pomyłki, jak *nýrka* (*pečónka*) — *nerka*. *Pečónka* to ne sinonim slova *nýrka*, a nazva inšocho nutranoho organu — *wątroby*.

Mniě samomu cikavo, čy slovo *čěr* napravdu maje značenie *gąbka*, jak podaje slovník. U Lachach užyvali frazeologizm *suchi jak čěr*, ale nichto vže teper v mojěj vjosci ne može skazati, što siěty *čěr* značyt.

5. Nesystemnosť u pravopisi

Na okładci słownika napisano, što vôn „jest pierwszym wydaniem w tak szerokim zakresie kodyfikującym potoczny język podlaskich Białorusinów”.

Kob skodyfikovati naležnym sposobom movu pudlaških biłorusuv, treba vziati pud uvahu fonetyčny i morfologičny pŏznaki pudlaških hovŏrok zo značno bŏlšoho movnoho areału, čym tŏlko z odnoji čy dvoch vjosok. I dojti do jakichś ohulnych kompromisuv. Ja maju považny sumniêvy, čy siêta „chrabołŏvsko-studzivŏdska” prŏba kodyfikaciji pryjmetsie šyrêj. Bo vona naveť ne proponuje odnoho pravopisnoho standartu dla siêtych dvoch mistiŏv. Što ja maju na vvazi?

Odrazu kidajetsie v očy razne napisanie dijeprymieŭnikuv teperyšnioho i minułoho času. U słovniku znajdemo zapis typu *chodiačy, stojáčy, rostučy* i zapis typu *pudchodiaščy, spiaščy*. Kodyfikacija na tŏm i polahaje, što vona razny rozhovŏrny formy pudtiahaje pud odnu normu. Chto skazav, što literaturna mova — to žyvaja mova? Kodyfikacija zabivaje rozhovŏrnu rozmajitosť, kob oblohčyti žytie tym, kotory schočut na takŏj movi pisati. Podług mene, ohulnopudlaški kunčatok dla aktyvných dijeprymieŭnikuv teperyšnioho času povinon byti odin: -ščy. Vôn pozvolaje, naprykład, na odrŏznivanie dijeprymieŭnika *spivajuščy* (*śpiewający*) od dijeprysłŏvnika *spivajučy* (*śpiewając*).

Podŏbnu sytuaciju raznoho napisania v słovniku majemo z dijeprymieŭnikami minułoho času: *spálany, rúbleny, roslábleny, výbilo-ny*. Usiê kunčatki (-eny, -any, -ony) povinny byti pudtiahnuty pud odin standart — -any — kotory je najbŏlš pošyrany na terytoryji pudlaških hovŏrok. Tohdy možna bude hovoryti pro jakujuś kodyfikaciju.

Tiažko zrozumieŭti, čom u słovniku peredrŏstka bez- pišetsie podług morfologičnoho pryncypu (*bezborody, beznohi, bezpłatny, bezsonny*), a peredrŏstka roz- — podług fonetyčnoho (*rozmachnuti, rožžovati, rosказати, rospluščyti, roščepiti*). Jakaja tut systema i kodyfikacija?

Je i značno šyrêjša problema pravopisu spuvzvukuv *m, b, p, v* pered jotovanymi samozvukami (*j)e, (j)a, (j)u, (j)o*. U pudlaškusj movi — podŏbno jak v ukrajinskusj i inače, jak u pŏlskusj i biłoruskusj — pomjakčany zvuki [m'], [b'], [p'], [v'] ne je samostŏjnymi fonemami. A siête značyt, miž inšym, što [m'], [b'], [p'], [v'] vystupajut tŏlko pered [i] i [iê], a pered inšymi samozvukami vony zatverdiêli,

i v zapisi treba stosovati jotaciju. Inačej kažučy, zhôdno z fonetyčnym ładom pudlaškoji movy treba pisati *mjati, beremje, bje, žerebja, pjatnicia, pjut, vjazati, vjut, vjoska*. U słovniku jotacija v takich wypadkach vykorystovujetsie poslidôvno tólko po *m* i *p*, a po *v* i *b* — jak komu zamanetsie. Nema nijakoji systemnosti.

6. Nakuneć

Možna było b zrobiti i inšy zavvahi do słovnika — naprykład, do akcentaciji (ne vse pryzvuk stojit na tom miêsti, de povinion), abo do jotaciji pered *i* (po-mojomu, čuť ne vsiudy na Pudlašy kažuť *jich, ukrajinski*, a ne *ich, ukrainski*, jak proponuje słovnik) — ale ja ne choču, kob stvoryłosie vraženie, što ja baču v słovniku bôlš negatyvu, čym pozytyvu.

Na samum diêli, „Słownik gwary bielsko-podlaszskiej” je velikim krokom doperedu v porumnani z časom, koli po-našomu mało chto pisav i praktyčno ничto ne zadumuvavsie, čy naša mova je samostôjna i maje jakujuś svoju hramatyku, čy, naodvorôt, na jôj možna pisati, jak komu zachočetsie — raz z pôlškim nachilom, raz z biłoruškim, a raz z ukrajinskim.

Movu treba kodyfikovati, ono što siêtoho ne treba robiti z gvaťtovaniem praviluv fonetyki i morfologiji, kotory davno pered nami chtoś inšy odkryv i zapisav u knižkach. Jich treba prosto zasvojiti i skorystati z počytkom dla našoji movy. I treba tože raditisie z inšymi, tomu što mova — to ne indyvidualna vydumka, a čudny tvôr ludškoji hromady.

Svoja.org, 28 kviêtnia 2009

Blogi pro pudlašku movu

Mikołaj Vrublevski (1936-2012)

Diś ja doznavsie, što v styčniovu v Chrałołach umer Mikołaj Vrublevski, autor „Słownika hovôrki biêłsko-pudlaškoj” (2008). Pochovali joho 13 styčnia na mohiłkach v Rajsku.

Ja spotykavsie z Mikołajom Vrublevskim u Varšavi na počatku 1980-ch liêt u klubi BHKT na hulici Senatorśkuj 8, ale dosyc vpadkovo, pry okaziji jakichś biłoruśkich imprezuv i BHKT-ôvśkich diłôv. Odnak tak napravdu my tołkom i ne poznačomilisie ni tohdy, ni puzniêj. Čoho nini ja velmi škoduju, bo 20 z hakom liêt posli tych našych varšavśkich spotkaniuv bez značenia Mikołaj Vrublevski stavsie dla mene odnym z najvažniêjšych biłoruśkich autoruv na Biłostôčyni. Akurat tohdy, koli Darek Fijonik stav drukovati kuskami v „Biêłskum Hostinciovu” słovnik hovôrki vjoski Chrałoły, ktoru od 1967 roku zapisuvav M. Vrublevski.

Do smutnoji nedorêčnosti mojej doli treba zaličyti i toje, što mniê ne pošychovało poznačomitisie i z druhim velmi važnym dla mene autorom, Janom Petručukom, kotory skłav słovnik hovôrki vjoski Kuraśovo. A okazijuv do znakovstva z jim było nemało. Koli ja byv učenicom liceja v Hajnuvci, Jan Petručuk byv u siêtum samum miêsti licejśkim učytelom. Ono što ja včyvsie v licejovu N-r 9, a Jan Petručuk učyv v licejovu N-r 10. Liceji stojali pry odnôj hulici, jakichś 300 metruv odin od odnoho.

Ale zapisane, na ščastie, zostajetsie. Jak słovnik M. Vrublevśkoho, tak i słovnik J. Petručuka služad mniê diś jak pudstavovy krynici do składania svojoho vłasnoho pudlaśkoho słovnika.

Chočetsie, zrozumiêło, kob i môj słovnik šče komu-leń koliś spotreбивsie. I dla mene nini nema značenia, čy znaju ja osobisto toho, komu vôn može spotrebitisie, čy ne znaju...

Svoja.org, 1 lutoho 2012

Čym raznitsie pudlaška mova od ukrajinskoji?

Siêty tekst ja povinion byv napisati vže davno, kob ne tratiti zamnôho času na razny diskusiji z osobami, kotory raz-po-raz berutsie mene perekonuvati, što pudlaška mova — to pryimityvny varyjant ukrajinskoji (to značyt, peryferyjny ukrajinski dyjalekt z archajičnymi dyftongami). Vony, jak praviło, podajut mniê pryklady fonetyčnych i morfologičnych pôznakuv, kotory v odnôj i druhuj movi takije samy abo velmi bližki. I, jak praviło, vony ignorujut pôznaki, jakije v siêtych dvoch movach razny. Tomu ja ode zrobiv dla takich osobuv mały (nepovny) spis RAZNYCH fonologično-fonetyčnych i morfologičnych pôznakuv pudlaškoji i ukrajinskoji movy (porumnanie ja zrobiv mižy písmovym varyjantom pudlaškoji movy, kotory proponuje storônka *Svoja.org*, i ohulnopryniatym literaturnym varyjantom ukrajinskoji movy). Porumnanie leksyki oboch movuv ja pokinu na inšu okaziju.

Osnôvna fonologična raznicia

1. U pudlaškej movi je 39 fonemuv (8 samozvukuv i 31 spuvzvuk), v ukrajinskej je 38 fonemuv (6 samozvukuv i 32 spuvzvuki). U pudlaškej movi je dvîê samozvukovy fonemy (dyftongičny), kotorych nema v ukrajinskej — <ê>, <ô> (diêd, u pečê, kôt — дід, в печі, кіт). V ukrajinskej movi je odna spuvzvukova fonema, kotoroji nema v pudlaškej — <r'> (Різдо, рішити, рябий — Ruzdvo, ryšyti, raby).

Najvažniêjšy fonetyčny raznici

2. U pudlaškej movi nema zjavy ikavizmu (zmiêny davnioho *jaŕ* i etymologičnych *e i o v i*) u pryzvučnej pozycji. U nepryzvučnej pozycji v pudlaškej movi ikavizm vystupaje velmi rêdko, bo vôn môcno obmežovujetsie nepryzvučnym u abo inšymi samozvukami (*e, o*). Pryklady na brak ikavizmu v pryzvučnej pozycji: kôn (кінь), liês (ліс), zôrka (зірка), u seliê (в селі), unočê (в ночі). Pryklady na brak ikavizmu v nepryzvučnych pozicijach: kámeń (камінь), pudnesti (піднести), nučliêh (нічліг), kunéc (кінець), odklásti (відкласти). Pryklady na vystupanie rêdkoho ikavizmu v nepryzvučnych pozicijach: pisók (пісок), bilíti (білити), svitíti (світити).

3. Spuvzvuki pered etymologičnym *i* v ukrajínskuj movi zatverdiêli, u pudlašskuj — niê: biťi (бити), vidny (видний), hinuti (гинуть), divo (диво), zima (зима), kiška (кишка), lichy (лихий), licie (лице), miska (миска), niz (низ), pisar (писар), siła (сила), ticho (тихо).

4. Zvuki [ž], [dž], [š], [č] u pudlašskuj movi, tak jak i [r], tverdy vo vsiêch pozycijach. V ukrajínskuj movi siêty zvuki vymovlajutsie mjahko pered [i]: жінка, ножі, паранджі, шість, товариші, чіткий, очі. Mjahki zvuk [r'], kotory v ukrajínskuj movi reprezentuje osôbnu fonemu <r'>, vystupaje ne tôlko pered [i], ale i pered [a], [u], [o] (зоря, порядок, грюкати, варю, трюх).

5. U pudlašskuj movi nema podovženia zvukuv [l], [n], [t], [d], [s], [z], [š], [ž], [č], kotore vystupaje v ukrajínskuj: vesilja (vesiêle), хотіння (chotiênie), бриття (brytie), груддю (hrudieju), Полісся (Poliêsia), маззю (mazieju), Підляшшя (Pudlaše), Запоріжжя (Zarorože), заріччя (zarêče).

6. U pudlašskuj movi vsiê zvunkije spuvzvuki stračujut zvônkost' pered hľuchimi spuvzvukami abo v kuncie sľova. V ukrajínskuj movi zvunkije spuvzvuki [b], [d], [z], [dz], [ž], [dž], [h], [g] pered hľuchimi spuvzvukami abo v kuncie sľova vymovlajutsie zvônko.

7. Zvuk [g] vystupaje v pudlašskuj movi značno častiêj, čym v ukrajínskuj (prakyčno vo vsiêch sľovach, pozučanyh z grečkoji abo łacínskoji movy, u pudlašskuj movi zachovujetsie oryginalny zvuk [g], pudčas koli v ukrajínskuj vôn zminiajetsie v [h]).

Najvažniêjšy morfologičny raznici

8. U pudlašskuj movi prymiêtniki mužčynského rodu kunčajutsie na -i abo -y (maľy, biêly, dorohy, dówhi). V ukrajínskuj movi prymiêtniki mužčynského rodu kunčajutsie na -iŷ abo -iŷ (syniŷ, noviŷ). U pudlašskuj movi prymiêtniki ženського i serednioho rodu majut abo korotki nepryzvučny kunčatki -a (-ia) i -e (-ie), abo dovhi pryzvučny kunčatki -ája i -óje (biêła, dávnja, čórne, vysókie, maľája, chudóje). V ukrajínskuj movi vsiê kunčatki prymiêtnikov ženського i serednioho rodu korotki, nezaležno od miêstia pryzvuku (bíliŷ, bíła, bíle, malúŷ, malá, malé).

9. Kunčatok zvorôtnoho dijesľova v pudlašskuj movi maje formu -sie (mytisie, ženitisie), v ukrajínskuj movi — -sia (митися, бритися).

10. Dijesľovy v minulũm časi mnôžnoji ličby v pudlašskuj movi majut kunčatok -li (pisali, chodili), v ukrajínskuj movi kunčatok -li (писали, ходили).

11. Aktivny dijeprymiêtniki v pudlašskuj movi majut kunčatki -uščy, -iuščy, -aščy, -iaščy (rostuščy, smerdiuščy, movčaščy, chodiaščy),

v ukrajinskuj movi kunčatki -учий, -ючий, -ачий, -ячий (несучий, оновлючий, дрижачий, киплячий).

12. U pudlaškej movi zachovałasie jak prymieŋna zjava tak zvana parnaja ličba imiennikov (dualis), ktoroji naohuť nema v ukrajinskuj movi. Pryklady: dviê pjadiê, try seliê, dviê koliêni, štyry sestrê.

13. U pudlaškej movi oddijesłôvny imienniki majut kunčatki -nie abo -tie (chodiênie, połotie), v ukrajinskuj movi — kunčatki -ння, -ття (страчення, биття).

Svoja.org, 15 lutoho 2010

Nakôlko raznitsie pudlaška leksyka od ukrajinskoji?

Siêtu temu mniê chočetsie začati od porumnania kilkoch fragmentuv tekstuv spuvčasnoji ukrajinskoji movy i jich perekładuv na pudlašku podług normy Svoja.org.

1. Fragment kazki Н. Сh. Andersena (Г. Х. Андерсен, „Снігова Королева”, Дитяче видавництво А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2000)

Стіни замку Снігової Королеви намели хуртовини, вікна й двері пробили буйні вітри. Тут було сто а чи й більше зал, і кожна з них освітлювало Північне сяйво. Усі зали були дуже великі, дуже пустельні, дуже холодні, дуже блискучі й крижані. Тут ніколи не бувало розваг. Посередині найбільшої снігової зали стояло замерзле озеро. Крига тріснула на ньому на тисячу шматків, і всі вони були такі рівні й доладні, що в це важко було повірити. Посеред озера сидила Снігова Королева. Вона називала це озеро дзеркалом розуму і вважала його найдовершенішим з-поміж усіх дзеркал.

Stiêny zamku Sniêžnoji Korolevy nameli zaviêji, okna i dvery probili navalnyje vitrê. Tut było sto čy naveť bôlš saluv, i kaŋnu z jich osviiêtluvało Puvnôčne sijanie. Usiê sali byli velmi veliki, velmi pustyje, velmi chołodny, velmi bliskuščy i lodovaty. Tut nikoli ne byvało zabavy. Poseredini najbôlšoji sniêžnoji sali stojało zamerzłe oziero. Lôd trêsnuv na jôm na tyšču kusočkuv, i vsiê vony byli takije rômny i dopasovany, što v siête tiažko było poviêryti. Posered oziera sidiêta Sniêžna Koroleva. Vona nazyvała siête oziero lustrom rozumu i vvažała joho najdoskonalšym z usiêch lustruv.

Kôlkość usiêch ukrajinskich słôv u teksti: 91.

Kôlkość nepudlaškich słôv: 16 (хуртовини, буйні, сяйво, дуже (4), пустельні, крига, крижані, розваг, шматків, доладні, дзеркалом (2), найдовершенішим).

Dola nepudlaškoji leksyki: $16 : 91 = 17.6\%$

2. Fragment z ukrajinskoho sajtu Radiva Svoboda

Упродовж підготовки і проведення президентських виборів практично випав із поля зору суспільства увесь спектр лівого крила української політики. Лідери лівих і Петро Симоненко, і Олександр Мороз немовби розчинилися в невідомості. Майже в усіх магістральних баталіях в країні щезли навіть випадкові згадки про цих політиків.

U časi pudhotovlenia i provedenia prezydenčkich vyboruv praktyčno vypało z pola zroku hromadstva ciěle spektrum liěvoho kryła ukrajinskoi polityki. Lidery liěvych, i Petro Symonenko, i Aleksander Moroz jak-budŭto rozpustilisie v neviědomosti. Čuť ne vo vsiěch magistralnych batalijach u krajini propali naveť vypadkovy zhadki pro siětych politykuv.

Kôlkość usiěch ukrajinskich słôv u teksti: 44.

Kôlkość nepudlaškich słôv: 8 (упродовж, зору, суспільства, увесь, немовби, розчинилися, майже, цих).

Dola nepudlaškoji leksyki: $8 : 44 = 18\%$

3. Fragment romanu Jurija Andruchovyča (Юрій Андрухович, „Перверзія”, Львів, ВНТЛ-Класика, 2004)

Загадкове і явно передчасне зникнення Станіслава Перфецького з видимих обріїв, яке сталося на початку березня минулого року у Венеції, на жаль, не сколихнуло глибин теперішнього нашого суспільства. Не сколихнуло й поверхонь його — за винятком кількох принагідних речень у телевізійних новинах та однієї-двох заміток у бульварних листках на зразок „Никогда не ездите в Венецию, панове украинские поэты!”...

Zahadkove i vyrazno peredčasne zniknutie Stanislava Perfečkoho z vidôčnych kruhohladuv, jakoje stałosie na počatku marcja minulo-ho roku v Veneciji, na žal, ne skołychnuło hłybinuv teperyšnioho našoho hromadstva. Ne skołychnuło i poverchniuv joho — za vyniatkom kilkoch okazijnych zdaniuv u televizijnych novinach i od-noji-dvoch zamiětok u bulvarnych listkach napodobu „Никогда не ездите в Венецию, панове украинские поэты!”...

Kôlkość usiěch ukrajinskich słôv u teksti: 48.

Kôlkość nepudlaškich słôv: 9 (явно, видимих, обріїв, березня, суспільства, принагідних, речень, та, на зразок).

Dola nepudlaškoji leksyki: $9 : 48 = 18.7\%$

Siěty prypadkovy prykłady, zrozumieło, ne je dokładnym matema-tyčnym dokazom, nakôlki słovnik pudlaškoji movy raznitsie od slo-

vnika ukrajínskojy movy, ale vony napevno dajut niekiepšku oryjentaciju — obiêdvi movy mohut miêti razne slovnyctvo v mežach 14%-20%. To mnôho čy mało? Sudiête sami: podług dokładnoho vyličenja movoznavciuv, leksyka ukrajínskojy movy raznitsie od leksyki biłoruškojy movy na 16%, a leksyka švedškojy movy raznitsie od leksyki norveškojy movy tože na 16%. I nichto ne kaže, što biłoruška mova je dyjalektom ukrajínskojy, abo što norveška mova je dyjalektom švedškojy.

Inačej kažučy, leksyčno pudlaška i ukrajínska movy dostatočno razny, kob movoznavci bez problemuv zaličyli jich do raznych movuv, tak jak vony koliš rozdylili biłorušku i ukrajínsku abo švedšku i norvešku.

Perevažna bôlšosť pudlašukôv ne identyfikuje svojejy movy z ukrajínskoju, i siêtoho faktu ne možna vytłumačyti — jak uperto roblat pudlaški ukrajinci — takimi samozniščalnymi argumentami, što naš narod (i jichni, jak treba zdohaduvatisie) natôlko temny i odurmaniany komunistami, što i ne zrozumiêv očyvidnoji pravdy, što joho mova — ukrajínska. Fonetyčno-morfologičny raznici pomiž pudlaškoju i ukrajínskoju movoju, kotory my podali v popередnium blo-govi, i prykłady leksyčnoho porumnania oboch movuv v siêtum blo-govi pokazujut, što naš narod i ne temny, i ne odurmaniany. I što nijakoji očyvidnoji ukrajínskoji pravdy tut nema. A je sered našoho narodu pomišanie poniatijuv — movy i nacijonalnosti — kotore jak ukrajínski, tak i biłoruški dijačê menšosnoho ruchu ruka v ruku pudtrymujut, bo od siêtoho pomišania zaležyt deržavna dotacija na jichniu diêjność, jakaja po suti vyrykaje odnu z autentycznych i korênnnych movuv Pudlaša — jichniu rôdnu movu — na zabytie i smerť.

Svoja.org, 16 lutoho 2010

Pudlaška koine: problema leksyki

Koine [vymova: *kojné* abo *kajné*] — siêtym slovom movoznavci nazyvajut funkcijonalny typ movy, kotory vykorystovujut do komunikaciji lude, jakije je nositelami raznych dyjalektuv i hovôrok u od-nôm regijoni.

Peršopočatkovo termin *koine* stosovavsie vyłučno do ohulnogrečkojy movy, kotora zložylasie v VI-III vikach pered našoju eroju na osnovi jonško-atyčkich dyjalektuv. Ale diš lingvisty terminom *koine* nazyvajut lubuju ohulnu movu, kotora služyt do komunikaciji (rozho-vôrnoji pered usiêm) u jakôms okrešlanum regijoni.

U nas na Pudlašy svoja ohulna mova — *pudlaška koine* — składašie dosyć spontanično, i to chutcêj u piśmovuj formi, čym ustnuj. Prosto lude, kotorym zachotiêłosie napisati štoś po-swojomu, pisali tak, jak naučylisie od tata z mamaju. A potom okazałosie, što vsiê vony pišut čuť ne odnym pravopisnym standartom, a raznici v jichnium pravopisi majut druho- abo i tretioradne značenje. Naša *koine* začala składatisie na osnovi toho, što ja nazývaju *puvnočno-zachodnim dyjalektom pudlaškoji movy*, to značyt, tych hovôrok, jakije stabilno trymajut našy dyftongi iê, ê, ô i zachovujut mjahku vymovu typu *choditi, chodili, biti, piti*, etc. Jakoś tak vyjšło, što čuť ne vsiê, kotory začali neprypaddkovo pisati na siêtuj movi — prykładom, Ira Borovik i Zosia Sačko, Vitia Stachvijuk i Mikołaj Vrublevski, Darek Fijonik i Vania Maksimjuk — pochodili z siêtoho dyjalektnoho arealu... Koli na Pudlašy miêła naroditisie jakajaś nova piśmova schôdniosłovjanska mova, to vona miêła naroditisie jakraz sered ludi, kotory hovorat tak jak u Trystianci, Chrabołach, Lachach czy Vôlci v Orlenskuju gmini. Bo prosto siêty lude zachotiêli byti hramotnymi v svojôj movi i stali jijiê zapisuvati. Ne treba nikoho robiti ščaslivym nasiłu, a tôlko tych, kotory sami šukajut svoho ščastia :)

Projekt standartyzaciji pudlaškoji movy v versiji Svoja.org gruntujsie na troch peredposyłkach — demografičnoho, kulturnoho i socijalnoho charakteru:

1. *puvnočno-zachodnim dyjalektom*, jaki byv uziaty za osnovu našoho tvorênia pravopisnoji *pudlaškoji koine*, hovoryt bôłšosť pudlašukôv (nositeluv *svojeji movy*), kotory zaličujut sebe do biłorusuv i ukrainciuv (dokładno ne skažu, ale deś koło dvoch trefich ohulnoji ličby);

2. *puvnočno-zachodni dyjalekt pudlaškoji movy* maje istotnu piśmovu tradyciju i vže vyrazno dokazav, što joho korystalniki mohut byti kreatyvnymi v svojôj rôdnuj movi (to kapitalny fakt dla našoji kultury);

3. *puvnočno-zachodni dyjalekt pudlaškoji movy* je bôłš prestyžny v hromadškum odčuvani, čym naš *puvdenno-schôdni dyjalekt* (hovôrki v gminach Dubičy, Kleščeli, Čeremucha); mnie v minuluť ne raz dovodiłosie čuti, jak u rozmovi po-swojomu zo mnoju v Biêłsku diadina z Kleščeluv abo diadko z Dubič Cerkovnych staralisie pudładitisie pud moju *mjahku vymovu*, jak budťo vvažajučy jijiê bôłš *pravilnoju* abo bôłš *mjastovoju*, čym svoju tverdu vymovu; to tôlko na peršy pohlad drubnicia, a na samum diêli rêč kolosalnoho značenia — u hromadškum odčuvani pisana mova MUSIT miêti bôłšy prestyž, čym zvyčajna ustna hovôrka!

Možna skazati, što standartyzacija pravopisu pudlaškoji movy, tak jak jijiê ujavljajut inicijatory storônki Svoja.org, praktyčno zakončana. Zostalisie nekotory drubnici, kotorych sami standartyzatory ne berutsie kunčalno vyryšati. Vony povinny byti vyryšany v nastupnum krokovu zatverdžuvania pišmovoji formy pudlaškoji movy v našum žyči — *kodyfikaciji*. *Kodyfikacija* — to krok, kotory povinny zrobiti ne tólko braty Maksimjuki, a jakiś šěršy kruh korystalnikov pudlaških hovôrok, jakije chočut kultyvvovati svoju movu i kulturu na jeji osnovi. Tut bez konsultaciji z profesijnymi movoznavciami ne obujtisie. Tólko koli bude bôlš-menš ohulny konsensus stosôvno pravopisu, možna bude robiti organizacijny schôd Akademiji Pudlaškoji Movy de-nebuď u Čyžach abo Ščytach i zatverdžuvati druk normatyvnych praviluv i normatyvnogo ortografičnogo słovnika pudlaškoji movy :)

Ale misija Svoja.org, zrozumiêto, bude prodovžana. Bo treba šče skônčyti pôlško-pudlaški słovnik, kotory bude miêti pryblizno 45-50 tysiač słovnych artykuľuv i bez kotoroho trudno sobiê ujaviti normalne funkcijonovanie pišmovoji movy v XXI stoliêtijovi.

Problema pudlaškoho słovnika je trochu inša, čym problema pudlaškoho pravopisu. Tut treba, koli možna tak skazati, vyjti z našoho provincijnogo pruhmenia i hlanuti na pudlašku movnu idyjosynkraziju z šěršoju perspektyvy.

Pudlašuki ne vyletiêli z-pud chvosta pudlaškoji korovy, a zjavljajutsie zachôdnioju peryferyjeju šěršoho movnogo areaľu, do jakoho naležyt biľoruskie i ukrajinškie Poliêsie. Koli miêti na vvazi pudlašku literaturnu leksyku, vona v mojôm perekonani maje byti spólnoju dla ciêľoho poliêškoho movnogo areaľu. Inačej kažučy, polišuk z-pud Pinška i polišuk z-pud Łučka, uziavšy v ruki knižku na pudlaškuj movi abo posľuchavšy v radivi peredaču po-pudlaški — na movi polišuka z-pud Biêłška — povinny odrazu skazati: Blacha, to Ź to moja mova! Zrozumiêto, fonetyčno vona ne bude dokľadno jichnia, ale leksyčno povinna byti odrazu rozpuznavalna jak svoja. To ne takaja velika problema, jak chtoś ode moŹe podumati.

Słovnik, kotory ja pomaľu, ale bezperestanno pobôľšuju na storônki Svoja.org, bazujetsie same na vyŹej zhanutum „pryncypi koine” dla vsiêch polišukôv. Koli dla jakohoś konkretnoho pôlškoho słowa ja ne znachodŹu dobroho odpoviêdnika v pudlaških hovôrkach i ne mohu dobre „perekalkovati” na svoju movu pôlškoho słowa, to ja ne bihu odrazu do słovnika literaturnoji biľoruskoji movy abo literaturnoji ukrajinškoji movy, kob tam pošukati leksykgرافيčnoji in-

spiraciji, a šukaju odgoviédnika v słovnikach hovôrok biłoruśskoho i ukrajinśskoho Poliêsia.

Ostatni try abo štyry roki ja čytav naohuł dyjalektny słowniki. Zrozumiêło, ja vže kilka razy pročytav słovnik vjoski Kurašovo Jana Petručuka i słovnik vjoski Chraboły Mikołaja Vrublevśskoho. Ale z ne menšoju vvahoju ja pročytav i nastupny słowniki:

1. Григорій Аркушин, „Словник західнополіських говірок”, у двох томах; Луцьк, 2000.

2. П. С. Лисенко, „Словник поліських говорів”; Київ, 1974.

3. „Дыялектны слоўнік Брэстчыны”; Мінск, 1989.

4. „Тураўскі слоўнік”, у пяці тамах; Мінск, 1982-1987.

5. „Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча”, у пяці тамах; Мінск, 1979-1986.

Kromi siêtych pjati słownikov (14 tomôv) ja pročytav šče kilka nadceť naukovych praciov stosôvno leksyki Poliêsia, de spisy poliêskich słôv byli integralnoju častkoju naukovych dosliduv. To značyt, koli i je lude na siêtum sviêti, kotory viêdajut bôłš pudlaśkich i poliêskich słôv, čym ja, to, po perše, jich može byti dosłôvno kilka čôloviêk, a po druhie, nikomu z jich ne chočetsie składati słownika pudlaśko-poliêskoj *koine*. Tak što vybačajte, koli pudlaśka mova bude miêti leksyku, jakuju „arbitralno” [re]konstruovav Jan Maksimjuk. Ja vže kôlko liêt pudrad povtoraju svojim zemlakam, kob vony kinuli zajmatisie pseudobiłoruśkoju chiernioju i zrobili štoś tołkove dla svoho narodu v spravi promociji pudlaśkoji movy v masmedyjach, ale vsio odbivajetsie jak horoch od stiny. Tak što bude jak maje byti. A jak maje byti? — pokamiś viêdaju tôlko ja :)

Svoja.org, 3 červenia 2012

Dobre intencje to za mało

Pojawienie się *community* „Howorymo po swojemu” w Facebook’u pod koniec 2012 roku przyjąłem z wielką osobistą satysfakcją. Ta inicjatywa jest bowiem dobitnym potwierdzeniem zapotrzebowania wśród ludzi z Podlasia na wprowadzenie gwar podlaskich (gwar wschodniosłowiańskich pomiędzy Narwią i Bugiem) do szerszego obiegu we współczesnych realiach społeczeństwa komunikacji masowej. O tej potrzebie ja sam piszę nieprzerwanie od początku 2005 roku, tej potrzebie służy założona przeze mnie wspólnie z bratem w marcu 2008 roku strona *Svoja.org*. Witryna „Howorymo po swojemu” na Facebook’u, jak mi się wydaje, w swoich zamierzeniach

też postanowiła służyć takiemu lub bardzo podobnemu celowi. Ale przyjrząwszy się temu, co się w tej witrynie odbywało przez półtora miesiąca od jej powstania, chciałbym podzielić się swoim zatroskaniem. Myślę, że zatroskanie będzie najwłaściwszym określeniem tych kilku uwag skierowanych do sympatyków „Howorymo po swojemu”, do których zaliczam i siebie.

Co to znaczy „po swojemu”?

Nasz świat jest tak urządzony, że gwary i dialekty są skazane na wymarcie. Lingwiści oceniają, że co miesiąc umierają dwa „języki” — to znaczy gwary, dialekty lub języki mówione (najczęściej gdzieś w afrykańskiej dżungli, nad Amazonką, na Papui-Nowej Gwinei albo w jakiejś wsi w Azji Środkowej). Jak to się ma do naszej podlaskiej sytuacji? Ano tak, że prędzej czy później umrze gwara wsi Mochnate, gwara wsi Moszczona Królewska (jeśli już nie umarła) i gwara wsi Lachy. Żadna strona internetowa i żadna witryna w Facebook’u nie jest w stanie zahamować tego procesu.

Odnoszę wrażenie, że autorzy „Howorymo po swojemu” jakby nie zdawali sobie z tego sprawy i postanowili „ratować od śmierci” wszystkie „swoje gwary”. Tego nie da się zrobić i taki zamiar jest skazany na niepowodzenie już na starcie. To niewątpliwie może być fajną zabawą, ale niestety pozbawioną głębszych i trwalszych korzyści. Uratować od śmierci można tylko „uogólnioną gwarę” w formie języka pisanego ze ścisłymi regułami gramatycznymi i ortograficznymi. Inaczej mówiąc, nie można oddalić śmierci od 30 osobnych gwar we wsiach gminy Bielsk Podlaski, ale można uratować od zapomnienia formę języka, która jest uogólnioną — „pisemną”, „literacką” — wersją tych gwar. Polska jest znakomitą ilustracją tej tezy — wszystkie gwary polskie już dawno pomarły, by przedłużyć sobie żywot w literackiej wersji języka polskiego. Zaś te gwary, które się jeszcze jako tako zachowały, służą dziś do konstrukcji nowych języków literackich — kaszubskiego albo śląskiego, na przykład.

Nie trzeba wyważać otwartych drzwi

Wydaje mi się również, że uczestnicy „Howorymo po swojemu” nie zdają sobie sprawy, ile zostało zrobione przed nimi w sprawie standaryzacji i unifikacji gwar podlaskich w celu wypracowania satysfakcjonującej wersji języka podlaskiego. Śmiem twierdzić, że wersja pisemna języka podlaskiego została określona w swoich najważniejszych zarysach jeszcze przed narodzinami większości autorów i sympatyków „Howorymo po swojemu”.

Jednym z pierwszych i najlepszych naukowych opisów standardu języka podlaskiego jest praca doktorska Jana Pietruczuka z roku 1977, poświęcona gwarze jego rodzimej wsi Kuraszewo. Rzecz w tym, że gwara Kuraszewa to język podlaski w „najczystszej postaci” — w takim standardzie pisali lub piszą swoje podlaskie wiersze Zosia Saczko, Wiktor Stachwiuk i Irena Borowik, w takim standardzie pracuje strona Svoja.org, w takim standardzie publikował podlaskie teksty biuletyn „Biêłski Hostinec” Doroteusza Fionika. W takim standardzie powstał też słownik wsi Chraboły Mikołaja Wróblewskiego.

Język gwarowy staje się językiem literackim nie z łaski i za przyzwoleniem dialektologów i akademików w Warszawie, a za sprawą ukierunkowanej pracy użytkowników tego języka, którzy próbują nadać mu jednolity kształt i przekazywać w nim nie tylko zwyczajne komunikaty w rodzaju „spotkajmy się na kolędowaniu w Wojszkach”, ale także coś w tym rodzaju:

*A Pudlasie i Ruś Biêła,
Jak dviê sestry rôdny.
Mov odnoho člonki tiêła,
Byli b zavše zhôdny.
Ale dola jich lichaja
Zdavna rozłučyła
I obom tiażki na šyju
Kameń nałożyła.
I stohnali vony, j stohnut,
I budut stohnati,
Bo to mačocha jich dola,
A ne rôdna mati.*

(Mikołaj Jančuk, „Jankovi Kupałovi na pametku”, 1918)

Powiem jeszcze inaczej: język literacki stwarzają literaci, a nie aktywiści językowi w rodzaju Darka Fionika, Tomka Sulimy albo braci Maksymiuków. My tu nie mamy za wiele do powiedzenia :) Kto stworzył literacki język ukraiński? Taras Szewczenko i Iwan Franko w pierwszym rządzie. A białoruski? Janka Kupała i Jakub Kołas. Sami widzicie. Trzeba tłumaczyć coś jeszcze?

Krótko mówiąc, język, w którym można przekazać treści wyrażające unikalne doświadczenie kogoś urodzonego na Podlasiu, został już stworzony, „dotarty” w praktyce literackiej i oszlifowany ortograficznie. Pisanie „radosną ortografią”, jak czynią to autorzy „Howorymo po swojemu”, niczego oprócz galimatiasu i dezorientacji nie wnosi, jeśli sformułować tę pretensję ogólnie. A jeśli ująć to mniej ogólnie-

nie, to brak postulowanej normy ortograficzno-morfologicznej tekstów na „Howorymo po swojomu” zdecydowanie kompromituje całą inicjatywę i źle świadczy o autorach. Chyba nie o to chodzi?

Nie mówię tu o wprowadzeniu normy dla komentarzy pod poszczególnymi komunikatami, bo to oczywiście niepraktyczne i niepotrzebne ograniczenie, ale mam na myśli ortograficznie jednolity i konsekwentny wariant pisania po podlasku, który by nie kompromitował autorów zasadniczych komunikatów i „motywatorów” w tej witrynie. Tym bardziej, że dla większości autorów „Howorymo po swojomu” (jeśli nie dla wszystkich) gwara podlaska nie jest ich językiem pierwszym, w którym mogą liczyć na intuicję. Niestety, języka podlaskiego, jak i każdego innego języka, trzeba się nauczyć, żeby posługiwać się nim na przyzwoitym poziomie i próbować uczyć innych.

Jak jest lepiej po podlasku — „robiti” czy „robyty”?

Jedynym naprawdę wartym rozważenia problemem podlaskiej ortografii, który budzi zrozumiałe emocje i spory, jest zapis etymologicznego (prasłowiańskiego) „i”, które w gwarach podlaskich jest wymawiane dwojako: jako „i” (*nitka, miska, lichy, choditi*) i jako „y” (*nytką, myską, tycho, chodyty*).

Na wybór miękkiego wariantu wymowy spółgłosek przed etymologicznym „i” w standardzie literackim wpływ mają, według mnie, trzy istotne czynniki:

a) demograficzny (około 2/3 użytkowników gwar podlaskich wymawia w takich sytuacjach „i”; na terenach z wymową „i” znajdują się trzy ważne dla użytkowników gwar podlaskich ośrodki miejskie: Hajnówka, Bielsk Podlaski, Siemiatycze);

b) literacko-historyczny (wszystkie znaczące utwory literackie w gwarach podlaskich zostały napisane w wersji „choditi/robiti”);

c) socjolingwistyczny (wymowa miękka typu „robiti” jest traktowana przez samych użytkowników gwar jako bardziej prestiżowa niż wersja „robyty”).

Odrzucenie w unormowanej wersji języka podlaskiego *ikawizmu* (zapisu typu *nić, dim, sviť*), który występuje w gwarach w okolicach Czeremchy, jak sądzę, nie budzi żadnych zastrzeżeń. W tych wypadkach mamy własną i przeważającą wymowę gwarową *nôč, dôm, sviêt*. Myślę, że odrzucenie *dziekania* i *ciekania*, które występuje w gwarach mieszanych w okolicy Narwi (*chodzici, ciêło, dziêd*), też jest uprawnione i nie wywołuje protestów. *Ikawizm* należy do charakterystycznych zjawisk języka ukraińskiego, a *dziekanie* i *cieka-*

nie — białoruskiego. Norma języka podlaskiego została ulokowana na areale gwarowym, gdzie występują typowo podlaskie cechy językowe: dyftongi ô, iê, ê oraz etymologiczne „i” po spółgłoskach.

Svoja.org, 2 lutego 2013

Ne davajte v kryvdu pudlaškie „g”

Zachotiêłosie mniê napisati kilka bloGuv pro nekotory hramatyčny problemy pudlaškoji movy. Štoraz bôłš ludi začynaje pisati popudlaški, a pokôłko nihto jich ne včyv pisati po-svojomu v školi, to zrozumieło, što vony vžyvajut raznych — skažemo odkryto: nenormatyvnych — pravopisuv. My na Svoja.orG proponujemy, jak nam zdajetsie, chorošu i obdumanu normu, i naveť pudlašku hramatyku z pravopisom my postavili na storônku zadarmo, ale Ź my i rozumiêjemo, što diš nihto nijakich hramatyk ne čytaje, bo zadovho i zatiažko. A tomu ja choču ode podati paru hramatyčno-pravopisnych poraduv u trochi lokšuj formi, do ktoroji disiêjšy lude bôłš pryvykli, čym učorašni, tzn., takije jak ja.

Peršy bloG bude pro vžyvanie zvuku i Grafemy „g” u pudlaškuj movi. Jak vy vže napevno zavvažyli, bez „g” my ne možemo v našuj movi obujtisie. Pišemo tak, jak hovorymo — „bloGa”, „deGradacija”, „Grecija”, „Guma”... Faktyčno vsiê słowa z „g”, kotory prychodiat do nas čerez pôłsku movu z anGielškoji, francuškoji, Grečkoji czy łacinškoji, zachovujut v vymovi i napisani oryGinalne „g”. I takaja povinna byti norma. U pudlaškuj movi vybuchnoje G ne redukujeťsie do frykatyvnoho H, jak u biłoruškuj abo ukrajinškuj, a zostajetsie takije, jak je.

Značyt, z usima spuvčasno pozyčuvanymi z-za hranici słovami sprava jasna — zostajetsie oryGinalne „g”: doG, Grenada, GlasGow, Gravitacija, booGie-wooGie, etc.

A što z inšymi słovami, kotory my pozyčyli od inšych raniêj? U jakich słovach hovoryti i pisati „g”, a v jakich „h”?

Takije słowa prosto treba vypisati i zapometati. Jich ne tak mnôho. Ot ja zaraz i vypišu, jak mniê zdajetsie, perevažnu bôłšosť pudlaških stôv, u jakich zostałosie „g”. To velmi fajny słowa, a tomu ne bude nijakoho problemu, kob jich zapometati.

O-to vony (ja podaju pryzvuk pry kaźnum słovi, a pry nekotorych i značenie po-pôłski, bo dobre viêdaju, što na movnu intuiciju sered pudlašukôv vže ne možna spodivatisie):

angiélški, bagáž, basałyga (*ktoś zwalisty*), bázgrati, čemergiés (*sa-*

mogon), cégła, cýngiel, dzýga (*bąk* — *zabawka*), fastrýga, fatygovátisie, fíga, gábli, galóš (*kalosz*), gałóša (*nogawka*), gamóła (*tępak*), gandóryti (*gawędzić*), gánok, gápa, garága (*ktoś nieforemny*), gardiôłka (*krtani*), gárneć (*naczynie o pojemności 4 litrów*), gaz (*nafta*), gazník (*lampa naftowa*), giégnuti (*odwalić kité*), Giénik, giemzá (*gatunek skóry*), giez, gilgotáti (*łaskotać*), gílza, gíra, glans, glísty, głuchí, głuša (*kniewa*), głušéc, gmína, gniády, gomzá (*kawał masła albo sera*), gorýcia — gôr (*jedwabna nitka do wyszywania*), gorsét, gôzd' (*gwóźdź*), grácy (*gracki*), graf (*hrabia*), grafínia (*hrabina*), gráfka (*agrafka*), grúby, gruchotáti, grunt, gúdziati (*paćkać*), gúgati (*o dziecku: goworzyć*), gúla, gulgotáti, gúma, gumák (*wóz na gumowych kołach*), gumôveć, gurýsta nohá (*stopa z wysokim podbiciem*), gúzik, guż, gvjázda (*do kołędowania*), gzítisie, koléga, łagotki (*łakocie*), légar, môzg, nagábati, obcéngi, ogahúšyti (*poobrywać*), ogaráčyti (*usiąść okrakiem*), ógier, pódlug (*według; w porównaniu z*), pudgavniáti (*wyśmiewać się*), sołygáti (*szybko połykać*), vagováti (*szwankować*), sóvgatisie (*ślizgać się*), sóvganka (*ślizgawka*), švágor, zagrubiêti (*zajść w ciężę*), žegnátisie (*czynić znak krzyża*).

U pudlaşkuj movi je pary słów, u kotorych musovo odrôznivati „g” od „h”, kob zrozumieți, pro što ide rozhovôr. Naprykład: gôr (*jedwabna nitka do wyszywania*) — hôr (*dopełniacz słowa „hory”*); góli (*gole*) — hóli (*gałęzie*). Rozumiejęte vže, nakôlko važne „g” dla našoji movy?

Svoja.org, 22 styčnia 2011

U pudlaşkuj movi „u korotkoho” ne vidno

U siêtum blogovi my postarajemsie roztlumačyti najtiažšu pravopisnu problemu pudlaşkoji movy, a same: a) koli i de pisati pryjmiênniki u i v; b) koli i de pisati grafemy „u” i „v” v nepryzvucnych pozycijach przed spuvzvukami. Koli nam udastsie siête roztlumačyti, to možna bude vvažati, što Pudlaşe, jakomu vže chutko nabižyt 500 liêt, narešti stane hramotnym.

Rêč u tôm, što v našuj movi takije słowa jak *učytel* abo *ukrasti* možna vymovlati na try razny sposoby: [u]čytel/[u]krasti, [v]čytel/[v]krasti, [ü]čytel/[ü]krasti. Ináčej kažučy, zvuki [u] — [v] — [ü] u našuj movi naležat do, tak skazati, odnoji artykulacijnoji kategorii, i v nekotorych movnych vypadkach nema pomiž jimi vyraznoho rozmežovania. Nema pomiž siêtymi tryma zvukami vyraznoho rozmežovania v nahołosi przed spuvzvukom abo grupuju spuvzvukuv

([u]nesti, [v]nesti, [ǔ]nesti, [u]staviti, [v]staviti, [ǔ]staviti). Pomiž zvukami [v] i [ǔ] nema výrazného rozmežovania v mižyhołosi pered spuvzvukom (po[v]ny, po[ǔ]ny) i v vyhołosi (by[v], by[ǔ], robi[v], robi[ǔ]).

U takôj sytuacji nema ničoho pryncypovo nedobroho. Lude jak hovoryli, tak i hovorat. Ale v pisani treba miêti jasnoŝ i poradok. A tomu norma Svoja.org uvodit siêtu jasnoŝ i poradok, pokidajučy tólko grafemy „u” i „v” dla zvukuv [u] i [v]. Zvuk [ǔ] („u korotkie”) my v zapisi ignorujemo, tzn., označujemo joho jak „u” abo „v” podług nastupnych praviluv:

1. Koli popередnie slovo kunčajetsie samozvukom, to v nastupnum slovi nepryzvučne „u” zaminiajemo „v”: *vona vmiêje, pryjiêchali včora, joho vvodiat*. Koli popередnie slovo kunčajetsie spuvzvukom, to v nastupnum slovi nepryzvučne „u” ostajetsie: *vôn umiêje, pryjiêchav učora, vôn uvodit*.

2. Koli slovo z „u” na počatku začynaje vykazuvanie, to v jôm pokidajemo siête „u”: *uže pryjšli, učora zadoščyło, uvodiat*.

3. Siêty dva pravidla vžyvajutsie i v vypadku pryjmiênnikov u/v. Pišemo: *byv u liêsi, chołod u pohrebi, žyła v bafkôv, mjahko v posteli, u Pôlščy, u kišeni*.

4. U mižyhołosi pered spuvzvukom i v vyhołosi vse stavimo „v”: *davni, šychôvny, machav, siêv*.

Od siêtych praviluv, nažal, je vyniatki.

Vo vsiêch vłasnych nazvach use pokidajemo na počatku nepryzvučne „u”, nezaležno od pozycji slova. Značyt, use pišemo *Ukrajina, ukrajinci, ukrajnŝki, Urał, Urugvaj, Uršula, ugandyjci, uzbeki*, etc.

Koli slovo po pryjmiênnikovi u/v začynajetsie samozvukom, to vse pišemo v: *byv v Ameryci, žyła v Odesi, v agresti, voda v uchovi, brud v uchovi*.

Je pryhorŝča slôv zahraničného pochodženia, de v mižyhołosi pered spuvzvukom stavimo „u”, choč čujemo tam [v] abo [ǔ]: *autor, auctor, inauguracija, kosmonaut, pauza, trauma*, etc.

Počatočne nepryzvučne „u” nikoli ne vyminiajetsie z „v” pered grupou spuvzvukuv, u ktoruj vystupaje v (chv, kv, gv, čv, šv, žv, sv, zv, tv, dv): *uchvaliti, uchvatka, ukvasiti, ugvedziati, učveryti, učval, ušvirnuti, užva, usvojiti, uzvesti, utverdiť, udvoje*.

Je ŝče pryhorŝča inšych slôv svojoho i čužoho pochodženia, kotre začynajutsie na nepryzvučne „u” i v kotorych siête „u” zachovujetsie v kažnuj pozycji: *uhiêle, ucho, uchaty, unijat, universytet, uniform, ušak, ukaz, usaty, uščerbok*.

Ot i vsio. Koli vy dočytali do siêtoho miêstia i odčuvajete sebe

bajki, to my vas vinšujemo. Pudlaška mova odsłoniła pered vami swoju najbôlszą fonetyčno-ortografičnu tajemnicu. Usio inše v jôj — drubnici podług siêtoho, što my ode rozłuščyli.

Svoja.org, 24 styčnia 2011

Dyftongi vse pud pryzvukom

U našuj movi je odne velmi proste, jasne i nevchilne praviło: dyftongi vse znachodiat sie pud pryzvukom (akcentom).

U pudlaškuj movi je try dyftongi — iê [i^e], ê [ɛ], ô [o].

Dyftongi iê i ê zvjazany mižy soboju v tòm sensi, što vony vystupajut posli dwoch raznych grup spuvzvukuv. Dyftong ê može vystupati tólko posli zatverdiêtych spuvzvukuv š, ž, č, dž, r (šêšć, šêršy, nožê, bižête, čêplati, na pečê, u parandžê, rêdki, u norê). Dyftong iê može vystupati posli ostatnich spuvzvukuv, kotory vôn pomjakčuje (biêty, u ruciê, diêti, jiêdło, chiêr, uhiêle, kiêlnia, liês, miêsto, niê, piêć, siêty, u plitiê, viêra, ziêle). Ja ne znajšov našych słov, u jakich dyftong iê vystupav by posli f, g, dz. Dyftongi iê i ê nikoli ne vystupajut na počatku słowa, ale mohut vystupati na kuncii.

Zavvažte, što iê pišemo tože posli j i l, choć siêty dviê grafemy označajut mjahki spuvzvuki, i nam chvatilo b pisati „jêsti” i „lês” (ale my ode pišemo *jiêsti* i *liês* dla unifikaciji pravopisu zvuku [i^e] z usima ostatnimi vypadkami joho vystupania).

Dyftong ô može vystupati posli vsiêch spuvzvukuv (*bôk, placôvka, paciôrki, chôd, dôm, diôhoť, badziôre, fôra, gôr, hôrki, jôłka, kôt, lôd, kolôsie, môl, nôs, niôs, pôst, rôh, sôl, zsiôl, tólko, tiôłka, žyvôt, zôrka, boroziônka, žônka*). Ja tólko ne znajšov našych słov, u jakich dyftong ô vystupav by posli dz. Dyftong ô nikoli ne vystupaje na kuncii słowa. Zatoje je kilka słov, de vôn vystupaje na počatku: ôś (*ôška*), ôvsisko (*ôvsianka*), ôšva (ale možliivo skazati i ošva). Dam butel koniaku za pudkazanie mniê kaźnoho inšoho pudlaškoho słowa, kotore začynajetsie od ô! U nekotorych pudlaških słovach, de dyftongovi ô vypadało b „z etymologičnych pryčyn” stojati na počatku, vôn poperedžujetsie protetyčnym spuvzvukom v (*Vôrla, vôn, vôsim, vôlcha*).

Značyt, u prostum pudlaškim słovi može vystupiti tólko odin dyftong (bo v słovi je tólko odin pryzvuk). Siête skromne, ale važne praviło perenositsie i na dobre osvojany składany słowa: *sinokôs* (*siêno + kositi*), *Biłostôk* (*biêty + stôk*). Ale v inšych, menš osvojanых składanych słovach mohut vystupati dva dyftongi i dva pryzvu-

ki (*sniêhopodôbny, viêrohôdny*) — u takich slovach mucniêjšy pryzvuk stavimo na dyftong, kotory stojit bližej kuncia słowa.

Svoja.org, 31 styčnia 2011

Ukanie

Úkanie — ne menš charakterystyčna pôznaka pudlaškoji movy, čym vystupanie dyftonguv *iê, ê, ô*. Dyftongi, jak my odznačyli raniêj, vystupajut use v pryzvučnych składach. A ukanie — vystupanie „u” zamiš etymologičnogo „o” — u našuj movi maje miêstie tôlko v nepryzvučnych składach.

Značyt, dla pudlaškoji movy je charakterystyčny takije słowa jak: *nučliêh, žólub, pud perýnoju, pudchódiť, kunéc, póľuz, vujť, vujná, vusimnádecť, vulchóvy, kułók, mucniêť, nučny* (możliwo tože: *nôčny*), *rumniáť, Ruzdvó, čóbut*.

Velmi važnym vypadkom pudlaškoho ukania je regularne vystupanie nepryzvučnogo *u* v kunčatkach prymiêtnikuv, poradkovych ličebnikuv i nekotorych prymiêtnych zajmiênnikuv v mistiovum odmiênniku (locativus) odinočnoji ličby. Značyt, u našuj movi majemo: na *biêľum* koniovi, u *hóžuj* chustci, na *péršum* prystankovi, u *sió-muj* klasi, u *nášuj* chati, na *siéjum* derevi, u *kotórum* pokojovi.

Skôľ znajemo, što po-našomu treba kazati *kunec* i *čóbut*, a ne „konec” i „čóbot”? Nema, nažal, jasnoho praviła, kotore mohło b nam siête vytłumačyti. Ode praviła vstanovili našy baľki i didy — vony tak hovoryli, i kropka. Tomu v vypadku ukania treba zahladati do słovnika, koli vže v kohoš ne okazałosie ni baľkôv, ni didôv, kotory mohli b jomu pudkazati, jak hovoryti.

Problema šče i v tôm, što ne vsiudy na Pudlašy ukanie zachovujetsie jak stabilna fonetyčna zjava. Naprykład, u Kurašovi (i v Košelach) kažut *kubasá*, a v Chrabołach — *kovbasá*. Jak normu my pryjmajemo *kovbasá*, bo siêta forma bôľš pošyrana na puvnočnum obšary pudlaških hovôrok (naruvška, čyžôvška, hajnuvška i bilško-va gminy), kotory služyt nam jak bazovy movny areaľ dla našoho normalizacijnogo projektu.

Pisana mova to vse kompromis, dla odnoji hovôrki — bôľš pryčilny, dla inšoju — menš. Takaja sobiê ortografična nespravedlivosť. Ale *kovbasá* jak dla kurašovciuv, tak i košelôvciuv — opcija značno bôľš spravedлива, čym *kieľbása*.

Svoja.org, 7 lutoho 2011

Možna i tak, i siak — leksyčny i morfologičny varyjanty

Diš bude pro rečy, u jakije tiažko poviěryti, što vony mohut byti v takôj nevažnuy i zanedbanuj mužyčkuj movi, jak pudlaška. Tym ne menš, vony je.

Začniěmo od toho, u što lokš poviěryti. U našuj movi je słowa, kotory zvučat po-raznomu, ale značat dokładno toje same. Naprykład: *poviětre* — *vózduch*, *správa* — *diěło*, *diákuju* — *spasíbo*, *spotýkati* — *ustryčati*, *čekáti* — *ždáti*, *trymáti* — *deržati*, *znikáti* — *propada-ti*. To pary leksyčnych varyjantuv (synonimuv), jakije formalno (fonetično) razniatsie odin od odnoho, ale funkcijonalno identyčny (abo čuť ne identyčny) odin z odnym. Pokólko vžyvali jich našy didy i našy baŭki, to i nam ne vypadaje od siětych varyjantuv odmovlati-sie. U mene nema recepty, jak užyvati siěty słowa v pisanuj movi — naprykład, koli chtoś naohuť piše *poviětre*, to čy može čas od času v tóm samum teksti napisati i *vozduch*? Po-mojomu, to pytanie chu-tčěj stylistyčnogo vyboru, čym pravopisnoji normy.

Na Pudlašy kažut *luďmí* i *luďíma*, *očmí* i *očýma*, *úchami*, *úšami* i *ušýma* (pokólko vžyvajutsie formy *úcha* i *úšy*), *hrudmí* i *hru-díma*, *kónmi* i *koníma*, *hróšmi* i *hrošýma*. Što z siětymi varyjanta-mi robiti? A ničoho, nechaj sobiě budut. Od prybytku, jak toj kazav, hołova ne bolit.

Luďíma, *očýma*, *ušýma*, etc. — to formy tak zvanoji parnoji ličby (dualis), jakaja v stanôvnym odmiěnnikovi (instrumentalis) ostałasie v našuj movi jak sliěd (i jak nasliědstvo) po staroslovjanskuj movi, u kotoruj parnaja ličba była čymś naturalnym i ohulno vžyvanym. Parnaja ličba naohuť propała jak z pólškoji, tak biłoruskoji i ukra-jinskoji movuv, ale pokinuła vyrazniějšy sliěd u našuj movi — ne tólko v stanôvnym odmiěnnikovi (instrumentalis), ale i v najmiěnnym (nominativus). U formach parnoji ličby v najmiěnnym odmiěnnikovi vystupajut takije pudlaški imiěnniki ženskocho i serednioho rodu jak *sestrá*, *pjadiá*, *dušá*, *zemplá*, *kóšć*, *oknó*, *koliěno*, *poliěno*, *se-ló*, *liěto*. Siěty imiěnniki majut i formu regularnoji mnôžnoji ličby, ale z ličebnikami *dvie*, *try*, *štyry* vony častiěj vystupajut u parnôj ličbi (choč ode bude pravilno vžyvati i zvyčajnu mnôžnu ličbu). Zna-čyt, ode majemo varyjanty: *dviě*, *try*, *štyry* *sestrě* (parnaja ličba) i *dviě*, *try*, *štyry* *sěstry* (mnôžna ličba); *pjadiě/pjadi*, *dušě/dúšy*, *ze-mliě/zěmli*, *kostiě/kósti*; *dviě*, *try*, *štyry* *okniě/dva*, *try*, *štyry* *ókna*; *koliěni/koliná*; *poliěni/poliná*; *seliě/sěła*; *liěti/litá*. Zverniěte vvahu,

što pered imiênnikami serednioho rodu v parnôj ličbi stavimo ličebnik *dviê*, a v množnuj ličbi — ličebnik *dva*.

Ale to šče ne vsio.

Mnôho imiênnikov mužčynského rodu odinočnoji ličby v mistiovum odmiênnikovi (locativus) možna vžyvati v dvoch formach (korotšuj i dovšuj): *na berezi/na berehovi, na stozi/na stohovi, u pokoji/na pokojovi, na kuncî/na kunciovi, u kalendarê/u kalendarovi, u chlivî/u chlivovi*, etc. Ja osobisto naohuľ starajusie v takich sytuacijach užyvati korotšu formu, ale časom, koli zabudusie i napišu dovsu formu, to vže jijiê ne popravljaju.

U rozhovôrnum styli/stylovi možna skoročati kunčatki zvorôtnych dijeslovuv u infinityvi i formach minúľoho času *-sie do -š: bitisîe/bitîš, mytisîe/mytiš, myľasîe/myľaš, žurylisîe/žuryliš*. Možna tože skoročati nepryzvučny kunčatok dijeslovuv v teperyšnium i budušćum časi peršoji osoby množnoji ličby *-mo do -m: chódimo/chódim, pôjdemo/pôjdem, vedémo/vedém, zavedémo/zavedém, hovórymo/hovórym*. Ale ne možna siêťoho skoročenia robiťi, koli pryzvuk stojť na kunciovôm *-ó: stojimó, postojimó, movčýmó*. Davajte tut *dohovorymsie* (ode *-sie* ne možna skorotiti do *-š*, bo to ne infinityv i ne forma minúľoho času!), što v formalnuj pisanuj movi skoročeniuv *-sie do -š* i *-mo do -m* naohuľ ne budemo vžyvati.

Nu, diš/nini ode/tut i zakônčym(o).

Svoja.org, 13 lutoho 2011

Siêty spuvzvuki u nas naohuľ tverdy

Diš bude velmi korotki blog, ale ne menš važny dla rozumiênia fonetyčnoji harmoniji i pravopisnoji krasy pudlaškoji movy, čym usiê poperedni blogi.

Spuvzvuki *ž, š, dž, č, r* — tverdy v pudlaškuju movi v kažnuj pozycji. Siête značyt, miž inšym, što posli jich nikoli ne možna pisati ni *i*, ni *iê*. Zatoje možna pisati *y* i *ê: nožê, šêsť, u parandžê, unočê, rêdki, žyr, šytki, čyťati, ryka*.

Spuvzvuki *m, v, b, p* zmjakčajutsie tólko pered *i* i *iê: mitľa, miêti, viti, viêra, bižyt, biêty, pivo, piêveň*. (Vyniatok: spuvzvuk *v* zmjakčajetsie pered *a* v słovi *sviaty* i pochôdných: *sviato, sviatkovati, sviatosť, sviaščennik*.) Pered palatálnym *j* siêty spuvzvuki vse tverdy: *mjav, beremje, vjôv, vorobjiê, bje, žerebja, pju, napiaty*.

Spuvzvuki *g, h, ch, k* zmjakčajutsie tólko pered *i* i *v* nevelikuj kôľkosti słôv pered *e: gilza, gira, giez, giegnuti, hikati, hidko, hieroj*,

chitry, chier, pokinuti, kiška, veľikie, nizkie. U nekotorych našych vjorskach lude kažut ne *chier*, a *chiêr* — nu što ž, značyt, što *ch* v našuj movi zmjakčajetsie i pered *iê*.

Svoja.org, 21 lutoho 2011

U nas chvojina inakša, čym u jich

U pudlaškuj movi jotacija pered *i* zaznačajetsie na pišmiê, tak jak v ukrajinškej movi, a ne ignorujetsie, jak u pôlškej abo biłoruškej.

U pudlaškuj movi pišemo *Ukrajina, ukrajinški*, tak jak vymovljajemo siêty slova, a v pôlškej i biłoruškej odpoviêdno — *Ukraina, ukraiński, Україна, українски*, choč i v siêtych movach u siêtych slovach vymovljajemo *-aji-*.

Značyt, u našuj movi pišemo (i vymovljajemo) *j* pered *i* v nahołosi v takich slovach: *jich, jim, jichni, jichnim, jichnimi, jichiomu, jichnium, jijiê*. Što tyčytsie slova *jijiê*, to v pudlaškuj movi my majemo šče dviê korotšy joho formy: *ijiê, jiê*. Usiê siêty try formy pravilny i hramotny, tak što možemo jich spokôjno vžyvati vo siêch sytuacijach, formalnych i neformalnych.

U mižyhołosi *j* pojavljajetsie pered *i* posli odkrytoho składu, to značyt, takoho, kotory kunčajetsie samozvukom: *chvojina, kolejina, bojisko, krojiti, mojich, mojim, tvojich, tvojim, svojich, svojim, odnoji, druhoji, tretioji*, etc.

U pudlaškuj movi majemo jotaciju ne tôlko pered *i*, ale i pered inšymi samozvukami (*ô, iê, a, u, e*): *vjôv, sołovjiê, vjazati, vju, vje, vorobjiê, žerebja, bju, bje, mjôv, mjav, beremje, pjôk, pjatnicia, pju, pje*. Važna sprava: tverdy spuvzvuki *v, b, m, p* pered *j* u pudlaškuj movi ne pomjakčajutsie v vymovi.

Svoja.org, 27 lutoho 2011

Pryslôvniki, abo zlučajemo vsio, što dajetsie

U situaciji pudlaškoji movy, kotora ne maje veľikoji pišmovoji tradycji (nema korpusu tekstuv, jakije možna ličyti kanoničnymi dla pudlaškoji kultury), je odna dobra rěč — možna bezproblemno dohovorytsie pro jeji pravopis tak, kob vôn byv jak najprostiêjšy.

U poperednich blogach siêta situacija, možliivo, ne projavlała sebe na povnu siłu, ale diš bude pro pudlaški pryslôvniki, de jichni pravopis možna značno sprostiti, prynajmi v porumnani z zapisom odpoviêdnich pryslôvnikov i pryslôvnikovych vyrazuv u pôlškej movi.

Svoja.org u svojôm standarti proponuje pisati pudlaški prysłôwniki i prysłôwnikovy vyrazy maksimalno zlitno, tzn., odnym słovom usiudy tam, de takojе słowo „poradočno” vyhladaje i ostajetsie čytelne, što do svoho sensu.

Nu, naprykład (*na przykład*): sioholita (*w tym roku*), štytyždeń (*co tydzień*), upoperek (*w poprzek*), vohule (*w ogóle*), napomacki (*po omacku*).

Zrozumiêli, u čôm sprava?

Nu j słava Bohu.

A tomu ne treba divovatisie, koli v našych tekstach vy natrapite na takije-o słowa: bezlič, bezperestanku, dohorê, dorešty, dosyta, doščentu, dovoli, doničoho, doperedu, dorečy, hende (*tam dalej*), mimo-voli, nabôk, nadaliêj, naliêvo, nanovo, naodvorôt, naohuł, napravo, napameŭ, naperebôj, naperedodni, napevno, naprotiv, napravdu, nasliêpo, našto, navproščki, navse, peredučora, počypkom, pokryjomu, ponočê, popravdi, poprostu, poseredini, potichu, potrochu, poslizavtra, pryčôm, prytôm, pudvypitku, pudrad, spočatku, štođeń, štodnia, štytyžnia, štorôk, štoroku, ubrôd, učvał, udvojá (*w dwójnasób*), utrojá (*w trójnasób*), udvôje (*we dwoje*), utróje (*we troje*), umih, upered, uperekidku, uperemiêšku, urozdrôb, urozhoń, uroskid, urozrêz, uručnuju, uverch, uzad, vodnočas, vodnostel (*pojedyńczo*), zamołodu, zanedovho, zaodno, záraz (*za moment*), zaráz (*za jednym razem*), zavidna, zbôlšoho (*z grubsza*), zdaleka, zdavna, zlohku, zmału, znizu, zrania.

Zrozumiêło, bez vyniatkuv ne obujtisie i v pudlaškej movi (što to za mova, u jakoj tólko praviła, a nema vyniatkuv?). Rozdiêlno pišemo takije važny dla našoji movy prysłôwniki jak: čuť ne, mało ne (*niemal, nieomal, prawie*). Jak na ironiju, jich odpoviedniki v pôlskej movi zapisujutsie odnym słovom.

Svoja.org, 6 marcja 2011

Słovotvôrny zasoby movnoji ekspresiji

U siêtum teksti mniê chočetsie zasygnalizovati słovotvôrny sposoby vykazuvania intensivnosti jakojiš pôznaki čy stanu abo emocijonalnoji ociênki jakojiš zjavy čy čołoviêka v pudlaškej movi. Inačej kažučy, diš bude pro *pryrôstki* i *peredrôstki*, kotory dołučajutsie do *stryžna* słowa i modyfikujut joho ekspresivność.

Nevyłučano, što koli-leń na Biłostôčyni znajdetsie movoznaveć, kotory voźme i sklasyfikuje vsie možlivy sposoby vykazuvania mo-

vnoji ekspresiji slovotvôrnymi (deryvacijnymi) zasobami v pudlaškej movi. My tut ono chočemo takomu movoznavciovu skazati, što klasyfikovati v našuj movi znajdetsie mnôho čoho.

1. Vykazuvanie združniênia i zvjazanoji z jim naohuľ pozytyvnoji emociji čerez pryrôstki:

-ik, -yk: brat — brátik, kôt — kótik, mjač — mjáčyk, piêven — piêvnik;

-k-: diêvčyna — diêvčynka, cháta — chátko, rýba — rýbko; dúpa — dúpko;

-čyk: horód — horôdčyk, barán — baránčyk;

-ók: syn — synok, brat — bratok, diêd — didók;

-óčok, -očk-: syn — synóčok, hurók — huróčok, rêčka — rêčočka;

-ín-, -ínk-, -ínočk-: chvíla — chvílina — chvílinka — chvílinočka;

-íc-, -íčk-: vodá — vodicia — vodička;

-ońk-, -eńk-: hoľová — hoľovońka, ruká — rúčeńka

-tk-: kotenía — koteníátko, myšeniá — myšeniátko;

-c-: oknó — okóncie, dvéry — dvérci;

-ečk-: oknó — okónečko, soncie — sónečko, dočká — dóčečka;

-ušk-: dočká — dočúška;

-útk-: krápka — krapelútko;

-úl-: bába — babúla, máti — matúla;

-eń-: drôbný — drubnéńki, biêly — biêleńki;

-eńk-: velíki — velíčeńki, velízny — velízneńki;

-útk-, -úteń-, -úsień-: maľý — malútki — malúteńki — malúsieńki, tvrédy — tverdiútki — tverdiúteńki — tverdiúsieńki, mjáhki — mjahkútki — mjahkúteńki — mjahkúsieńki, biêly — bilútki — bilúteńki — bilúsieńki;

2. Vykazuvanie poveličênia i zvjazanoji z jim naohuľ negatyvnoji emociji čerez pryrôstki:

-ísko, -ysko: cháta — chatísko, moróz — morozísko, sobáka — sobáčýsko;

-íšče, -ýšče: bába — babíšče, dôm — domíšče, kľúnia — kľuníšče;

-ílo, -ýlo: serún — seruniílo, zdochlák — zdochlačýlo, viêtiór — vitrílo;

-árn-: velízny — velizárny, dóvhi — dovžárny;

-ízn-, -ýzn-: síni — sinízny, soľóny — soľonízny, hoľósny — hoľosnízny, dóvhi — dovžýzny;

-áryzn-: dóvhi — dovžáryzny;

-škó, -čkó: bába — babšškó, cháta — chačškó;

-rnó: sobáka — sobarnó.

3. Vykazovanie nedoboru alebo nepovnoty jakojiš pôznaki čerez pryrôstku -ovát-: hurkováty, velikováty, bidnováty, zdochlakováty, dupováty, pjanováty.

4. Vykazovanie velikoji intensivnosti diêjania alebo joho povtoralnosti čerez peredrôstku po-: potiôhati — popotiôhati, pochodíti — popochodíti, popisáti — popopisáti, napisáti — ponapisuvati, výtiahnuti — povytiaháti, začyníti — pozačyniáti, odčyníti — poodčyniáti.

5. Doľučanie častki o do prymiêtnikov i pryslôvjuv, kob zmôcniti ekspresiju vykazovania abo prytiahnuti bôľšu uvahu sluchačov (častku o možna doľučati jak peredrôstku o- abo pryrôstku -o; pišemo jijiê v takich vypadkach čerez spônku -): taki-o vypadok, o-jakaja vona je napravdu, vôn stojit tam-o, o-što vony narobili, siêta-o diêvčyna.

Na ninika chvatit. Častku -ka, ktoru časom doľučajemo do pryslôvnikov času jak pryrôstku (teperka, disiaka, potumka), tože možna potraktovati jak modyfikator ekspresivnosti v našuj movi — vona nadaje vykazuvani rozhovôrny, neformalny styl.

Svoja.org, 9 maja 2011

„Jijiê” i „jeji”

U nas na Pudlašy vže čuť ne vsiê ne rozličajut slova *jijiê* (pryrôdny odmiênnik [dopeľniacz] i znachôdny odmiênnik [biernik] zajmiênnika *vona*) od slova *jeji* (prymiêtnikova forma zajmiênnika *vona*).

Pravilno kažemo: *Ja baču jijiê. Ja znajšov jijiê. Nema jijiê. To jeji dôm. Baču jeji sestru. Znajšov jeji adres.*

Pravilno tože bude, koli v takich vypadkach my vžyvemo i skoročanu formu *jijiê* — *ijiê* abo *jiê*: *Ja baču ijiê. Ja znajšov ijiê. Nema ijiê. Ja baču jiê. Ja znajšov jiê. Nema jiê.*

NEPRAVILNO: *Ja baču jeji. Ja znajšov jeji. Nema jeji.*

Možливо, siêtu pomyľku my robimo pud uplyvom pôľskoji movy. U pôľskuj movi kažut: *Nie widzę jej. To jej książka.* A v našuj movi majemo razniciu: *Ne baču jijiê. To jeji knižka.*

Svoja.org, 2 korostenia (pazdziernika) 2011

„Zemloju” čy „zemleju”?

Diš bude pro odne pravopisne pytanie, na kotore ja šče ne znajšov odnoznačného odkazu.

Jak postupati z imiênnikami ženskocho rodu, morfologična osnova kotorych kunčajetsie na mjahki spuvzvuk abo na spuvzvuki č, š, ž,

u stanôvnym odmiěnnikovi (instrumentalis)? Jak bude pravilno: *zemloju* čy *zemleju*? *Sonioju* čy *Sonieju*? *Bozioju* čy *Bozieju*? *busioju* čy *busieju*? *bladioju* čy *bladieju*? *Katioju* čy *Katieju*? *nôčoj* čy *nôčeju*? *vošoj* čy *vošeju*? *kražoj* čy *kražeju*?

Dla mene obiědvi formy, to značyt, i *voloju*, i *voleju* zvučat v našuj movi odinakovo pravilno. Čy varto pokinuti jich jak morfologičny varyjanty, čy pryňiati tólko odnu z siětych formuv jak pravilnu? Skažem, pokólko my odnoznačno hovorym *rukoju*, *vodoju*, *stinoju*, *truboju* (a ne *rukeju*, *vodeju*, *stineju*, *trubeju*), to davajte uzakonimo tólko formy *zemloju*, *Sonioju*, *Bozioju*, *busioju*, *bladioju*, *Katioju*, a tyje z -e- postavim poza pravopisom. Tak bude dobre?

Jak na mój mužýčki rozum, ode my majem odin z takich vypadkuv pravopisnoji kodyfikaciji, pry ktorum prydašasie b porada — abo prosto formalna postanova — jakohoš šěršoho kruhu pudlaškich autorytetuv i movoznavciuv. Ale, blacha, jak tólko zhanu, što našy pudlaški autorytety i movoznavci zrobili z nazvami vjosok u gmini Vôrla, to mniě odrazu propadaje ochvota z kim-leń na siětu temu raditisie.

Pokamiš ja pišu jak zamanetsie, i *zemleju*, i *zemloju*, bo i tak, i siak čuv od ludi, ale koli pryjdetsie vydavati znormalizovanu hramatyku pudlaškoji movy knižkoju, treba bude siěty vypadok spicijalno odznačyti i zrobiti jakujuš konkretnu postanovu — *from here to eternity*.

Svoja.org, 31 korostenia (pazdziernika) 2011

Ija/yja, ik(a)/yk(a)

Jak bude bôlš pravilno pisati po-pudlaški: *melodija* čy *melodyja*? A može *melodja*?

Odin z odkazuv na siěte pytanie može byti taki: treba posłuchati, jak hovorat našy lude, i vybrati taki varyjant, kotory najbôlš podôbny do vymovlenia, jakoje vžyvaje bôlšosť. Ale chto siěte maje zrobiti? I jak? Koli b pudlaška mova była cikava dla našych naukôvcuv v Biłostoku, to takuju rêč, jak vyznačenie proporciji, kólko našych ludi hovoryt *melodIja*, a kólko *melodYja*, možna było b zrobiti na vakacijach, pudčas studenćkoji „praktyki v tereni”. Ale takoho nichto ne zrobít, bo nikoho z našych naukôvcuv ništo żyvoje na Biłostôčyni vže ne cikavit.

Tomu v siětum diěli treba spodivatisie ono na sebe samoho, na svoju pamieť, intuiciju i zdorovy hłuzd.

Z zapożyczanymi słowami kłopot šče j taki, što my jich u pudłašku movu beremo ne bezposerednio z movy-krynici, a čerez movy-pose-rednici. U našum wypadku najbôłše značenie miêli i majut try movy-poserednici: rosijska, pôłska, biłoruška. Ot že movy-pose-rednici, chutčêj za vsio, majut upływ i na vymovlenie zapożyczanych słôv u pudłašukj movi. Koliś, koli našy didy i pradidy hramotnoś nabyvali čerez rosijsku movu i rosijski pravopis, to i vymovlenie mieli podobne bôłš do rosijskoho: *matematika, melodia, praktika, Francija, Finlandija, buržuazija*. Potum, koli perevahu otrymała pôłska mova i pôłski pravopis, naše vymovlenie začało chilitisie v pôłski bôk, i zamiś raniêjšoho *I* my začali castiêj hovoryti *Y*.

A koli nekotory z nas zachotiêli zapisati na papery i pudłaškie słovo, to na našy zapisy začała nakładatisie i biłoruška pravopisna praktyka, jakuju nekotory z nas nabyvali v školi. Pravopisna kartina v wypadku pudłaškoho słowa otrymałasie dosyć strokata.

Usio došiôł skazane maje nas pudvesti do vysnovy, što spuvčasna prôba pravopisnoj kodyfikaciji pudłaškoj movy musit uziati do vva-hi jak siêty historyčny uvarunkovani našoho vymovlenia, tak i spuvčasny joho etap, i zaproponovati jakiś rozumny kompromis pomiż jimi. Jak u kaźnum kompromisi, bez arbitralnosti nam ne obujtisie.

Svoja.org proponuje pisati *-yja* posli *d, t* i vse zatverdiêtych *š, ž, č, dž, r, a -ija* posli vsiêch inšych spuvzvukuv. Takim sposobom, pišemo: *melodyja, parodyja, Holandyja, dyjavoł, tyjara, tyjamina, Perudžyja, Bułgaryja; racija, dyspersija, okazija, kolonija, fobija, filozofija, geologija, Bolivija, bulimija* (vyniatok: *Kołomyja*).

Što tyčytsie kunčatkuv *-ik(a)/-yk(a)*, to domovlajemsie, što *-yk(a)* pišemo posli *d, t, z* i vse zatverdiêtych *š, ž, č, dž, r, a -ik(a)* posli vsiêch inšych spuvzvukuv. Takim sposobom, majemo v grafici: *melodyka, astronautyka, matematyk(a), fizyk(a), muzyka, kombinatoryk(a); logik(a), elektronik(a), grafik(a), chimik*.

Nakuneć postavlu pytanie samomu sobiê: Čom ja proponuju pisati *okazija*, a ne *okazyja*; i čom *fizyka*, a ne *fizika*?

Ne viêdaju, jak na siête tołkom odkazati. To je akurat taja pravopisna arbitralnoś, pro ktoru ja mimochodom zhaduvav.

Svoja.org, 6 listopada 2011

Pudłaška hramatyčna terminologija

Čy treba v pudłašukj movi vydumovati svojiê słowa na vsiê časti samolota? Abo čy treba perekladati matematyčnu i fizyčnu termino-

logiju do takoho urovniu, kob možna było napisati po-pudlaški artykuł z elektrodynamiki (klasyčnoji abo kvantovojji)? Ja ne viêdaju. Koli chtoś siête zrobìt, ja peršy napišu pro joho/jijiê bloga na Svoja.org i zaproponuju joho/jeji kandydaturu do Akademiji Pudlaşkoji Movy v Čyžach, koli vže siêta Akademia povstane. Ja sam takoji terminologiji stvorati ne berusie.

Zatoje ja vziavsie stvoryti/pudobрати bôlš-menš poslidôvno hramatyčnu terminologiju dla pudlaşkoji movy, koli pisav „Hramatyku”, kotora stojìt na našum sajti. „Hramatyka” šče ne skônčana — brakuje rozdiêlu „Składnia” — a tomu i terminologija tam nekompletna. Ale v siêtum miêsti mniê chočetsie pokazati kilka prykładuv mojeji terminologičnoji tvôrčosti i pudboru, kotory, ne skryvaju, natchnialisie terminologičnymi znachôdkami v biłorušskuj i ukrajinskuj movach.

Fonetyka i fonologia (Fonétyka i fonológija)

język mówiony (parole) — *hóvor*

język jako system (langue) — *móva*

organy mowy — *órgany hovorénia*

płuca — *lóhki*

tchawica — *dýchavka*

krtąń — *gardiółka*

jama gardłowa — *horłovája poróžnina*

jama nosowa — *nosovája poróžnina*

jama ustna — *rótova poróžnina*

podniebienie — *poniêbie*

języczek — *jazýčok*

wargi — *húby*

zęby — *zúby*

dziąsła — *diásny*

język — *jazýk*

samogłoski — *samozvúki*

spółgłoski — *spuvzvúki*

dźwięczne — *zvunkíje*

bezdźwięczne — *hluchíje*

szmerowe — *šumovýje*

półotwarte — *puvodkrýty*

wargowe — *hubnýje*

dwuwargowe — *ohúblany*

zębowe — *zubnýje*

dziąsłowe — *diasnovýje*

zwarte — *zomknúty*

wybuchowe — *vybuchnýje*
szczelinowe — *pazovýje*
upodobnienie fonetyczne — *fonetýčne prypodobnienie*
akcent — *prýzvuk*
sylaba akcentowana — *prýzvučny skład*
fonem — *fonéma*
cecha dystynktywna fonemu — *odrôznivalna pôznaka fonémy*
opozycja fonologiczna — *fonologíčna opozýcija*

Znaki interpunkcyjne (Puntuacýjny znáki)

kropka — *krópka*
przecinek — *ciátka*
średnik — *krópka z ciátkoju*
myślnik — *protiáźnik*
cudzysłów — *čužomóvje*
nawias — *kabłučkí*
dwukropek — *dvochkrópje*
wielokropek — *mnôhokrópje*
pytajnik — *pytálnik*
wykrzyknik — *klíčnik*

Słowotwórstwo (Słowotvôr)

morfem — *morféma*
rdzeń — *stryżôn*
afiks — *rôstka, áfiks*
przedrostek — *peredrôstka, préfiks*
przyrostek — *pryrôstka, súfiks*
podstawa słowotwórcza — *słowotvôrna osnóva*
końcówka — *kunčátok*

Morfologia (Morfológija)

rzeczownik — *imiênnik*
przymiotnik — *prymiêtnik*
 jakościowy — *jákosny*
 relacyjny — *odnôsny*
 dzierżawczy — *prysvôjny*
liczebnik — *ličébnik*
 główny — *kôłkosny*
 zbiorowy — *zbôrny*
 ułamkowy — *dróbovy*
 porządkowy — *porádkovy*
zaimek — *zajmiênnik*
czasownik — *dijestôv*

przysłówek — *pryslôvnik*
 wyraz modalny — *modálne słovo*
 przyimek — *pryjmiênnik*
 spójnik — *zlúčnik*
 partykuła — *časťka*
 wykrzyknik — *klíčnik*
 rodzaj męski — *mužčýnski rôd*
 rodzaj żeński — *žénski rôd*
 rodzaj nijaki — *serédni rôd*
 liczba pojedyncza — *odinóčna líčba*
 liczba podwójna — *parnája líčba*
 liczba mnoga — *mnôžna líčba*
 przypadek — *odmiênnik*
 odmieniać rzeczownik przez przypadki — *odminiáti imiênnik*
 mianownik — *najmiênnny*
 dopełniacz — *pryrôdny*
 celownik — *daválny*
 biernik — *znachôdny*
 narzędnik — *stanôvny*
 miejscownik — *mistióvy*
 wołacz — *klíčny*
 bezokolicznik — *bezosôbnik, infinityv*
 imiesłów przymiotnikowy — *dijeprymiêtnik*
 imiesłów przysłówkowy — *dijepryslôvnik*
 aspekt czasownika — *vid dijesłóva*
 dokonany — *dokónany*
 niedokonany — *nedokónany*
 osoba czasownika — *osóba dijesłóva*
 czas czasownika — *čas dijesłóva*
 teraźniejszy — *tepéryšni*
 przeszły — *minúły*
 przyszły — *búduščy*
 strona czasownika — *stan dijesłóva*
 strona czynna — *aktývny stan*
 strona bierna — *pasývny stan*
 tryb czasownika — *spósub dijesłóva*
 tryb oznajmujący — *dijový spósub*
 tryb przypuszczający — *prypuskný spósub*
 tryb rozkazujący — *prykazný spósub*

Svoja.org, 28 hrudnia 2011

Parnaja ličba

U siëtum teksti bude trochi pro sekrety ličby imiënnikuv u pudlaškuj movi. Pudlaška mova naležyt do tych rêdkich indoeuropejskich movuv, u kotorych, okrum *odinóčnoi ličby* (singularis) i *mnôžnoi ličby* (pluralis), dovoli prymiëtno vystupaje šče tak zvana *parnája ličba* (dualis).

U słovjanskich movach parnaja ličba jak povnopravna hramatychna kategoryja zachovałasie do diš tólko v słovenskuj, nižniołužyc-kuj i verchniołužyc-kuj movach. U inšych słovjanskich movach zachovalisie tólko relikty parnoi ličby, ale v pudlaškuj movi siëty relikty namného častiejšy, čym, naprykład, u biłoruškuj, ukrajinskuj i pôlskuj razom uziatych.

Parnaja ličba v starosłovjanskuj movi vykorystovuvałasie ne tólko v wypadku naturalnoi parnosti časti tiëła (ruki, nohi, ušy, očy, plečy), ale i v wypadku lubych dvoch rečuv abo istotuv toji samoji kategoryji.

U starosłovjanskuj movi v parnoj ličbi imiënniki miëli try razny formy: odnu dla *najmiënnoho* (N), *znachôdnoho* (Z) i *klíčnoho* (K) odmiënnikuv; odnu dla *pryrôdnoho* (P) i *mistióvoho* (M); odnu dla *daválnoho* (D) i *stanôvnoho* (S). Prykładom, starosłovjanski imiënniki *rabъ* (nevôlnik, rab), *duša* (duša), *lěto* (liëto; rôk) odminialisie nastupnym sposobom (słovjanski słowa zapisany v pryniatuj sered filologuv łacinskuj transkrypciji):

singularis

N	rabъ	duša	lěto
P	raba	dušę	lěta
D	rabu	duši	lětu
Z	rabъ	dušą	lěto
S	rabomъ	dušeją	lětomъ
M	rabě	duši	lětě
K	rabe	duše	lěto

dualis

N	raba	duši	lětě
P	rabu	dušu	lětu
D	raboma	dušama	lětoma
Z	raba	duši	lětě
S	raboma	dušama	lětoma
M	rabu	dušu	lětu
K	raba	duši	lětě

pluralis

N	rabi	dušę	lęta
P	rabѣ	dušѣ	lętѣ
D	rabomѣ	dušamѣ	lętomѣ
Z	raby	dušę	lęta
S	raby	dušami	lęty
M	rabęchѣ	dušachѣ	lętęchѣ
K	rabi	dušę	lęta

U pudlaškej movi parnaja ličba imiennikov projavljajetsie tólko v *najmiennum*, *znachôdnym* i *stanôvnym* odmiennikach.

Začnemo rozhlad parnoji ličby v pudlaškej movi od prykladuv, kotory vystupajut tože v pôlskej, biłoruškej i ukrajinškej movach. U pudlaškej movi mnôžna ličba słov *óko* i *uchó* to naohuť *óčy* i *úšy* (podobno jak u pôlskej, biłoruškej i ukrajinškej). Zabavne odnak to-je, što po-pudlaški pravilno bude skazati ne tólko *dvóje očý* i *dvóje ušý* (*očý* i *ušý* to formy pryrodnogo odmiennika słov *óčy* i *úšy*), ale i *dva óka* i *dva úcha*! Tak našy lude tože kažuť! Čom? Tym što *óčy* i *úšy* — formy parnoji ličby (dualis), a *óka* i *úcha* — formy mnôžnoji ličby (pluralis). Takaje vykorystanie dualis i pluralis nemožlive ni v pôlskej, ni biłoruškej čy ukrajinškej movach. A v nas sięta štučka možliwa, bo my v svojěj movi mucniěj perechovali pameť pro našu pramaterynsku movu — starosťovjansku. U starosťovjanskej movi v najmiennum odmiennikovi majemo: *oko*, *ucho* (singularis); *očese*, *ušese* (dualis); *oka*, *ucha* (pluralis). Ot i cięta mecija!

U pudlaškej movi je dobra pryhoršča imiennikov ženskocho i sredniocho rodu, kotory mohut vystupati jak u parnój, tak i v mnôžnuj ličbi. Značeni imiennikov u takich vypadkach ne minajutsie, ono jich formy. Pryklady:

<i>singularis</i>	<i>dualis</i>	<i>pluralis</i>
blaď	bladię	bládi
duša	dušę	dúšy
huś	husię	húsi
kolięno	kolięni	koliná
kovbasá	kovbasię	kovbásy
kôšť	kostię	kósti
lięto	lięti	litá
oknó	oknię	ókna
pjadiá	pjadię	pjádi

poliêno	poliêni	poliná
połotnó	połotniê	połótna
sełó	seliê	séła
sestrá	sestrê	séstry
sokiêra	sokiêry	sokirê
sviáto	sviáti	sviatá
zemlá	zemliê	zémli

Imiênniki v formi parnoji ličby vystupajut tólko z ličebnikami *dviê, try, štyry*: *dviê dušê, try kostiê, štyry sviati*, etc. Siêty samy imiênniki v formi množnoji ličby vystupajut naohuť u sytuacijach neokreślanoji kólkości, ale možna pry jich staviti tože ličebniki *dviê/dva, try, štyry*: *dviê, try, štyry okniê/dva, try, štyry ókna; koli-êni/koliná; poliêni/poliná; seliê/séła; liêti/litá* (imiênniki serednioho rodu v parnôj ličbi popередžujemo ličebnikom *dviê*, a v množnuj ličbi — ličebnikom *dva*).

Siêty formy parnoji i množnoji ličby vystupajut jak u najmiênnum, tak i v znachôdnym odmiênnikach: *Dviê husiê (husi) chodiat po pruhmeni* [najmiênnny]. *Na pruhmeni ja baču dviê husiê (husi)* [znachôdny].

U stanôvnum odmiênnikov (instrumentalis) pudlaškoji movy parnaja ličba projavlaje sebe v takich imiênnikach, jak:

<i>singularis</i>	<i>dualis</i>	<i>pluralis</i>
<i>nominativus</i>	<i>instrumentalis</i>	<i>instrumentalis</i>
ditiá	ditíma	diťmí
	dverýma	dvermí, dvérámi
hrôš	hrošýma	hrošmí
hrudź	hrudíma	hrudmí, hrúdiámi
chłópec	chłopcíma	chłópciami
jicié	jajcíma	jájciami
kôšť	kostíma	kóstiámi
kúrka	kurýma	kúrámi
	ludíma	luďmí
óko	očýma	očmí, očámi
pálec	palcíma	pálciami
plečó	plečýma	plečmí, plécámi
sviniá	sviníma	svińmí, svíniámi
uchó	ušýma	úchami, ušmí, úšámi
voš	vošýma	vošmí, vóšámi

Kažna mova na siëtum sviëti v čômś unikalna i orygyalna. Pudlaška — ne vyniatok. Vystupanie reliktyv parnoji ličby v jôj — odin z aspektuv jeji nepovtôrnosti.

Svoja.org, 29 hrudnia 2011

Pryzvuk

Prýzvuk (akcént) — velmi važna charakterystyka pudlaškocho sło-
va, pered usiëm tomu, što vôn *svobôdny*, to značyt, ne pryvezany do
jakohoś vyznačanoho składu v słovi. U siëtum i velika problema
dla pudlašukôv.

U pôlskuj movi pryzvuk naohuľ pryvezany do peredostatnioho
składu (tak zvany *paroksytoničny* pryzvuk), u francuškuj — do ostat-
nioho składu (*oksytoničny* abo *finalny* pryzvuk), u češkuj — do per-
šoho składu (*inicyjalny* pryzvuk). Ohulno kažučy, siëtých movuv učy-
tisie lokš, čym pudlaškoji.

U pudlaškuj movi akcent ne tólko *svobôdny*, ale i *ruchomy*, to
značyt, ne zvezany z jakojuś konkretnoju morfemoju v słovi. Potłu-
mačymo razniciu pomiž poniatijami *svobôdnoho* i *ruchomoho* pry-
zvuku na prykładach (pryzvuk zaznačujemo dyjakrytyčnym znakom
nad literoju v formi ciatočki pochilanoji vpravo ['] abo v formi da-
ška [^] u wypadku dyftonguv é i ô).

U pudlaškuj movi pryzvuk može prypasti na luby skład u słovi,
ličačy jak od počatku sło-
va, tak i od kuncia.

Prykłady pryzvuku na peršy, druhi, tretí, četverty i pjaty skład od
počatku sło-
va: *miêra*, *koróva*, *lebedá*, *perevilkátisie*, *popozahrybáti*.

Prykłady pryzvuku na peršy, druhi, tretí, četverty i pjaty skład od
kuncia sło-
va: *zimá*, *baraščáti*, *makátočka*, *plóchatisie*, *rozváluvatisie*.

Same na taki pryzvuk kažemo *svobôdny*.

Ale pudlaški pryzvuk, jak było skazane, šče i *ruchomy*. U fleksij-
nych formach odnoho sło-
va pryzvuk peresovujetsie z miêstia na
miêstie. Prykłady: *kôń*, *koniá*, *kóni*; *postôł*, *postolóm*, *postolý*; *vujná*,
vójny; *kolasó*, *kolasá*, *kolósa*, *kolôs*.

Pryzvuk časom služyt do odrôznivania słôv, kotory składajutsie
z dokładno takich samych zvukuv: *múka* (*męka*), *muká* (*mąka*);
mára (*marzenie*), *mará* (*zmora*).

Ne možna ignorovati pryzvuku v pudlaškim słovi i staviti joho de
popało abo, pud upływom pôlskoji movy, na peredostatni skład. Bo
tohdy otrymajetsie ne pudlaška mova, a pôlsko-pudlaška „miêšanka”.

Svoja.org, 5 marcja 2012

Siviêjušçy, posiviêły; siviêjuçy, posiviêvšy

U siêtum blogovi bude trochi pro *dijeprymieŋniki* (imiesłowy przymiotnikowe) i *dijeprysłôvniki* (imiesłowy przysłówkowe) u pudłašukuj movi. Pokôłko movna intuicija sered mołodšych pokoliêniuv pudłašukôv *bezmała* (prawie, niemal, nieomal) propała, raznici pomiž siêtymi hramatyčnymi kategoryjami treba vže gruntôvno roztlumačuvati. Ničoho intelektualnogo ode ne spodivajtesie, ale, nažal, u dvoch-troch zdaniach sieji temy ne možna vyčerpati.

Majemo dva typy dijeprymieŋnikuv — *aktyvny* i *pasyvny*.

Aktivny dijeprymieŋniki mohut odnositisie jak do teperyšnioho, tak i do minuloŋo času.

Aktivny dijeprymieŋniki teperyšnioho času to, prykładom, takije šteki: *bihušçy, sidiašça, čytajušče, jidiašçy*. Siêty formy tvorymo, dodajuçy rodovyje pryrôstki -šçy, -šça, -šče do osnovy dijesłova v teperyšniuv časi. U pôłšukuj movi siêty formy majut nastupny odpoviedniki: *biegnący, siedząca, czytające, jedzący*.

Aktivny dijeprymieŋniki minuloŋo času to formy z pryrôstkami -ły, -ła, -łe: *zmokrêły, uprêła, okoliêłe, pobiliêły*. Siêty pryrôstki dodajutsie do osnovy dijesłova v formi *bezosôbnika* (bezokolicznika). U pôłšukuj movi tože vystupajut takije šteki (*splešniały, zgniła, zbutwiałe, pobielate*), ale dokładny odpoviedniki siêtých formuv u pudłašukuj i pôłšukuj movach ne vse možlivy. Nema, po-mojomu, pôłškich *aktivnych dijeprymieŋnikuv minuloŋo času*, kotory dokładno perekładali b, naprykład, našy słowa *zmokrêły, spotiêła*.

Uvažajte, kob ne robiti velmi častoji pomyłki, ktoru roblat našy lude, pudminiajuçy *aktivny dijeprymieŋniki minuloŋo času* formami *dijeprysłôvnikuv minuloŋo času*. *Pobiliêły tvar* to ne toje same, što *pobiliêvšy tvar*! Formy typu *pobiliêvšy tvar* je hramatyčno nepravilny, choç vony dosyć často vystupajut u rozhovôrnum stylovi. *Pobiliêvšy* — to neodmiênny prysłôvnik, a prysłôvnika ne možna vykovystovuvati v funkciji dijeprymieŋnika.

Pasyvny dijeprymieŋniki odnosiasie do diêjania, jakoje odbyvałosie abo odbyłosie v minulum časi.

Pasyvny dijeprymieŋniki tvorymo, dodajuçy pryrôstki -any, -ana, -ane, (-ian-) abo -ty, -ta, -te do osnovy *bezosôbnika*: *varany, prynesia-na, зробlane, rozkołoty, vypita*.

Uvaha: formy *pasivnych dijeprymieŋnikuv* možna stvoryti tôlko dla tak zvaných *perechôdnych dijeslovuv* (czasowniki przechodnie). Nema praviła, jakoje nam jasno skazało b, do kotorych *perechôd-*

nych dijeslovuv treba dodavati pryrôstku *-n-* (*-an-*, *-ian-*), a do koto-
rych *-t-*, kob stvoryti *pasyvny dijeprymieŋniki*.

Z *pasyvnyimi dijeprymieŋnikami* zvjazany formy dijeslovuv, za-
kônčany na *-no* i *-to*: *zroblano*, *pozbiêrano*, *nakryto*, *vypito*. Vony vy-
korystovujutsie tôlko v bezosobovyh vykazuvaniach, i siêtych for-
muv my ne zaličujemo do dijeprymieŋnikov: *zroblano vsio na fest*,
pozbiêrano kartopli, *nakryto stôl*, *vypito horêtku*.

Dijepryslôvniki teperyšnioho času tvorymo, dodajučy kunčatok
-čy do osnovy teperyšnionoho času *nedokonanoho* dijeslova: *čytáti* —
čytájučy, *nestí* — *nesučý*, *robíti* — *róblačy*.

Uvaha: ne možna vykorystovuvati dijepryslôvnika teperyšnioho
času v formi dijeprymieŋnika. *Čytajušča diêvčyna* — to pravilna
forma, a *čytajuča diêvčyna* — nepravilna!

Dijepryslôvniki minułoho času tvorymo, dodajučy kunčatok *-všy*
abo *-šy* do osnovy bezosôbnika dokonanoho abo nedokonanoho dije-
slova: *nesti* — *niôsšy*, *prynesti* — *pryniôsšy*, *spivati* — *spivavšy*, *za-*
spivati — *zaspivavšy*, *blovati* — *blovavšy*, *zablovati* — *zablovavšy*.

Pudlaški dijepryslôvniki teperyšnioho i minułoho času majut do-
kładny odpoviêdniki v pôlskuj movi: *sluchajučy* — *sluchając*, *bjučy*
— *bijąc*, *vyjšovšy* — *wyszedłszy*, *zakuryvšy* — *zapaliwszy*.

Svoja.org, 10 marcja 2012

Podlaski łatwo i przyjemnie, czyli regułki

Prawdopodobnie jeszcze przez jakiś czas nie będzie ani podręczników do nauki języka podlaskiego, ani nauczycieli zarabiających na utrzymanie udzielaniem lekcji czytania i pisania w tym języku. Dlatego też postanowiliśmy do obecnego wydania dołączyć rozdział o podstawowych zasadach fonetycznych, ortograficznych i morfologicznych języka podlaskiego po polsku. Opanowanie materiału w tym rozdziale na poziomie 55% powinno naszym zdaniem pozwolić na prawidłowe napisanie i odczytanie eseju o analogiach home-ryckich wykorzystanych przez J. Joyce’a w powieści „Ulisses”, a przyswojenie dalszych 20% procent materiału powinno w zasadzie umożliwić napisanie i odczytanie pracy magisterskiej po podlasku na wspomniany lub każdy inny temat związany z „Ulisesem”. Całość materiału została pomyślana jako niezbędne minimum do skomponowania i odczytania dowolnego podania do Urzędów Gminnych w Orli, Czyżach i Hajnówce, w których język podlaski został wprowadzony tylnymi drzwiami jako język pomocniczy (w świetle „Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym”).

Czytanie alfabetu

1. Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, który różni się trochę od alfabetu polskiego i alfabetów innych języków. Do zapisywania języka podlaskiego wykorzystujemy następujące 43 grafemy: A a, B b, C c, Ć ć, Č č, D d, Ď ě, Dz dz, Dź dź, Dž dž, E e, Ê ê, F f, G g, H h, Ch ch, I i, IÊ iê, J j, K k, L l, Ł ł, M m,

N n, Њ њ, O o, Ô ô, P p, Q q, R r, S s, Ѓ đ, Š š, T t, Ě ě, U u, V v, W w, X x, Y y, Z z, Ž ž, Ž ž.

2. Litery č, š, ž czytamy odpowiednio jak polskie *cz, sz, ż*.

3. Litery đ i ě czytamy odpowiednio jak miękkie *d i t* w języku rosyjskim (дб, тб).

4. Literę v czytamy jak polskie *w*.

5. Literę h czytamy dźwięcznie, tzn. jako dźwięczny odpowiednik bezdźwięcznej głoski *ch* (np. jak *h* w angielskich słowach *heavy* i *hard*).

6. Literę ł czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów.

7. Litery ć, ś, ź, dź czytamy z trochę mniejszym zmiękczeniem niż odpowiadające im litery w alfabecie polskim.

8. Dyftong ô czytamy zaczynając od *u* i płynnie przechodząc do *o*.

9. Dyftong iê czytamy zaczynając od *i* i płynnie przechodząc do *e*.

10. Dyftong ê czytamy zaczynając od *y* i płynnie przechodząc do *e*.

11. Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabecie polskim.

Wymowa grup spółgłoskowych

12. W języku podlaskim, podobnie jak w języku polskim, dochodzi do ubezdźwięcznienia spółgłosek dźwięcznych w pozycjach przed innymi spółgłoskami bezdźwięcznymi lub w wygłosie. Przykłady: *babka* (wymawiamy *bapka*), *reďka* (wymawiamy *refka*), od *Petra* (wymawiamy *ot Petra*), *rozkaz* (wymawiamy *roskas*), *bez problemu* (wymawiamy *bes problemu*), *bôb* (wymawiamy *b^uop*), *chôd* (wymawiamy *ch^uot*), *maź* (wymawiamy *maś*), *kryż* (wymawiamy *krysz*), *Bôh* (wymawiamy *b^uoch*).

13. W języku podlaskim, podobnie jak w języku polskim, dochodzi do udźwięcznienia spółgłosek bezdźwięcznych w pozycjach przed innymi spółgłoskami dźwięcznymi. Przykłady: *prośba* (wymawiamy *proźba*), *mołofba* (wymawiamy *mołodźba*), *ot że* (wymawiamy *od że*), *piêć dymila* (wymawiamy *pieď dymila*).

14. Spółgłoski *z* i *s* ulegają lekkiemu zmiękczeniu przed *j* oraz zmiękczoneymi *d, t, l, m, n, b, p, v*. Przykłady: *zjiêv* (wymawiamy *źjiêv*), *gôzd'* (wymawiamy *g^uozd'*), *vysokośť* (wymawiamy *vysokość*), *zdivovany* (wymawiamy *źdivovany*), *stiahnuti* (wymawiamy *ściahnuti*), *zlivati* (wymawiamy *źlivati*), *slidy* (wymawiamy *ślidy*), *zmiêt* (wymawiamy *źmi'et*), *sniêh* (wymawiamy *śniech*), *zbirati* (wymawiamy *źbi-*

rati), *spivati* (wymawiamy *śpivati*), *zviêr* (wymawiamy *źv'er*), *sviêčka* (wymawiamy *śv'eczka*).

15. Spółgłoska *n* ulega zmiękczeniu przed zmiękczo­nymi *s* i *n*. Przykłady: *ukrajinśki* (wymawiamy *ukrajinśki*), *piśmennik* (wymawiamy *piśmeńnik*).

16. Spółgłoska *z* jest wymawiana jak *ź* przed *dž* oraz *ž* i jak *sz* przed *č*. Przykłady: *jiêzdžu* (wymawiamy *j'ezdžu*), *zžati* (wymawiamy *žžati*), *rozčoska* (wymawiamy *roszczoska*).

17. Spółgłoska *s* jest wymawiana jak *sz* przed *š* oraz *č*. Przykłady: *sšyti* (wymawiamy *szszyti*), *sčorniêti* (wymawiamy *szczorn'eti*).

18. Spółgłoski *d* i *t* są wymawiane jak *cz* przed *č* oraz jak *c* przed zmiękczo­nym *c*. Przykłady: *odčyniti* (wymawiamy *oczczyniti*), *loččyk* (wymawiamy *loczczyk*), *składci* (wymawiamy *skłaćci*), *łatci* (wymawiamy *łaćci*).

19. Grupy spółgłoskowe *dst*, *dsk* są wymawiane odpowiednio jak *ct*, *čk*. Przykłady: *ludstvo* (wymawiamy *luctwo*), *ludśki* (wymawiamy *lućki*).

Zmiękczenie spółgłosek

20. Spółgłoski *ł*, *c*, *d*, *dz*, *n*, *s*, *t*, *z* mogą być zmiękczone przed niemal wszystkimi samogłoskami podlaskimi oraz w wygłosie. Zmięczona spółgłoska *ł* jest oznaczana jako *l* we wszystkich pozycjach wyrazowych. Zaznaczenie zmiękczenia pozostałych spółgłosek w pozycjach przed samogłoskami odbywa się przez dodanie na piśmie znaku *i* do spółgłoski, a zmiękczenie przed inną spółgłoską oraz w wygłosie zaznaczamy literami ze znakami diakrytycznymi (*ć*, *ď*, *dž*, *ń*, *ś*, *ť*, *ž*). Przykłady: *lalka*, *ležati*, *lis*, *liês*, *lon*, *lubiti*, *plôv*; *jicia*, *jicie*, *cibula*, *ciêły*, *liciom*, *ciurkom*, *chvaćki*, *kureć*; *diadko*, *divo*, *ozadie*, *diêžka*, *dion*, *diuha*, *diôhoť*, *miêď*; *dziavkati*, *dzik*, *dziubak*, *dziiovbe*, *dziôvb*, *sledž*; *spania*, *spanie*, *nic*, *niê*, *spaniom*, *niuch*, *niôs*, *bańka*, *kôn*; *porosia*, *kołôsie*, *siła*, *siêm*, *sioholita*, *siudy*, *dosiôl*, *vuśmi*, *štoś*; *tiažki*, *bitie*, *ticho*, *tiêsny*, *tiohati*, *tiurma*, *tiôk*, *batko*, *złôst*; *ziabnuti*, *mazieju*, *zima*, *ziêvy*, *koziol*, *bliziutko*, *bližko*, *maž*.

Uwaga: spółgłoski zmiękczone *l*, *ć*, *ď*, *dž*, *ń*, *ś*, *ť*, *ž* są fonemami języka podlaskiego.

21. Spółgłoski *b*, *p*, *m*, *v* mogą być zmiękczone tylko przed *i* i *iê*. Przykłady: *biti*, *biêły*, *piro*, *piêrje*, *miska*, *miêti*, *vidro*, *viêra*.

Wyjątek: spółgłoska *v* jest zmięczana przed *a* w wyrazie *sviaty* i pochodnych (*sviato*, *sviatkovati*, *sviatosť*, *sviaščennik*).

Uwaga: spółgłoski zmiękczone b, p, m, v są alofonami (wariantami pozycyjnymi) fonemów spółgłoskowych twardych b, p, m, v.

22. Spółgłoski g, h, ch, k są zmiękczone przed i oraz w ograniczonej ilości wyrazów przed e. Przykłady: *gilza, gira, giez, giegnutí, hikati, hidko, hieroj, chitry, chier, pokinuti, kiška, velikie, nizkie*.

Uwaga: spółgłoski zmiękczone g, h, ch, k są alofonami (wariantami pozycyjnymi) fonemów spółgłoskowych twardych g, h, ch, k.

23. Spółgłoski č, š, ž, dž, r w języku podlaskim są zawsze wymawiane twardo.

Akcent

24. W odróżnieniu od języka polskiego, gdzie akcent wyrazowy jest ustalony na drugiej sylabie od końca (z niewielkimi wyjątkami), akcent w języku podlaskim może padać na dowolną sylabę w wyrazie. Znajomość akcentu, który w piśmie nie jest zaznaczany, jest niezbędna do odróżniania słów składających się z jednakowych dźwięków, ale mających całkiem różne znaczenia lub będących różnymi formami gramatycznymi tego samego słowa. Przykłady: *mára* (marzenie), *mará* (zmora); *múka* (męka), *muká* (mąka); *rukí* (dopełniacz słowa *ruká*), *rúki* (liczba mnoga słowa *ruká*), *óčý* (dopełniacz słowa *óčy*), *óčy* (liczba mnoga).

25. Akcent w niektórych wyrazach może być nieruchomy, tzn. przymocowany do tej samej sylaby w różnych formach morfologicznych i fleksyjnych wyrazu, a w innych ruchomy, tzn. przechodzący na inne sylaby. Przykłady akcentu nieruchomego: *kobiêta, kobiêti, kobiêtoju, kobiêty, kobiêtam, kobiêtami*; *soróka, sorókoju, soróci, soróki, sorókam, soróčy*. Przykłady akcentu ruchomego: *barán, baráni, baranóm, baraný; kôn, kôníski, koniá, konióm, kóni*.

26. Dyftongi ô, iê, ê w wyrazach prostych są zawsze akcentowane. Ta reguła oznacza, że w wyrazach prostych wielosylabowych może wystąpić tylko jeden dyftong. Przykłady: *podôbny, kôška, pomiêrati, zemliê, kolasiê, rêčka, nožê*.

Uwaga: Reguła jednego dyftongu przenosi się także na dobrze przyswojone w języku podlaskim wyrazy złożone. Przykłady: *sino-kôs* (*siêno + kositi*), *Biłostôk* (*biêty + stôk*), *šestikolôsny* (*šêsf + kolaso*). W słabiej przyswojonych wyrazach złożonych mogą wystąpić dwa dyftongi, a akcent pada wówczas na dyftong stojący bliżej końca wyrazu. Przykłady: *viêrohôdny* (*viêra + hôdny*), *sniêhopodôbny* (*sniêh + podobny*).

Wymiana u nieakcentowanego z v w nagłosie

27. W nagłosie u nieakcentowane przed spółgłoską wymienia się z v, jeśli wyraz poprzedzający kończy się na samogłoskę. Przykłady: *vona vmiêje, pryjšli vsliêd, chodi vže, pojiêchali včora*. Natomiast jeśli wyraz poprzedzający kończy się na spółgłoskę albo wyraz z u nieakcentowanym w nagłosie zaczyna wypowiedź, wówczas pozostawiamy u. Przykłady: *vôn umiêje, pryjšov usliêd, pojiêchav učora, uže chodi, učora zadoščyło*.

28. Podobna wymiana dotyczy również przyimków u i v. Przykłady: *byv u joho, bôj u liêsi, była v batkôv, znajšli v korobci, u Pôlščy*.

29. W nazwach własnych nieakcentowane u nagłosowe przed spółgłoską nie ulega wymianie z v. Niezależnie od pozycji słowa, zawsze piszemy *Ukrajina, ukrajinci, ukrajinški, Urał, Urugvaj, Uršula, ugandyjci, uzbeki*.

30. Jeśli słowo po przyimku u/v zaczyna się od samogłoski, zawsze piszemy v: *byv v Ameryci, żyła v Odesi, v agresti, voda v uchovi, brud v uchovi*.

31. Początkowe u nieakcentowane nigdy nie wymienia się z v przed grupą spółgłoskową, w której występuje v (*chv, kv, gv, čv, šv, žv, sv, zv, tv, dv*). Niezależnie od pozycji słowa, zawsze piszemy *uchvaliti, uchvatka, ukvasiti, ugvedziati, učveryti, učvał, ušvirnuti, užva, usvojiti, uzvesti, utverditi, udvoje*.

32. Istnieje grupa słów zaczynających się od u nieakcentowanego, które zachowujemy w pisowni zawsze, niezależnie od pozycji słowa: *uhiêle, ucho, uchaty, unijat, universytet, uniform, ušak, ukaz, usaty, uščerbok*.

Jotacja

33. *J* wymawiamy i piszemy przed *i* nagłosowym w wyrazach *jich, jim, jichni, jichnim, jichnimi, jichniomu, jichnium, jijiê*.

34. W śródgłosie *j* pojawia się przed *i* następującym po sylabie otwartej: *Ukrajina, chvojina, kolejina, bojisko, kroit, moich, mojim, tvojich, tvojim, svoich, svojim, odnoji*.

Uwaga: Oprócz formy *jijiê* w języku potocznym używane są także formy *ijiê* oraz *jiê*.

Ukanie

35. Ukanie (występowanie nieakcentowanego *u* w miejscu spodziewanego *o*) zachodzi regularnie w przedrostku *pud-* i przyimku *pud*. Przykłady: *pudjiêchati*, *pudpisati*, *pudvôrok*, *pudošva*, *pud dachom*, *pud kuneć roku*.

36. Poza tym *u* występuje zamiast spodziewanego *o* w innych pozycjach wyrazowych, zarówno przed akcentem, jak i po nim. Przykłady: *rumniáti*, *kuptítisie*, *spudńicia*, *kusié*, *kunéc*, *nučliêh*, *výhun*, *spósub*, *žólub*, *véčur*, *čóbut*.

37. *U* występuje regularnie w końcówkach liczby pojedynczej przymiotników oraz zaimków i liczebników rodzaju żeńskiego w celowniku: *siêtuj biêluj kobyli*, *tretij Źônci*, *tôj samuj vysokuj diêvčyni*.

34. *U* występuje regularnie w końcówkach liczby pojedynczej przymiotników oraz zaimków i liczebników wszystkich rodzajów w miejscowniku: *na siêtum samum miêsti*, *u četvertuj klasi*, *na ktorum stołovi*, *na brudnum okniê*, *u derevjannuj chati*, *na vysokum dubovi*.

Pisownia -ija/-yja i -ika/-yka

38. Zapożyczone rzeczowniki rodzaju żeńskiego, które w języku polskim otrzymują końcówki *-ia*, *-ja*, w języku podlaskim piszemy z końcówką *-ija* (*-yja*, gdy przed końcówką występuje spółgłoska *d* lub *t* lub któraś z całkowicie dyspalatalizowanych spółgłosek *č*, *š*, *ž*, *dž*, *r*). Przykłady: *demokracija*, *informacija*, *dyspersija*, *fobija*, *melodija*, *schizofrenija*, *anomalija*, *avaryja*, *Portugalija*, *Kalifornija*, *melodyja*, *Burjatyja*, *Perudžyja*, *Bułharyja*.

39. Zapożyczone rzeczowniki, które w języku polskim otrzymują końcówki *—ik(a)*, *—yk(a)*, w języku podlaskim piszemy z końcówką *—ik(a)* (*—yk(a)*, gdy przed końcówką występuje spółgłoska *d*, *t*, *z* lub któraś z całkowicie dyspalatalizowanych spółgłosek *č*, *š*, *ž*, *dž*, *r*). Przykłady: *melodyka*, *astronautyka*, *matematyk(a)*, *kombinatoryk(a)*, *logik(a)*, *elektronik(a)*, *grafik(a)*, *chimik*.

Piszemy łącznie:

40. Rzeczowniki, w których pierwszy człon nie jest odmienny: *žaburênie* (*zaburênia*), *mołokosos* (*mołokososa*), *Biłostôk* (*Biłostoku*). Niektóre rzeczowniki, które zachowują odmianę pierwszego członu: *Velikdeń* (*Velikodnia*).

41. Liczebniki od 11 do 19 oraz oznaczające pełne dziesiątki i setki: *dvanadceť, petnadceť, šesťdesiat, štyrysta*.

42. Przymiotniki i imiesłowy bierne modyfikowane przez niektóre pospolite przysłówki: *temnosini, jasnočyrvony, rômnolehły, rômnopravny, małodostupny, małoliêtni, kryvodušny, velikoformatny, dalekobôjny, bližkoznačny, hustozasielany, mnôhoznačny, mnôhokolorovy, dovhoždany, chutkonohi, vysokopostavlany, viêčnozelony, łatvopalny, ohulnopryniaty*.

43. Wyrazy z przedrostkami przyimkowymi rodzimymi bez-, do-, miŹ- (*miŹy-*), na-, nad-, od-, ob-, *pered-*, po-, *posli-*, *profi-*, *pud-*, roz-, u-, z- (*s-*), za-: *bezkorystny, doŹyvôtni, dorobiti, miŹnarodny, miŹyrêče, naklasti, nabereŹny, nazemny, nastrôj, nadbudova, nadzemny, nadłomati, odvesti, odviêčny, obklejiti, peredobiêdni, pobrati, posli-vojenny, poslizavtra, poslistôvje, protivaha, protipokazany, protilehły, prynajmi, pudskočyti, pudmurok, pudzemny, rozkazati, ubiti, zmini-ti, zbiti, skositi, zamorški, zabrati*.

Uwaga: Przyrostek *z-* piszemy przed wyrazami zaczynającymi się od spółgłoski dźwięcznej lub sonornej (*j, v, m, n, ł, l, r*), a przyrostek *s-* przed wyrazami zaczynającymi się od spółgłoski bezdźwięcznej.

44. Wyrazy z przedrostkami obcymi *a-*, *anty-*, *hiper-*, *kontr-*, *kva-*zi-, *multi-*, *poli-*, *pseudo-*, *super-*, *ultra-*, *vice-*: *apolityčny, antybijotyk, antyfašystôvski, hiperprostora, kontradmirał, kontrewolucijny, kvazi-časticia, multimedia, polichromija, polifonija, pseudonaukowy, pseudoklasyk, superbomba, superkomfortovy, ultrazvuk, ultrafioletovy, viceminister*.

45. Wyrazy z przedrostkami modyfikującymi *puv-*, *spuv-*: *puvtiêń, puvfinał, puvson, puvprovodnik, puvsirota, puvčerevik, puvpoverch, puvšeptom, puvhołosom, puvžartom, puvdiki, puvkruhły, puvtekušy, puvŹyvy, puvleŹati, puvleŹačy, puvsidiêti, puvsjediačy, spuvautor, spuvpracia, spuvodkazny, spuvtovaryš*.

46. Przysłówki i wyrażenia przysłówkowe złożone z dwóch i więcej członów (liczba takich zrostów przysłówkowych jest znacznie większa, niż w języku polskim): *beziłč, bezperestanku, dohorê, dokôł, dorešty, dosiôł, dosyta, doščentu, dovoli, doničoho, doperedu, dorečy, hende, majŹe, mimovoli, nadaliêj, nadzvyčaj, nahnom, najperuč, naliêvo, nanovo, naodvorôt, naohuł, napravo, napameť, naperebôj, naperedodni, napevno, napomacki, naproti, napravdu, narešti, naskokom, nasliêpo, našto, navproščki, navse, nazad, niby, nibyto, obapuł, obdal, oburuč, odrazu, odusiôł, onde, peredučora,*

počypkom, pokryjomu, pomału, ponočě, popravdi, poprostu, poseredini, potaj, potichu, potrochu, potum, pošepkom, pozavtra, poslizavtra, pryčôm, prytôm, pôdbihom, pudskokom, pudvypitku, pudrad, sioholita, sperša, spočatku, štođeń, štodnia, štożyđeń, štożyžnia, štorôk, štoroku, ubród, učwał, udvojá (w dwójnasób), utrojá (w trójnasób), udvóje (we dwoje), utróje (we troje), umih, upered, uperekidku, uperemišku, uperuč, upoperek, urozdřôb, urozhôn, uroskid, urozrêz, uručnuju, usiak, ušyr, ušyrki, uverch, uzad, uzdovš, vodnočas, vodnostel, vohule, zamołodu, zamuž, zamužom, zanaďto, zanedovho, zaodno, zaráz (za moment), zaráz (za jednym razem), zavčas, zavidna, zbôlšoho, zdaleka, zdavna, zlohku, zmału, znizu, zrania, zusiêm.

47. Przymiotniki i przysłówki poprzedzone przedrostkiem *za-*, który oznacza nadmiar lub niedomiar oznaczanej nimi cechy: *zadaleko, zadurny, zamnôho, zamołody, zanizko, zaveliki*.

48. Przeczenie *ne-* z rzeczownikami, przymiotnikami i imiesłowami biernymi użytymi w znaczeniu przymiotnikowym: *nespokôj, nepřyjatel, nešťastie, nevola, nedobry, nevysoki, nezdorovy, nedoroblany, neprošany, netereblany*.

49. Czasowniki z przyrostkiem zwrotnym *-sie*: *mytisie, staratisie, valatisie*.

50. Bezosobową formę czasownikową *nema* (nie ma).

Piszemy rozdzielnie:

51. Wyrażenia, w którym pierwszy człon jest przysłówkiem, a drugi imiesłowem czynnym: *pomału tekušcy, chutko bihušcy, môcnô smerdiušcy*.

52. Wyrażenia, w których pierwszy człon jest przysłówkiem, a drugi przymiotnikiem albo imiesłowem biernym: *čysto praktyčny, mało vyhôdny, korênno pôłski, serednio zamožny, tiažko dostupny, lohko zrozumieły, novo naznačany, svižô vymyty*.

53. Określenia ilości, miary i czasu poprzedzone przedrostkiem *puv-*: *puv žmeni, puv pryhoršcy, puv hodiny, puv metra, puv kopy, puv tuzina, puv pokoja, puv roku, puv kroku, puv do vošmoji*.

54. Określenia czasu i sposobu zaczynające się od przyimka *od-*: *od diš, od zavtra, od učora, od teper, od počatku, od kuncia*.

55. Czasowniki z partykułą trybu przypuszczającego *by* (b) lub partykułą wzmacniającą *že* (ž): *byv by, zrobiła b, dali b, daj že, piła ž, idu ž, pryjšov že*.

Uwaga: partykuły *b, ž* piszemy po wyrazie zakończonym samogłoską, a *by, že* po wyrazie zakończonym spółgłoską.

56. Liczebniki złożone: *sto šêšŕdesiat vòsim, tyšču trysta deveno-sto siomy*.

57. Złożone terminy naukowe i techniczne oznaczające jedno pojęcie: *elementarna časticia, siêrkova kislòta, jiječna kliêtko, liniêjny podatok, kosmičny korabel, elektryčny prond, kliêtočny telefon, gazonovaja komora*.

58. Wyrażenia przysłówkowe, w których pierwszym członem jest *jak, tym, same, što*: *jak bač, jak najchutčêj, jak najlepi, jak bud'to, tym hôrš, tym lepi, tym bôlš, same menš, same tak, što horš, što važniêj*.

59. Zaprzeczenia imiesłowów biernych użytych w znaczeniu czasownikowym: *ne stryžany, a holany; ne bity, a strašany; ne zrobłany, ale začaty*.

60. Przysłówki *čuť ne, mało ne*.

Piszemy przez łącznik:

61. Wyrażenia zaczynające się od nieodmiennych cząstek *aby, bud', nevid'*: *aby-jaki, aby-kotory, aby-chto, aby-što, aby-de, aby-kudy, aby-jak, aby-koli, bud'-jaki, bud'-kotory, bud'-chto, bud'-što, bud'-de, bud'-kudy, bud'-jak, bud'-koli, nevid'-jaki, nevid'-kotory, nevid'-chto, nevid'-što, nevid'-de, nevid'-kudy, nevid'-jak, nevid'-koli, nevid'-kólko*.

62. Wyrażenia kończące się nieodmiennymi cząstkami *leń, nebud'*: *jaki-leń, kotory-leń, chto-leń, što-leń, de-leń, jak-leń, koli-leń, jaki-nebud', kotory-nebud', chto-nebud', što-nebud', de-nebud', jak-nebud', koli-nebud'*.

63. Wyrażenia zaczynające się lub kończące nieodmienną cząstką *choć*: *choć-jaki, choć-kotory, choć-chto, choć-što, choć-de, choć-kudy, choć-jak, choć-koli, choć-kólko, jaki-choć, kotory-choć, chto-choć, što-choć, de-choć, kudy-choć, jak-choć, koli-choć, kólko-choć*.

64. Przyimki złożone *z-za, z-nad, z-pered, z-pomiž, z-ponad, z-posered, z-pozo, z-pud*.

65. Wyrażenia typu *po-perše, po-druhie, po-vošme, po-angielski, po-pòlški, po-pudlaški, po-svojomu*.

66. Ekspresyjne powtórzenia przymiotników i przysłówków: *biêły, biêły, veliki-veliki, daleko-daleko*.

67. Zestawienia semantycznie bliskich słów: *žyli-byli, płakali-rydali, odin-odiniutki, sam-samjutki*.

68. Przymiotniki złożone określające wielobarwność: *zelono-čyrvony, čorno-biêło-sini, biêło-čyrvono-biêły*.

69. Złożenia, w których pierwszy człon jest liczebnikiem zapisanym cyframi: *10-procentovy, 15-ty, 100-liêtie*.

70. Wyrażenia typu *choč-ne-choč, de-ne-de, oko-v-oko, sam-na-sam*.

Piszemy wielką literą:

71. Nazwiska, imiona, pseudonimy, kryptonimy, przezwiska ludzi, imiona zwierząt: *Adam Mickievič, William Shakespeare, Franklin Delano Roosevelt, Vasil, Jan, Charles, ŹorŹyk, Stendhal, J-23, Duroplot, ŹevŹyk, Rabaja*.

72. Nazwy geograficzne i astronomiczne: *Biłoruś, Ameryka, Mazovše, Sahara, Wołga, Michigan, Pudłaše, Miêseć, Mars, Jupiter, spu-vzôrje Strylcia, туманнось Andromedy*.

73. Oficjalne nazwy państw, nazwy miejscowości, ulic i placów: *Złučany Štaty Ameryki, Półska Rečpospolita, Madryd, Nowy Jork, Tokio, Veliki Tinevičy, hulicia Dubova, zahułok Strachoputa, plac imeni Kuroščupuv*.

74. Nazwy wydarzeń historycznych, świąt, epok: *Francuška Rewolucija, Druha Svitovaja Vujna, Nowy Rôk, Spliênie, Ruzdvo, Romantyzm*.

75. Nazwy instytucji i organizacji publicznych: *Urad Rady Ministruv, Sejm Polškoji Rečpospolitoji, Ministerstvo Edukaciji, Mižnarodny Čyrvony KryŹ, Organizacija Objednanych Naroduv*.

76. Tytuły gazet i innych periodyków (za wyjątkiem spójników i przyimków): *„The Financial Times”, „Gazeta Wyborcza”, „Naša Niva”, „The Economist”, „Litaratura i Mastactva”, „Kobieta i Źycie”*.

Piszemy małą literą:

77. Nazwy przedstawicieli narodów, grup etnicznych i wspólnot regionalnych, mieszkańców miast: *polak, biłorus, kašub, pudłaš, hi-španeć, biłostočanin, varšavjanin, paryŹanin*. Przymiotniki utworzone od takich nazw również piszemy małą literą: *półski, francuški, pudłaški*. Przymiotniki utworzone od nazw miejscowości też piszemy małą literą: *biłostôcki, naruvski, moskovski*.

Przenoszenie wyrazów

78. Zasada ogólna przenoszenia wyrazów w języku podlaskim stanowi, że przenosić wolno jedynie całe sylaby z możliwym zachowaniem morfologicznej struktury wyrazu. Przykłady: *ro-bôt-nik, pud-da-*

še, *za-spi-va-ti*. Ta ogólna zasada jest ograniczona kilkoma wyjątkami i uściśleniami.

79. Nie wolno pozostawiać lub przenosić jednej litery (mimo że może ona stanowić odrębną sylabę); wolno zatem: *ar-mija*, *ih-ra*, *Borneo*; nie wolno: *a-rmija*, *i-hra*, *Borne-o*.

80. Litery *dz*, *dż* nie rozdzielają się, jeśli oznaczają jeden dźwięk: *na-dziob-sti*, *si-dżu*; natomiast połączenia przedrostkowego *d* z rdzeniowymi *z* i *ż* przy przenoszeniu są obowiązkowo rozdzielane: *pud-zem-ny*, *nad-zvy-čaj-ny*, *od-ža-ti*.

81. W miarę możliwości należy przenosić sylaby odzwierciedlające strukturę morfologiczną wyrazu: *na-zva-ti*, *mor-ški* (nie wolno: *naz-va-ti*, *morś-ki*); jednakże litery *y* występującej po przedrostku nie odrywamy od przedrostka: *bezy-miën-ny* albo *be-zy-miën-ny*, *pudy-chôd* albo *pu-dy-chôd* (nie wolno: *bez-ymiënny*, *pud-ychôd*).

82. Przy zbiegu kilku spółgłosek w jednym morfemie rdzeniowym podział na sylaby jest w zasadzie dowolny: *se-stra*, *ses-tra*, *sest-ra*, *mo-rkva*, *mor-kva*, *mork-va*, *bô-lšy*, *bôl-šy*; rekomenduje się jednak przy przenoszeniu podobnych zbitek spółgłoskowych oddzielenie pierwszej spółgłoski, jeśli jest nią *m*, *n*, *ń*, *ł*, *l*, *r*, *v*, *j*: *pom-pa*, *chim-ka-ti*, *brôn-ka*, *tan-cio-va-ti*, *koń-ki*, *kuń-pa*, *pał-ka*, *boł-bo-ta-ti*, *kul-ha-vy*, *bul-ka-ti*, *mar-no-va-ti*, *kor-čë*, *kov-niër*, *mov-ča-ti*, *baj-ki*, *maj-tki*.

Pisownia skrótów i skrótowców

83. Kropkę po skrócie umieszcza się tylko w razie odrzucenia końca wyrazu, np.: *prof.* (*profesor*), *inż.* (*inżyniër*), *gen.* (*generał*), *v.* (*viêk*), *r.* (*rôk*), *str.* (*storôn*), *hod.* (*hodina*), *ang.* (*angielški*), *pôl.* (*pôlś-ki*), *div.* (*divisie*), *napr.* (*naprykład*).

84. Kropki w skrócie nie stosuje się: a) gdy końcowa litera pozostaje w skrócie: *dr* (*doktor*), *mgr* (*magister*), *nr* (*numer*); b) po skrótach będących znakami miar i wag: *m* (*meter*), *mm* (*milimeter*), *cm* (*centymeter*), *km* (*kilometer*), *l* (*liter*), *g* (*gram*), *kg* (*kilogram*), *zł* (*złot*); c) po różnych skrótach stosowanych w matematyce i fizyce: *cos* (*cosinus*), *tg* (*tangens*), *log* (*logarytm*), *t* (*čas*), *s* (*doro-ha*), *v* (*chutkost*), *C* (*celsij*, *coulomb*), *W* (*wat*).

85. Skrótowce pisane wielkimi literami są najczęściej zestawieniami skrótów rozbudowanych nazw własnych: *OON* (*Organizacija Objednanyh Naroduv*), *ZŠA* (*Zlučany Štaty Ameryki*), *PAN* (*Pôlśka Akademija Nauk*), *BHKT* (*Biłoruśkie Hromadśko-Kulturne Tovarystvo*), *RB* (*Respublika Biłoruś*).

86. Skrótowce pisane małymi literami pisze się z kropką na końcu (czasami z dodatkową kropką wewnątrz skrótowca): *itd.* (*i tak dalej*), *itp.* (*i tomu podobne*), *tzn.* (*to znaczy*), *tzv.* (*tak zwany*), *m.in.* (*miż inšym*), *l.l.* (*lita*), *v.v.* (*viki*).

Końcówki przymiotników

87. Przymiotniki jakościowe i względne rodzaju męskiego mają końcówki *-i*, *-y*: *dorohí*, *mały*, *dóvhi*, *smiêšny*, *liêtni*, *vysóki*, *derevjánnny*, *stalóvy*. Końcówki przymiotników jakościowych i względnych rodzaju żeńskiego i nijakiego są dwojakiego rodzaju. Jeśli końcówka przymiotnika rodzaju męskiego nie jest akcentowana, wówczas w rodzaju żeńskim i nijakim mamy tzw. końcówki krótkie *-a* (*-ia*), *-e* (*-ie*): *dóvhá* — *dóvhie*, *vysóka* — *vysókie*, *smiêšna* — *smiêšne*, *derevjánná* — *derevjánnne*, *stalóva* — *stalóve*. Jeśli natomiast końcówka przymiotnika rodzaju męskiego jest akcentowana, wówczas w rodzaju żeńskim i nijakim mamy tzw. końcówki długie *-ája*, *-óje*: *dorohája* — *dorohóje*, *małája* — *małóje*. Końcówki przymiotników w liczbie mnogiej również zależą od końcówki rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej: a) jeśli końcówka rodzaju męskiego nie jest akcentowana, wówczas jest ona także końcówką liczby mnogiej dla wszystkich rodzajów (*derevjánnny domý*, *dóvhi doróhi*, *vysóki ókna*); b) jeśli końcówka rodzaju męskiego jest akcentowana (*-í*, *-ý*), wówczas dla liczby mnogiej mamy końcówkę długą *-íje* bądź *-ýje* (*dorohíje domý*, *dorohíje réčy*, *małyje domý*, *małyje ókna*).

88. Przymiotniki dzierżawcze są tworzone od rzeczowników oznaczających osoby poprzez dodanie końcówek *-uv* (*-ova*, *-ove*, *-ovy*), *-ôv* (*-ova*, *-ove*, *-ovy*) do rzeczowników II typu odmiany (*čoľoviêkuv liêtnik*, *báťkuv ručnik*, *Vasilôv kôň*, *Kóľovy diêti*) oraz *-in* (*-ina*, *-ine*, *-iny*), *-yn* (*-yna*, *-yne*, *-yny*) do rzeczowników I typu odmiany (*mámina spudnícia*, *bábin kóšyk*, *séstryn kusník*, *Viêryne lústro*, *Náďiny kureniáta*).

Końcówki imiesłowów przymiotnikowych

89. Imiesłowy przymiotnikowe czynne czasu teraźniejszego tworzymy od podstawy czasu teraźniejszego przez dodanie przyrostków *-ušč-* (*-iušč-*), *-ašč-* (*-iašč-*) oraz końcówek rodzajowych *-y*, *-a*, *-e* (l. poj.) i *-y* (l. mn.) do czasowników niedokonanych: *rostúščy*, *smerdiúšča*, *movčášče*, *chodiáščy*.

90. Formy imiesłowa przymiotnikowego czynnego czasu przeszłego tworzymy przez dodanie przyrostka *-t-* i końcówek rodzajowych *-y, -a, -e, -y* do podstawy bezokolicznika czasowników dokonanych: *zbiliêty, odšumiêta, zvjáte*.

91. Imiesłowy przymiotnikowe bierne tworzymy wyłącznie od czasowników przechodnich za pomocą przyrostków *-n-* (*-an-, -ian-*), *-t-* i końcówek rodzajowych *-y, -a, -e, -y* dodawanych do podstawy bezokolicznika: *napisáti — napisany, zvarýti — zvárany, robíti — róblany, vezti — véziany, bíti — bíty, pokínuti — pokínuty, kolóti — kóloty*.

Odmiana rzeczowników

Przypadki w tabelach oznaczamy następująco: mianownik — M; dopełniacz — D; celownik — C; biernik — B; narzędnik — N; miejscownik — Msc.

92. **I typ odmiany.** Do tego typu należą rzeczowniki rodzaju męskiego i żeńskiego zakończone na *-a*: *starosta, Vania, sudija, ruka, noha, žónka, brytva, višnia, piésnia*. Wyróżniamy dwa podtypy tej odmiany: I.1 — podstawa rzeczownika kończy się na spółgłoskę miękką (*piésnia, Kola, sudija*); I.2 — podstawa rzeczownika kończy się na spółgłoskę miękką lub twardą (*noha, žónka, błocha*).

Podtyp I.1:

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>piêsn-i-a</i>	<i>Kól-a</i>	<i>sudij-á</i>
<i>D</i>	<i>piêsn-i</i>	<i>Kól-i</i>	<i>sudij-iê</i>
<i>C</i>	<i>piêsn-i</i>	<i>Kól-i</i>	<i>sudij-iê</i>
		<i>Kól-ovi</i>	
<i>B</i>	<i>piêsn-i-u</i>	<i>Kól-u</i>	<i>sudij-ú</i>
<i>N</i>	<i>piêsn-i-oju</i>	<i>Kól-oju</i>	<i>sudij-óju</i>
	<i>piêsn-i-eju</i>	<i>Kól-eju</i>	<i>sudij-éju</i>
<i>Msc</i>	<i>piêsn-i</i>	<i>Kól-i</i>	<i>sudij-iê</i>
		<i>Kól-ovi</i>	

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>pisn-iê</i>	<i>Kól-i</i>	<i>sudij-iê</i>
<i>D</i>	<i>pisn-iôv</i>	<i>Kól-uv</i>	<i>sudij-ôv</i>
	<i>piséń</i>		
<i>C</i>	<i>pisn-i-ám</i>	<i>Kól-am</i>	<i>sudij-ám</i>
<i>B</i>	<i>pisn-iê</i>	<i>Kól-uv</i>	<i>sudij-ôv</i>

<i>N</i>	<i>pisn-i-ámi</i>	<i>Kól-ami</i>	<i>sudij-ámi</i>
<i>Msc</i>	<i>pisn-i-ách</i>	<i>Kól-ach</i>	<i>sudij-ách</i>

Podtyp I.2:

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>noh-á</i>	<i>žônk-a</i>	<i>blôch-á</i>
<i>D</i>	<i>noh-í</i>	<i>žônk-i</i>	<i>blôch-í</i>
<i>C</i>	<i>noz-iê</i>	<i>žônc-i</i>	<i>blôs-iê</i>
<i>B</i>	<i>noh-ú</i>	<i>žônk-u</i>	<i>blôch-ú</i>
<i>N</i>	<i>noh-óju</i>	<i>žônk-oju</i>	<i>blôch-óju</i>
<i>Msc</i>	<i>noz-iê</i>	<i>žônc-i</i>	<i>blôs-iê</i>

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>nóh-i</i>	<i>žunk-í</i>	<i>blôch-i</i>
<i>D</i>	<i>nôh</i>	<i>žunók</i>	<i>blôch</i>
<i>C</i>	<i>noh-ám</i>	<i>žunk-ám</i>	<i>blôch-am</i>
<i>B</i>	<i>nóh-i</i>	<i>žunók</i>	<i>blôch-i</i>
<i>N</i>	<i>noh-ámi</i>	<i>žunk-ámi</i>	<i>blôch-ami</i>
<i>Msc</i>	<i>noh-ách</i>	<i>žunk-ách</i>	<i>blôch-ach</i>

Uwagi: Formy celownika i miejscownika liczby pojedynczej są homonimiczne, dochodzi w nich do następującej wymiany spółgłosek: [h] — [z'] (*nohá* — *noziê*, *smáha* — *smázi*), [k] — [c'] (*ruká* — *ruciê*, *sráka* — *sráci*), [χ] — [s'] (*vôlcha* — *vôlsi*, *sochá* — *sosiê*). Rzeczowniki rodzaju męskiego w liczbie pojedynczej mają także dłuższe warianty form celownika i miejscownika z regularną końcówką —*ovi* (*Kóli*, *Kólovi*, *sobáci*, *sobákovi*). W narzędniku mamy końcówkę —*oju*, gdy podstawa kończy się na spółgłoskę twardą (*soba-koju*, *hołovoju*); końcówkę —*oju* lub —*ēju* dodajemy do podstawy kończącej się na spółgłoskę miękką (*Koloju*/*Koleju*, *piêsnioju*/*piêsnieju*). Typową oznaką dopełniacza liczby mnogiej jest brak końcówki (kończówka zerowa —*ø*): *ruk-ø*, *nôh-ø*, *dorôh-ø*, *žunók-ø*, *nadiêj-ø*. Są jednakże rzeczowniki, gdzie w dopełniaczu występuje wariantowa forma z końcówką —*uv* (w niektórych przypadkach forma z końcówką jest bardziej preferowana niż forma bez końcówki): *pečôr* — *pečôr-uv*, *potrêb* — *potrêb-uv*, *vôd* — *vôd-uv*, *bómb-uv*, *mêž-uv*, *dól-uv*. Tworzenie dopełniacza liczby mnogiej związane jest z dwoma rodzajami zmian morfonologicznych: a) wymianą samogłoski rdzeniowej [o] na [ʊ] (*nóh-i* — *nôh*, *bórony* — *borôn*, *sóch-i* — *sôch*, *blôchi* — *blôch*); b) pojawieniem się samogłosek [o] i [e] pomiędzy dwiema

ostatnimi spółgłoskami podstawy (*čútki* — *čútok*, *knópki* — *knópok*, *pelustkí* — *pelustók*, *sósny* — *sóson* — *sósnuv*, *hrébli* — *hrébel* — *hrébluv*, *víšni* — *víšeň* — *víšniuv*, *sótni* — *sóteň* — *sótniuv*).

93. **II typ odmiany.** Do tego typu należą rzeczowniki rodzaju męskiego z końcówką zerową w mianowniku liczby pojedynczej (*stól*, *kôn*, *výstup*, *hrêch*) lub końcówką -o (*diád'ko*, *Petró*) oraz rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na -o, -e, -ie (*oknó*, *dno*, *móre*, *zbôže*, *spotkánie*). W II typie odmiany możemy wyróżnić trzy podtypy: II.1 — podstawa kończy się na spółgłoskę miękką (*kôn*, *spotkánie*, *kul*); II.2 — podstawa kończy się na spółgłoskę twardą (*nôž*, *Petró*, *more*); II.3 — podstawa kończy się na spółgłoskę twardą bądź miękką (*stól*, *diad'ko*, *rôh*).

Podtyp II.1

Liczba pojedyncza

M	<i>kôn</i>	<i>spotkán-i-e</i>	<i>kul</i>
D	<i>kon-i-á</i>	<i>spotkán-i-a</i>	<i>kul-á</i>
C	<i>kon-i-óvi</i>	<i>spotkán-i-ovi</i>	<i>kul-óvi</i>
		<i>spotkán-i</i>	
B	<i>kon-i-á</i>	<i>spotkán-i-e</i>	<i>kul-á</i>
			<i>kul</i>
N	<i>kon-i-óm</i>	<i>spotkán-i-om</i>	<i>kul-óm</i>
Msc	<i>kon-i-óvi</i>	<i>spotkán-i</i>	<i>kul-óvi</i>

Liczba mnoga

M	<i>kón-i</i>	<i>spotkán-i</i>	<i>kul-iê</i>
D	<i>kon-í</i>	<i>spotkán-i-uv</i>	<i>kul-ôv</i>
C	<i>kón-i-am</i>	<i>spotkán-i-am</i>	<i>kul-ám</i>
B	<i>kon-í</i>	<i>spotkán-i</i>	<i>kul-iê</i>
N	<i>kôn-mi</i>	<i>spotkán-i-ami</i>	<i>kul-ámi</i>
	<i>kon-íma</i>		
Msc	<i>kón-i-ach</i>	<i>spotkán-i-ach</i>	<i>kul-ách</i>

Podtyp II.2

Liczba pojedyncza

M	<i>nôž</i>	<i>Petr-ó</i>	<i>mór-e</i>
D	<i>nož-á</i>	<i>Petr-á</i>	<i>mór-a</i>
C	<i>nož-óvi</i>	<i>Petr-ê</i>	<i>mór-y</i>
		<i>Petr-óvi</i>	<i>mór-ovi</i>

<i>B</i>	<i>nož-á</i> <i>nôž</i>	<i>Petr-á</i>	<i>mór-e</i>
<i>N</i>	<i>nož-om</i>	<i>Petr-óm</i>	<i>mór-om</i>
<i>Msc</i>	<i>nož-óvi</i>	<i>Petr-ê</i> <i>Petr-óvi</i>	<i>mór-y</i> <i>mór-ovi</i>
<i>Liczba mnoga</i>			
<i>M</i>	<i>nož-ê</i>	<i>Petr-ê</i>	<i>mor-á</i>
<i>D</i>	<i>nož-ôv</i>	<i>Petr-ôv</i>	<i>mor-ôv</i>
<i>C</i>	<i>nož-ám</i>	<i>Petr-ám</i>	<i>mor-ám</i>
<i>B</i>	<i>nož-ê</i>	<i>Petr-ôv</i>	<i>mor-á</i>
<i>N</i>	<i>nož-ámi</i>	<i>Petr-ámi</i>	<i>mor-ámi</i>
<i>Msc</i>	<i>nož-ách</i>	<i>Petr-ách</i>	<i>mor-ách</i>

Podtyp II.3

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>stôł</i>	<i>słów-o</i>	<i>rôh</i>
<i>D</i>	<i>stoł-á</i>	<i>słów-a</i>	<i>róh-a</i>
<i>C</i>	<i>stol-iê</i> <i>stoł-óvi</i>	<i>słów-i</i>	<i>róz-i</i> <i>roh-óvi</i>
<i>B</i>	<i>stoł-á</i> <i>stôł</i>	<i>słów-o</i>	<i>róh-a</i> <i>rôh</i>
<i>N</i>	<i>stoł-óm</i>	<i>słów-om</i>	<i>róh-om</i>
<i>Msc</i>	<i>stol-iê</i> <i>stoł-óvi</i>	<i>słów-i</i>	<i>róz-i</i> <i>roh-óvi</i>

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>stoł-y</i>	<i>slov-á</i>	<i>róh-i</i>
<i>D</i>	<i>stoł-ôv</i>	<i>slov</i>	<i>roh-ôv</i>
<i>C</i>	<i>stoł-ám</i>	<i>slov-ám</i>	<i>roh-ám</i>
<i>B</i>	<i>stoł-y</i>	<i>slová</i>	<i>róh-i</i>
<i>N</i>	<i>stoł-ámi</i>	<i>slov-ámi</i>	<i>roh-ámi</i>
<i>Msc</i>	<i>stoł-ách</i>	<i>slov-ách</i>	<i>roh-ách</i>

Uwagi: Dopełniacz liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na -o, -e, -ie ma końcówkę -a: *diád'ka, Pavlá, okná, móra, liêta, spotkánia, połotía, lístia*. Natomiast dopełniacz liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego z końcówką zerową ma końcówkę -a albo -u. Kończówka dopełniacza -a jest dodawana do rzeczowników oznaczających: a) nazwy istot, imiona i nazwiska (*čołoviêka, chłópcia, karasiá, kusciá, medvédia, rybaká, vó-*

vka, žýtela, Stepána, Vołodímira, Petručuká); b) nazwy przedmiotów policzalnych (*dúba, košelá, nedókurka, nósa, róta, samochóda, stołá, vidélcia*); c) nazwy miejscowości (*Berlína, Biêlska, Gdánška, Kíjeva, Krákova, Mélnika, Parýža, Półočka, Rájška*); d) nazwy miar (*hektára, métra, kilográma, lítra, miêsecia, týžnia, rublá, dolára*; wyjątki — *róku, viêku*); e) nazwy budowli albo ich części (*chlivá, korydóra, monastyrá, pokója, półapa, pomósta, zasiêka*; wyjątek — *dáchu*); f) nazwy dni tygodnia i miesiący (*ponediêlka, utórka, četverhá, koróstenia, márcia, sérpnia*). Końcówka dopełniacza -u dodaje się do rzeczowników oznaczających nazwy: a) materiałów i substancji (*azótu, cúkru, dynamítu, granítu, hnóju, jačméniu, kiselú, médu, piskú, pópełu, vósku, žvíru*; wyjątki — *chliêba, pirohá, ovsá*); b) zjawisk przyrody (*doščú, hrádu, chółodu, morózu, sniêhu, tajfúnu, tumánu, viêtru*); c) policzalnych zbiorowości (*bataljónu, chóru, kolektývu, títumu*); d) uczuć i stanów psychicznych (*bólu, hółodu, nastróju, pereláku, smútku, žalú*); e) czynności i procesów (*krýku, nástupu, perechódu, pryjiêzdu, stúkotu, zákliku*); f) środowiska i przestrzeni (*kósmosu, liêsu, prostóru, sádu, zahónu*); g) państw i rzek (*Búhu, Kítáju, Nílu, Pakistánu*); h) pojęć abstrakcyjnych (*bóku, eksperymentu, charakteru, pozytyvízmu, rózumu, spórtu, tólku*); i) instytucji i organizacji (*dekanátu, instytútú, klúbu, komitétu, štábu*). W języku mówionym mogą występować dublety końcówek dopełniacza bez zmiany znaczenia wyrazu: *pomósta/pomóstu, dóma/dómu, béreha/bérehu, stołá/stólu*. W języku pisanym dublety końcówek dopełniacza różnicują znaczenie wyrazu w kierunku jego konkretyzacji/abstraktyzacji: *róha* (jeden egzemplarz), *róhu* (materiał), *kámenia* (jeden przedmiot), *kámeniu* (materiał), *listopáda* (miesiąc), *listopádu* (okres opadania liści).

Biernik liczby pojedynczej jest tożsamy z dopełniaczem w przypadku rzeczowników żywotnych (*diádŕka, korolá, zájcia*) i z mianownikiem w przypadku rzeczowników nieżywotnych (*móre, oknó*). Niektóre rzeczowniki nieżywotne rodzaju męskiego mają dwa warianty biernika, jeden tożsamy z mianownikiem, drugi z dopełniaczem: *vziáti stuléc (stulcía), výtiahnutí nôž (nožá), porêzati pálec (pálcia)*.

W miejscowniku liczby pojedynczej mogą występować warianty odmiany: *na móry/mórovi, na stoliê/stolóvi, v okniê/oknóvi, pry dúbi/dúbovi*. Przed końcówką -i miejscownika końcowe spółgłoski podstawy [h], [k], [χ] ulegają wymianie na [z'], [c'], [s']: *rôh — na rózi (rohóvi), bôk — na bóci (bokóvi), kožúch — u kožúsi (kožúchovi)*.

Dopełniacz rzeczowników rodzaju męskiego w liczbie mnogiej

ma końcówki *-ôv* (*molôv, stohôv, tokôv*), *-uv* (*čóbutuv, povorótuv*). Charakterystyczną formą dopełniacza rzeczowników rodzaju nijakiego jest forma bez końcówki: *bołôt, kolôs, okôn, oziôr, słôv, viêdior*. Możliwe są też dublety form, w których jedna jest bez końcówki: *odčuván/odčuvániuv*. Ale w szeregu wypadków dla rzeczowników rodzaju nijakiego dopełniacz przybiera końcówki *-ôv, -uv*: *morôv, polôv, dérevuv, krýtuv*. Przy tworzeniu dopełniacza liczby mnogiej rzeczowników rodzaju nijakiego może dochodzić do wymiany [o] na [u]: *slová — słôv, kolôsa — kolôs*. Może pojawiać się też samogłoska [o] pomiędzy spółgłoskami w dopełniaczu z końcówką zerową: *ókna — okôn, viêdra — viêdior* (dodatkowo mamy tutaj zmiękczenie spółgłoski).

94. Do **III typu odmiany** zaliczamy rzeczowniki rodzaju żeńskiego z końcówką zerową w mianowniku liczby pojedynczej (*nôč, ôś, páporoť, sól, pámeť*). Do tej odmiany należy także wyraz *máti*, który ma końcówkę *-i* w mianowniku l. poj., ale w pozostałych formach występuje z podstawą wzbogaconą o przyrostek *-er-* i typowymi dla tej odmiany końcówkami. Wyróżniamy dwa podtypy tej odmiany: III.1 — podstawa rzeczownika kończy się na spółgłoskę miękką (*sól, páporoť, ôś*); III.2 — podstawa rzeczownika kończy się na spółgłoskę twardą (*nôč, voš, máti* — za wyjątkiem mianownika).

Podtyp III.1

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>sól</i>	<i>páporoť</i>	<i>ôś</i>
<i>D</i>	<i>sól-i</i>	<i>páporot-i</i>	<i>os-iê</i>
<i>C</i>	<i>sól-i</i>	<i>páporot-i</i>	<i>os-iê</i>
<i>B</i>	<i>sól</i>	<i>páporoť</i>	<i>ôś</i>
<i>N</i>	<i>sól-oju</i>	<i>páporot-i-oju</i>	<i>os-i-óju</i>
	<i>sól-eju</i>	<i>páporot-i-eju</i>	<i>os-i-éju</i>
<i>Msc</i>	<i>sól-i</i>	<i>páporot-i</i>	<i>os-iê</i>

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>sól-i</i>	<i>páporot-i</i>	<i>ós-i</i>
<i>D</i>	<i>sól-uv</i>	<i>páporot-i-uv</i>	<i>ós-i-uv</i>
<i>C</i>	<i>sól-am</i>	<i>páporot-i-am</i>	<i>ós-i-am</i>
<i>B</i>	<i>sól-i</i>	<i>páporot-i</i>	<i>ós-i</i>
<i>N</i>	<i>sól-ami</i>	<i>páporot-i-ami</i>	<i>ós-i-ami</i>
<i>Msc</i>	<i>sól-ach</i>	<i>páporot-i-ach</i>	<i>ós-i-ach</i>

Podtyp III.2

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>nôč</i>	<i>voš</i>	<i>mát-i</i>
<i>D</i>	<i>noč-ê</i>	<i>voš-ê</i>	<i>máter-y</i>
<i>C</i>	<i>noč-ê</i>	<i>voš-ê</i>	<i>máter-y</i>
<i>B</i>	<i>nôč</i>	<i>voš</i>	<i>máter-u</i>
<i>N</i>	<i>noč-óju</i>	<i>voš-óju</i>	<i>máter-oju</i>
	<i>noč-éju</i>	<i>voš-éju</i>	<i>máter-eju</i>
<i>Msc</i>	<i>noč-ê</i>	<i>voš-ê</i>	<i>máter-y</i>

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>nóč-y</i>	<i>vóš-y</i>	<i>mater-ê</i>
<i>D</i>	<i>nóč-uv</i>	<i>voš-ý</i>	<i>mater-ôv</i>
<i>C</i>	<i>nóč-am</i>	<i>vóš-am</i>	<i>mater-ám</i>
<i>B</i>	<i>nóč-y</i>	<i>vóš-y</i>	<i>mater-ôv</i>
<i>N</i>	<i>nóč-ami</i>	<i>vóš-ami</i>	<i>mater-ámi</i>
<i>Msc</i>	<i>nóč-ach</i>	<i>vóš-ach</i>	<i>mater-ách</i>

Uwagi: W III typie odmiany w liczbie pojedynczej dopełniacz, celownik i miejscownik są sobie tożsame. W liczbie pojedynczej i mnogiej mamy też homonimiczność mianownika i biernika (za wyjątkiem rzeczownika *matí*).

95. W **IV typie odmiany** są zgrupowane rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone na *-á* (*-já*) i oznaczające istoty niedorośle (*busle-niá, jahniá, kureníá, porosiá, ptašeníá, telá, žerebjá*). We wszystkich formach odmiany, oprócz mianownika i biernika liczby pojedynczej, ta grupa rzeczowników powiększa podstawę o przyrostek *-at-*. W narzędniku liczby pojedynczej oprócz formy z rozszerzoną podstawą istnieje także forma bez przyrostka. W celowniku i miejscowniku mamy dwa warianty końcówek. Do tej odmiany należy także niewielka ilość rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na *-je* (*ímje, výmje, plíêmje*) — te rzeczowniki w liczbie mnogiej powiększają podstawę o przyrostek *-en-*.

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>kuren-i-á</i>	<i>žereb-já</i>	<i>ím-je</i>
<i>D</i>	<i>kuren-i-áta</i>	<i>žereb-játa</i>	<i>ím-ja</i>
<i>C</i>	<i>kuren-i-áti</i>	<i>žereb-játi</i>	<i>ím-jovi</i>
	<i>kuren-i-átovi</i>	<i>žereb-játovi</i>	
<i>B</i>	<i>kuren-i-á</i>	<i>žereb-já</i>	<i>ím-je</i>

N	<i>kuren-i-óm</i>	<i>žereb-jóm</i>	<i>ím-jovi</i>
	<i>kuren-i-átom</i>	<i>žereb-játom</i>	
Msc	<i>kuren-i-áti</i>	<i>žereb-játi</i>	<i>ím-jom</i>
	<i>kuren-i-átovi</i>	<i>žereb-játovi</i>	
<i>Liczba mnoga</i>			
M	<i>kuren-i-áta</i>	<i>žereb-játa</i>	<i>imen-á</i>
D	<i>kuren-i-át</i>	<i>žereb-ját</i>	<i>imén</i>
C	<i>kuren-i-átam</i>	<i>žereb-játam</i>	<i>imen-ám</i>
B	<i>kuren-i-áta</i>	<i>žereb-játa</i>	<i>imen-á</i>
N	<i>kuren-i-átami</i>	<i>žereb-játami</i>	<i>imen-ámi</i>
Msc	<i>kuren-i-átach</i>	<i>žereb-játach</i>	<i>imen-ách</i>

Wołacz rzeczowników

96. Wołacz w języku podlaskim ma odrębne końcówki jedynie w odniesieniu do rzeczowników oznaczających osoby rodzaju męskiego i żeńskiego w liczbie pojedynczej, np.: *brate, sestro, bafku, mamó, diadku, diadino, tioto, čołoviêče, dyrektore, dyrektorko, soł-date, piśmenniku, Viêro, Nino, Serhiêju*. W przypadku rzeczowników oznaczających osoby w liczbie mnogiej forma wołacza jest tożsama z formą mianownika. Formalnie jest możliwe tworzenie odrębnej formy wołacza dla niektórych rzeczowników oznaczających zwierzęta czy nawet rzeczowniki nieżywotne, ale formy te na ogół nie mają znaczenia funkcjonalnego (*korovo, sobako, dube, knižko, zemlo*).

Odmiana przymiotników

97. Odmiana przymiotników w języku podlaskim zależy od miejsca akcentu przymiotnika w mianowniku rodzaju męskiego liczby pojedynczej. Wyróżniamy dwa lekko zróżnicowane typy odmiany: I a — końcówka nieakcentowana -y w mianowniku rodzaju męskiego; I b — końcówka nieakcentowana -i; II a — końcówka akcentowana -ý; II b — końcówka akcentowana -í.

Typ I a

	<i>Liczba pojedyncza</i>			<i>Liczba mnoga</i>
M	<i>smiêšn-y</i>	<i>smiêšn-a</i>	<i>smiêšn-e</i>	<i>smiêšn-y</i>
D	<i>smiêšn-oho</i>	<i>smiêšn-oji</i>	<i>smiêšn-oho</i>	<i>smiêšn-ych</i>
C	<i>smiêšn-omu</i>	<i>smiêšn-uj</i>	<i>smiêšn-omu</i>	<i>smiêšn-ym</i>

<i>B</i>	<i>smiêšn-oho</i> <i>smiêšn-y</i>	<i>smiêšn-u</i>	<i>smiêšn-e</i>	<i>smiêšn-ych</i> <i>smiêšn-y</i>
<i>N</i>	<i>smiêšn-ym</i>	<i>smiêšn-oju</i>	<i>smiêšn-ym</i>	<i>smiêšn-ymi</i>
<i>Msc</i>	<i>smiêšn-um</i>	<i>smiêšn-uj</i>	<i>smiêšn-um</i>	<i>smiêšn-ych</i>

Typ I b

	<i>Liczba pojedyncza</i>			<i>Liczba mnoga</i>
<i>M</i>	<i>vysók-i</i>	<i>vysók-a</i>	<i>vysók-ie</i>	<i>vysók-i</i>
<i>D</i>	<i>vysók-oho</i>	<i>vysók-oji</i>	<i>vysók-oho</i>	<i>vysók-ich</i>
<i>C</i>	<i>vysók-omu</i>	<i>vysók-uj</i>	<i>vysók-omu</i>	<i>vysók-im</i>
<i>B</i>	<i>vysók-oho</i> <i>vysók-i</i>	<i>vysók-u</i>	<i>vysók-ie</i>	<i>vysók-ich</i> <i>vysók-i</i>
<i>N</i>	<i>vysók-im</i>	<i>vysók-oju</i>	<i>vysók-im</i>	<i>vysók-imi</i>
<i>Msc</i>	<i>vysók-um</i>	<i>vysók-uj</i>	<i>vysók-um</i>	<i>vysók-ich</i>

Typ II a

	<i>Liczba pojedyncza</i>			<i>Liczba mnoga</i>
<i>M</i>	<i>mał-ý</i>	<i>mał-ája</i>	<i>mał-óje</i>	<i>mał-ýje</i>
<i>D</i>	<i>mał-óho</i>	<i>mał-óji</i>	<i>mał-óho</i>	<i>mał-ých</i>
<i>C</i>	<i>mał-ómu</i>	<i>mał-ôj</i>	<i>mał-ómu</i>	<i>mał-ým</i>
<i>B</i>	<i>mał-óho</i> <i>mał-ý</i>	<i>mał-úju</i>	<i>mał-óje</i>	<i>mał-ých</i> <i>mał-ýje</i>
<i>N</i>	<i>mał-ým</i>	<i>mał-óju</i>	<i>mał-ým</i>	<i>mał-ými</i>
<i>Msc</i>	<i>mał-ôm</i>	<i>mał-ôj</i>	<i>mał-ôm</i>	<i>mał-ých</i>

Typ II b

	<i>Liczba pojedyncza</i>			<i>Liczba mnoga</i>
<i>M</i>	<i>doroh-í</i>	<i>doroh-ája</i>	<i>doroh-óje</i>	<i>doroh-íje</i>
<i>D</i>	<i>doroh-óho</i>	<i>doroh-óji</i>	<i>doroh-óho</i>	<i>doroh-ích</i>
<i>C</i>	<i>doroh-ómu</i>	<i>doroh-ôj</i>	<i>doroh-ómu</i>	<i>doroh-ím</i>
<i>B</i>	<i>doroh-óho</i> <i>doroh-í</i>	<i>doroh-úju</i>	<i>doroh-óje</i>	<i>doroh-ích</i> <i>doroh-íje</i>
<i>N</i>	<i>doroh-ím</i>	<i>doroh-óju</i>	<i>doroh-ím</i>	<i>doroh-ími</i>
<i>Msc</i>	<i>doroh-ôm</i>	<i>doroh-ôj</i>	<i>doroh-ôm</i>	<i>doroh-ích</i>

Uwagi: Biernik liczby pojedynczej przymiotników rodzaju męskiego ma dwie formy — jedna jest tożsama z dopełniaczem, druga

z mianownikiem. Forma tożsama z dopełniaczem używana jest z rzeczownikami żywotnymi i niektórymi rzeczownikami nieżywotnymi mających końcówkę *-a* w dopełniaczu. Forma tożsama z mianownikiem jest wykorzystywana we wszystkich pozostałych sytuacjach. Biernik przymiotników w liczbie mnogiej ma również jedną formę tożsamą z dopełniaczem, a drugą z mianownikiem. Pierwsza z nich odnosi się do osób rodzaju męskiego, a druga do wszystkich innych sytuacji.

Przymiotniki dzierżawcze — odpowiadające na pytania *czyj? czyja? czyje?* — są tworzone od rzeczowników oznaczających osoby poprzez dodanie końcówek *-uv (-ova, -ove, -ovy)*, *-ôv (-ova, -ove, -ovy)* do rzeczowników II typu odmiany (*čoľovîêkuv liêtnik, báfkuv ručník, Vasilôv kôň, Kóľovy diêti*) oraz *-in (-ina, -ine, -iny)*, *-yn (-yna, -yne, -yny)* do rzeczowników I typu odmiany (*mámina spudnícia, bábin kôšyk, séstryň kusník, Viêryne lústro, Náďiny kureniáta*). Przymiotniki dzierżawcze odmieniają się według wzoru I a.

Odmiana liczebników

98. Mimo że liczebniki podlaskie tylko w bardzo ograniczonym zakresie posiadają kategorie liczby i rodzaju, ich odmiana przez przypadki należy do trudniejszych zagadnień morfologicznych. Kategorie liczby i/albo rodzaju posiadają tylko następujące liczebniki: *odín* (l.poj. r. m.), *odná* (l.poj. r. ž.), *odnó* (*odné*) (l.poj. r. n.), *odný* (l. mn.), *puvtorá* (r. m. i n.), *puvtorý* (r. ž.), *dva*, *obádva* (r. m.), *dviê*, *obiêdvi* (r. ž.). Liczebniki *zéro* (*nul*), *týsiača* (*týšča*), *milijón*, *milijárd* można formalnie zaliczyć do rzeczowników, ponieważ mają pełny zbiór charakterystyk morfologicznych — rodzaj, liczbę i przypadek. Po liczebnikach *dva*, *try*, *štýry* oraz liczebnikach zestawionych kończących się na te liczebniki rzeczowniki występują w mianowniku liczby mnogiej (*dva chłopci, try kobiêty, sorok štýry karandašê*). Wszystkie pozostałe liczebniki występujące w formie mianownika lub biernika wymagają, aby określane przezeń rzeczowniki stały w dopełniaczu liczby mnogiej (*siêm kobiêt, trynadceť kotôv, pjať okón, dvanadceťoich učeníkôv*). Natomiast liczebniki występujące w innych przypadkach niż mianownik i dopełniacz dopasowują się do przypadku rzeczownika.

W odmianie liczebników podlaskich wyróżniamy dziewięć typów: I) *odín* (*odná, odnó/odné*); II) *dva, try, štýry*; III) *pjať* — *dvádceť, trýdceť* — *vôsimdesiat*; IV) *sórok, devenósto, sto*; V) *dviêsti* — *deveť*.

sót; VI) *zéro* (nul), *týsiača* (týšča), *mil(i)jón*, *mil(i)járd*; VII) liczebniki zbiorowe; VIII) liczebniki *kílka*, *kilkanádceť*, *kilkadesiát*; IX) liczebniki ułamkowe.

Typ I

	Liczba pojedyncza			Liczba mnoga
<i>M</i>	<i>odín</i>	<i>odn-á</i>	<i>odn-ó, -é</i>	<i>odn-ý</i>
<i>D</i>	<i>odn-óhó</i>	<i>odn-óji</i>	<i>odn-óhó</i>	<i>odn-ých</i>
<i>C</i>	<i>odn-ómú</i>	<i>odn-ôj</i>	<i>odn-ómú</i>	<i>odn-ým</i>
<i>B</i>	<i>odn-óhó</i>	<i>odn-ú</i>	<i>odn-ó, -é</i>	<i>odn-ých</i>
	<i>odín</i>			<i>odn-ý</i>
<i>N</i>	<i>odn-ým</i>	<i>odn-óju</i>	<i>odn-ým</i>	<i>odn-ými</i>
<i>Msc</i>	<i>odn-ómú</i>	<i>odn-ôj</i>	<i>odn-ómú</i>	<i>odn-ých</i>
	<i>odn-ôm</i>		<i>odn-ôm</i>	

Uwagi: Biernik ma dwie nierównoznaczne formy dla liczebników *odín* i *odn-ý*. Formy *odn-óhó* i *odn-ých* używane są przed rzeczownikami żywotnymi, a formy *odín* i *odn-ý* przed rzeczownikami nieżywotnymi. Forma *odn-óhó* może być też wykorzystywana przed niektórymi rzeczownikami nieżywotnymi rodzaju męskiego, których dopełniacz kończy się na *-a*.

Typ II

<i>M</i>	<i>dv-a</i>	<i>dv-iê</i>	<i>tr-y</i>	<i>štýr-y</i>
<i>D</i>	<i>dv-och</i>	<i>dv-och</i>	<i>tr-och</i>	<i>štýr-óch</i>
<i>C</i>	<i>dv-om</i>	<i>dv-om</i>	<i>tr-om</i>	<i>štýr-om</i>
<i>B</i>	<i>dv-och</i>	<i>dv-och</i>	<i>tr-óch</i>	<i>štýr-óch</i>
	<i>dv-a</i>	<i>dv-iê</i>	<i>tr-y</i>	<i>štýr-y</i>
<i>N</i>	<i>dv-umá</i>	<i>dv-umá</i>	<i>tr-ymá</i>	<i>štýr-má</i>
<i>Msc</i>	<i>dv-och</i>	<i>dv-och</i>	<i>tr-och</i>	<i>štýr-óch</i>

Typ III

<i>M</i>	<i>pjať</i>	<i>trynádceť</i>	<i>siêmdesiat</i>
<i>D</i>	<i>pjať-í</i>	<i>trynadcet-í</i>	<i>simdesiat-i-óch</i>
	<i>pjať-i-óch</i>	<i>trynadcet-i-óch</i>	<i>simdesiat-i</i>
<i>C</i>	<i>pjať-í</i>	<i>trynadcet-í</i>	<i>simdesiat-i-óm</i>
	<i>pjať-i-óm</i>	<i>trynadcet-i-óm</i>	<i>simdesiat-í</i>

<i>B</i>	<i>pjat-i-óch</i>	<i>trynadcet-i-óch</i>	<i>simdesiat-i-óch</i>
	<i>pjať</i>	<i>trynádceť</i>	<i>siêmdesiat</i>
<i>N</i>	<i>pjať-má</i>	<i>trynadcet-má</i>	<i>simdesiat-i-óma</i>
	<i>pjat-i-óma</i>	<i>trynadcet-i-óma</i>	<i>simdesiať-má</i>
<i>Msc</i>	<i>pjať-í</i>	<i>trynadcet-í</i>	<i>simdesiat-i-óch</i>
	<i>pjat-i-óch</i>	<i>trynadcet-i-óch</i>	<i>simdesiat-í</i>

Uwagi: W tym typie odmiany liczbniki mają po dwie równorzędne formy w dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku. W bierniku forma z końcówką *-ióch* jest używana przed rzeczownikami oznaczającymi osoby rodzaju męskiego, a forma tożsama z mianownikiem w innych wypadkach.

Typ IV

<i>M</i>	<i>sórok</i>	<i>devenóst-o</i>	<i>st-o</i>
<i>D</i>	<i>sorok-á</i>	<i>devenóst-a</i>	<i>st-a</i>
<i>C</i>	<i>sorok-á</i>	<i>devenóst-a</i>	<i>st-a</i>
<i>B</i>	<i>sórok</i>	<i>devenóst-o</i>	<i>st-o</i>
<i>N</i>	<i>sorok-á</i>	<i>devenóst-a</i>	<i>st-a</i>
<i>Msc</i>	<i>sorok-á</i>	<i>devenóst-a</i>	<i>st-a</i>

Typ V

<i>M</i>	<i>dviêstie</i>	<i>trýsta</i>	<i>simsót</i>
<i>D</i>	<i>dvochsót</i>	<i>trochsót</i>	<i>simjochsót</i>
			<i>simisót</i>
<i>C</i>	<i>dvomstám</i>	<i>trochstám</i>	<i>simjomstám</i>
			<i>simistám</i>
<i>B</i>	<i>dviêstie</i>	<i>trýsta</i>	<i>simjochsót</i>
			<i>simsót</i>
<i>N</i>	<i>dvomastámi</i>	<i>trymastámi</i>	<i>simjomastámi</i>
			<i>simistámi</i>
<i>Msc</i>	<i>dvochstách</i>	<i>trochstách</i>	<i>simjochstách</i>
			<i>simistách</i>

Uwaga: W tym typie odmiany zmianom ulegają obie części liczebników złożonych oznaczających pełne setki.

Typ VI

Liczba pojedyncza

<i>M</i>	<i>zér-o</i>	<i>nul</i>	<i>týšča</i>	<i>mil(i)jón</i>
<i>D</i>	<i>zér-a</i>	<i>nul-á</i>	<i>týšč-y</i>	<i>mil(i)jón-a</i>
<i>C</i>	<i>zér-ovi</i>	<i>nul-óvi</i>	<i>týšč-y</i>	<i>mil(i)jón-ovi</i>
<i>B</i>	<i>zér-o</i>	<i>nul</i>	<i>týšč-u</i>	<i>mil(i)jón</i>
<i>N</i>	<i>zér-om</i>	<i>nul-óm</i>	<i>týšč-oju</i>	<i>mil(i)jón-om</i>
<i>Msc</i>	<i>zér-y</i>	<i>nul-óvi</i>	<i>týšč-y</i>	<i>mil(i)jón-i</i>
	<i>zér-ovi</i>			<i>mil(i)jón-ovi</i>

Liczba mnoga

<i>M</i>	<i>zér-y</i>	<i>nul-iê</i>	<i>týšč-y</i>	<i>mil(i)jón-y</i>
<i>D</i>	<i>zér-uv</i>	<i>nul-ôv</i>	<i>týšč-uv</i>	<i>mil(i)jón-uv</i>
<i>C</i>	<i>zér-am</i>	<i>nul-ám</i>	<i>týšč-am</i>	<i>mil(i)jón-am</i>
<i>B</i>	<i>zéra</i>	<i>nul-iê</i>	<i>týšč-y</i>	<i>mil(i)jón-y</i>
<i>N</i>	<i>zér-ami</i>	<i>nul-ámi</i>	<i>týšč-ami</i>	<i>mil(i)jón-ami</i>
<i>Msc</i>	<i>zér-ach</i>	<i>nul-ách</i>	<i>týšč-ach</i>	<i>mil(i)jón-ach</i>

Uwaga: Te liczebniki, będące także pełnowartościowymi rzeczownikami, odmieniają się według odpowiednich typów odmiany rzeczownikowej.

Typ VII

<i>M</i>	<i>obó-je</i>	<i>dvó-je</i>	<i>čétver-o</i>	<i>pjat-i-óro</i>
<i>D</i>	<i>obó-ch</i>	<i>dvo-ch</i>	<i>čétver-a</i>	<i>pjat-i-óch</i>
			<i>čétver-och</i>	<i>pjat-í</i>
<i>C</i>	<i>obó-m</i>	<i>dvo-m</i>	<i>čétver-om</i>	<i>pjat-i-óm</i>
				<i>pjat-í</i>
<i>B</i>	<i>obó-je</i>	<i>dvó-je</i>	<i>čétver-o</i>	<i>pjat-i-óch</i>
				<i>pjat-ióro</i>
<i>N</i>	<i>obó-ma</i>	<i>dvó-ma</i>	<i>čétver-oma</i>	<i>pjat-i-óma</i>
			<i>četver-má</i>	<i>pjať-má</i>
<i>Msc</i>	<i>obó-ch</i>	<i>dvo-ch</i>	<i>čétver-och</i>	<i>pjat-i-óch</i>
				<i>pjat-í</i>

Uwagi: Podobnie jak *obóje*, *dvóje* i *tróje* odmieniają się też liczebniki *obádva* i *obiêdvi*, które w przypadkach zależnych tracą paradygmat liczebnika *dva*. Przyrostek *-or-* (*-er-*) znika w przypadkach zależnych wszystkich innych rzeczowników zbiorowych za wyjątkiem

liczebnika *čétvero*. Forma biernika *pjat-i-óch* odnosi się do osób rodzaju męskiego, a forma *pjat-i-óro* do pozostałych wypadków.

Typ VIII

<i>M</i>	<i>kílk-a</i>	<i>kilkanádceť</i>	<i>mnôh-o</i>
<i>D</i>	<i>kílk-óch</i>	<i>kilkanadcet-i-óch</i> <i>kilkanadcet-í</i>	<i>mnuh-óch</i> <i>mnuhá</i>
<i>C</i>	<i>kílk-óm</i>	<i>kilkanadcet-i-óm</i> <i>kilkanadcet-í</i>	<i>mnôh-im</i> <i>mnuhá</i>
<i>B</i>	<i>kílk-óch</i> <i>kílk-a</i>	<i>kilkanadcet-i-óch</i> <i>kilkanádceť</i>	<i>mnuh-óch</i> <i>mnôho</i>
<i>N</i>	<i>kílk-óma</i>	<i>kilkanadcet-i-óma</i> <i>kilkanadcet-mí</i>	<i>mnôh-imi</i> <i>mnuhá</i>
<i>Msc</i>	<i>kílk-óch</i>	<i>kilkanadcet-i-óch</i> <i>kilkanadcet-í</i>	<i>mnuh-óch</i> <i>mnuhá</i>

Uwaga: Formy biernika *kílk-óch*, *kilkanadceti-óch*, *mnuh-óch* odnoszą się do osób rodzaju męskiego, a formy biernika *kílk-a*, *kilkanádceť*, *mnôho* do pozostałych wypadków.

Typ IX

<i>M</i>	<i>tr-y sióm-y</i>	<i>déveť dvadciát-yh</i>
<i>D</i>	<i>tr-och sióm-yh</i>	<i>devet-í dvadciát-yh</i> <i>devet-i-óch dvadciát-yh</i>
<i>C</i>	<i>tr-óm sióm-ym</i>	<i>devet-í dvadciát-ym</i> <i>devet-i-óm dvadciát-ym</i>
<i>B</i>	<i>tr-y sióm-y</i>	<i>déveť dvadciát-yh</i>
<i>N</i>	<i>tr-ymá sióm-ymi</i>	<i>devet-í dvadciát-ymi</i> <i>devet-i-óma dvadciát-ymi</i>
<i>Msc</i>	<i>tr-och sióm-yh</i>	<i>devet-í dvadciát-yh</i> <i>devet-i-óch dvadciát-yh</i>

Uwaga: Pierwszy składnik liczebnika ułamkowego odmienia się według odmiany liczebnikowej, drugi według odmiany przymiotnikowej.

Odmiana zaimków

99. Zaimki *ja, ty, my, vy* (viête), *sebé, chto, što, chtoś, štoś, ničtó, ništo (nic), aby-čtó, bud'-čtó, aby-štó, bud'-štó, chto-lén, što-lén, chto-nébud', što-nébud'* odmieniają się przez przypadki. Zaimek osobowy *vôn* odmienia się przez przypadki, rodzaje i liczby.

<i>M</i>	<i>ja</i>	<i>ty</i>	<i>my</i>	<i>vy</i> <i>viête</i>	
<i>D</i>	<i>méné</i>	<i>tébé</i>	<i>nas</i>	<i>vas</i>	<i>sébé</i>
<i>C</i>	<i>mniê</i>	<i>tobiê</i>	<i>nam</i>	<i>vam</i>	<i>sobiê</i>
<i>B</i>	<i>méné</i>	<i>tébé</i>	<i>nas</i>	<i>vas</i>	<i>sébé</i>
<i>N</i>	<i>mnóju</i>	<i>tobóju</i>	<i>námi</i>	<i>vámi</i>	<i>sobóju</i>
<i>Msc</i>	<i>mniê</i>	<i>tobiê</i>	<i>nam</i>	<i>vam</i>	<i>sobiê</i>
<i>M</i>	<i>chto</i>	<i>što</i>	<i>ništo, nic</i>	<i>chto-lén</i>	
<i>D</i>	<i>kohó</i>	<i>čohó</i>	<i>ničóho</i>	<i>koho-lén</i>	
<i>C</i>	<i>komú</i>	<i>čomú</i>	<i>ničómu</i>	<i>komu-lén</i>	
<i>B</i>	<i>kohó</i>	<i>što</i>	<i>ništo, nic</i>	<i>koho-lén</i>	
<i>N</i>	<i>kim</i>	<i>čym</i>	<i>ničým</i>	<i>kim-lén</i>	
<i>Msc</i>	<i>kôm</i>	<i>čôm</i>	<i>ničôm</i>	<i>kôm-lén</i>	
<i>M</i>	<i>vôn</i>	<i>voná</i>	<i>vonó</i> <i>voné</i>	<i>voný</i>	
<i>D</i>	<i>jóhó</i>	<i>jijiê</i>	<i>jóhó</i>	<i>jich</i>	
<i>C</i>	<i>jómú</i>	<i>jôj</i>	<i>jómú</i>	<i>jim</i>	
<i>B</i>	<i>jóhó</i>	<i>jijiê</i>	<i>jóhó</i>	<i>jich</i>	
<i>N</i>	<i>jim</i>	<i>jóju</i> <i>jéju</i>	<i>jim</i>	<i>jími</i>	
<i>Msc</i>	<i>jôm</i>	<i>jôj</i>	<i>jôm</i>	<i>jich</i>	

100. Zaimki *môj, tvôj, naš, vaš, jíchni, svôj, siêty, siej, toj, sam, ta-kí, siakí, kotóry, jakí, aby-kotóry, bud'-kotóry, aby-jakí, bud'-jakí* odmieniają się przez przypadki, liczby i rodzaje.

<i>M</i>	<i>môj</i>	<i>mojá</i>	<i>mojé</i>	<i>mojiê</i>
<i>D</i>	<i>mojóho</i> <i>mohó</i>	<i>mojiê</i>	<i>mojóho</i> <i>mohó</i>	<i>mojích</i>
<i>C</i>	<i>mojómu</i>	<i>mojôj</i>	<i>mojómu</i>	<i>mojím</i>
<i>B</i>	<i>mojóho</i>	<i>mojú</i>	<i>mojé</i>	<i>mojích</i>

	<i>mohó</i>			<i>mojiê</i>
	<i>môj</i>			
<i>N</i>	<i>mojím</i>	<i>mojóju</i>	<i>mojím</i>	<i>mojými</i>
		<i>mojéju</i>		
<i>Msc</i>	<i>mojôm</i>	<i>mojôj</i>	<i>mojôm</i>	<i>mojích</i>

Uwagi: Formy biernika liczby pojedynczej rodzaju męskiego i ni-jakiego *mojóho*, *mohó* odnoszą się do rzeczowników oznaczających istoty oraz w przypadku rodzaju męskiego do niektórych przedmiotów mających w dopełniaczu końcówkę *-a*, a forma *môj* do pozostałych rzeczowników. Forma biernika liczby mnogiej *mojích* odnosi się do osób rodzaju męskiego, a forma *mojiê* do pozostałych rzeczowników. Tak jak *môj* odmieniają się zaimki *tvôj*, *svôj*.

<i>M</i>	<i>naš</i>	<i>náša</i>	<i>náše</i>	<i>nášy</i>
<i>D</i>	<i>nášoho</i>	<i>nášoji</i>	<i>nášoho</i>	<i>nášych</i>
<i>C</i>	<i>nášomu</i>	<i>nášuj</i>	<i>nášomu</i>	<i>nášym</i>
<i>B</i>	<i>nášoho</i>	<i>nášu</i>	<i>náše</i>	<i>nášych</i>
	<i>naš</i>			<i>nášy</i>
<i>N</i>	<i>nášym</i>	<i>nášoju</i>	<i>nášym</i>	<i>nášymi</i>
<i>Msc</i>	<i>nášum</i>	<i>nášuj</i>	<i>nášum</i>	<i>nášych</i>

Uwagi: Tak jak *naš* odmieniają się zaimki *vaš*, *siêty*, *kotóry*. Według podobnej odmiany przymiotnikowej odmieniają się też zaimki *jakí*, *takí*, *siakí*, i *sam*, które w rodzaju żeńskim i nijakim liczby pojedynczej oraz w liczbie mnogiej mają dłuższe formy końcówek z *-j*: *jakája*, *jakóje*, *jakíje*, *samája*, *samóje*, *samýje*, etc.

101. Zaimki *kôlko*, *tôlko* odmieniają się przez przypadki.

<i>M</i>	<i>kôlko</i>	<i>tôlko</i>
<i>D</i>	<i>kulkóch</i>	<i>tulkóch</i>
<i>C</i>	<i>kulkóm</i>	<i>tulkóm</i>
<i>B</i>	<i>kulkóch</i>	<i>tulkôch</i>
	<i>kôlko</i>	<i>tôlko</i>
<i>N</i>	<i>kulkóma</i>	<i>tulkóma</i>
<i>Msc</i>	<i>kulkóch</i>	<i>tulkóch</i>

Uwaga: Formy biernika *kulkóch*, *tulkóch* odnoszą się do osób rodzaju męskiego, a formy biernika *kôlko*, *tôlko* do pozostałych wypadków.

Odmiana czasowników

102. W tworzeniu form czasownikowych języka podlaskiego biorą udział dwa typy podstaw słowotwórczych — podstawa bezokolicznika i podstawa czasu teraźniejszego.

Podstawę bezokolicznika otrzymamy po odrzuceniu końcówki *-ti* od bezokolicznika, np.: *čyta-ti, misi-ti, dury-ti, probuva-ti, pytlova-ti, terpiê-ti, stuknu-ti*. Od podstawy bezokolicznika tworzymy następujące formy czasownikowe: a) czas przeszły (*čytáv, próbuвав, terpiêv*); b) tryb przypuszczający (*čytáv by, próbuвав by, terpiêv by*); c) imiesłów przymiotnikowy czynny i bierny czasu przeszłego (*sčorniêły, spotiêły, čýtany, próbuваны, stúknuty*).

Podstawę czasu teraźniejszego wyodrębniamy przez odrzucenie końcówki trzeciej osoby liczby mnogiej (*-ut* albo *-at*): *piš-ut, machajut, stoj-at, kryč-at, chodi-at, pj-ut*. Od podstawy czasu teraźniejszego tworzymy następujące formy czasownikowe: a) formy osobowe czasu teraźniejszego (*kryčú, kryčýš, kryčýt, kryčýmó, kryčyté, kryčát*); b) formy osobowe czasu przyszłego czasowników dokonanych (*zakryčú, zakryčýš, zakryčýt, zakryčýmó, zakryčyté, zakryčát*); c) formy trybu rozkazującego (*kryčý, kryčêmo, kryčête*); d) imiesłów przymiotnikowy czynny czasu teraźniejszego (*kryčášcy, machájušcy, pjúšcy*); e) imiesłów przysłówkowy współczesny (*kryčačý, machájučý, pjučý*).

103. W języku podlaskim występują dwa typy odmiany czasownika. Do I typu odmiany należą czasowniki mające w końcówkach fleksyjnych samogłoskę *-e* (2. i 3. osoba liczby pojedynczej oraz 1. i 2. osoba liczby mnogiej) i samogłoskę *-u* (3. osoba liczby mnogiej). Do II typu odmiany należą czasowniki mające w końcówkach fleksyjnych samogłoskę *-i* lub *-y* (2. i 3. osoba liczby pojedynczej oraz 1. i 2. osoba liczby mnogiej) i samogłoskę *-a* (3. osoba liczby mnogiej).

Typ I (-e-)

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	-u, -ú <i>puskáj-u, siviêj-u</i> <i>choč-ú, káž-ú, pływ-ú</i>	-emo, -émo <i>puskáj-emo, siviêj-emo</i> <i>choč-emo, káž-emo, pływ-émo</i>
2.	-eš, -éš <i>puskáj-eš, siviêj-eš</i> <i>choč-eš, káž-eš, pływ-éš</i>	-ete, -éte <i>puskáj-ete, siviêj-ete</i> <i>choč-ete, káž-ete, pływ-éte</i>

3.	-e, -é <i>puskáj-e, siviêj-e</i> <i>chóć-e, káž-e, pływ-é</i>	-ut, -út <i>puskáj-ut, siviêj-ut</i> <i>chóć-ut, káž-ut, pływ-út</i>
----	--	---

Typ II (-i/y-)

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	-ú <i>poj-ú, vodž-ú,</i> <i>leč-ú, kryč-ú</i>	-imo, -imó, -ymó <i>pój-imo, vód-imo</i> <i>let-imó, kryč-ymó</i>
2.	-iš, -iš, -ýš <i>pój-iš, vód-iš</i> <i>let-iš, kryč-ýš</i>	-ite, -ité, -yté <i>pój-ite, vód-ite</i> <i>let-ité, kryč-yté</i>
3.	-it, -it, -ýt <i>pój-it, vód-it</i> <i>let-ít, kryč-ýt</i>	-at, -át <i>pój-at, vód-iat</i> <i>let-íat, kryč-át</i>

Uwagi: W języku mówionym i w stylu nieformalnym końcówki 1. osoby liczby mnogiej *-emo, -émo, -imo* mogą ulegać skróceniu do *-em, -ém, -im*: *napíšem, róbim, pływém*. Natomiast końcówki 1. osoby liczby mnogiej mające akcentowaną ostatnią samogłoskę, tzn. *-imó, -ymó*, nie ulegają takiej redukcji: *letimó, kryčymó*.

104. Odmiana nieregularnego czasownika *jiêsti*: *jiêm, jisi, jiêst', jímó, jiisté, jidiát*.

105. Formy trybu rozkazującego tworzymy na dwa sposoby: a) syntetycznie, za pomocą odpowiednich końcówek, w odniesieniu do drugiej osoby liczby pojedynczej i mnogiej oraz pierwszej osoby liczby mnogiej; b) analitycznie, za pomocą partykuły *necháj (chaj)*, dla trzeciej osoby liczby pojedynczej i mnogiej.

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.		<i>rob-iêmo, movč-êmo</i> <i>stavá-jmo, siád-mo</i>
2.	<i>rob-í, movč-ý</i> <i>staváj, siád'</i>	<i>rob-iête, movč-ête</i> <i>staváj-te, siád'-te</i>
3.	<i>necháj (chaj) rób-it, movč-ýt</i> <i>staj-é, sid-ít</i>	<i>necháj (chaj) róbl-at, movč-át</i> <i>staj-út, sidi-át</i>

106. Czas przyszły czasowników niedokonanych tworzymy przy pomocy odpowiednich form czasu przeszłego czasownika *byti* i bez-

okolicznika danego czasownika. Czas przyszły czasowników dokonanych tworzymy przy pomocy końcówek czasu teraźniejszego.

Czasowniki niedokonane

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	<i>búdu robíti, spiváti</i>	<i>búdemo robíti, spiváti</i>
2.	<i>búdeš robíti, spiváti</i>	<i>búdete robíti, spiváti</i>
3.	<i>búde robíti, spiváti</i>	<i>búduť robíti, spiváti</i>

Czasowniki dokonane

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	<i>zrobl-ú, zaspiváj-u</i>	<i>zrób-imo, zaspiváj-emo</i>
2.	<i>zrób-iš, zaspiváj-eš</i>	<i>zrób-ite, zaspiváj-ete</i>
3.	<i>zrób-it, zaspiváj-e</i>	<i>zróbl-at, zaspiváj-ut</i>

107. Czas przeszły tworzymy przez dodanie końcówek *-v*, *-ła*, *-ło*, *-li* do podstawy bezokolicznika według wzoru:

Osoba	Liczba pojedyncza			Liczba mnoga
	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. nijaki</i>	
1.	<i>pisá-v</i>	<i>pisá-ła</i>	<i>pisá-ło</i>	<i>pisá-li</i>
2.	<i>pisá-v</i>	<i>pisá-ła</i>	<i>pisá-ło</i>	<i>pisá-li</i>
3.	<i>pisá-v</i>	<i>pisá-ła</i>	<i>pisá-ło</i>	<i>pisá-li</i>

108. Niewielka grupa czasowników typu *nestí*, *povztí*, *umertí*, *pomohčý*, *tovčý*, *biêhčý*, *čovpstí* w rodzaju męskim liczby pojedynczej tworzy formę czasu przeszłego bez końcówki (jednocześnie rdzenia samogłoska czasownika może ulegać wymianie). Przykłady: *nestí* — *niôs*; *vezťí* — *vjôz*; *trestí* — *trôs*, *povztí* — *pôvz*; *umertí* — *umér*; *pertí* — *per*; *pomohčý* — *pomôh*; *voľočý* — *voľôk*; *zaprêhčý* — *zaprôh*; *pečý* — *pjôk*; *tečý* — *tiôk*; *tovčý* — *tôvk*; *biêhčý* — *biêh*; *stryhčý* — *stryh*; *čovpstí* — *čôvp*; *dziovbstí* — *dziôvb*.

109. Tryb przypuszczający tworzymy przez dodanie partykuły rozłącznej *by* do formy czasu przeszłego w rodzaju męskim liczby pojedynczej i partykuły rozłącznej *b* do wszystkich pozostałych form czasu przeszłego. Przykłady: *pisav by*, *pryniôs by*; *писа́ла b*, *прынесла b*; *писа́ло b*, *прынесло b*; *писали b*, *прынесли b*.

Prykazki i pohovôrki

Prykazki i pohovôrki dajutsie ode v alfabetnum poradkovi i z zaznačanyim pryzzvukom (akcentom) słôv. Šče raz pryhadujemo poradok pudlaškoho alfabetu: A a, B b, C c, Ć ć, Č č, D d, Ď ě, Dz dz, Dž dž, Dž dž, E e, Ê ê, F f, G g, H h, Ch ch, I i, Î î, J j, K k, L l, Ł ł, M m, N n, Ń ń, O o, Ô ô, P p, Q q, R r, S s, Ś ś, Š š, T t, Ť ť, U u, V v, W w, X x, Y y, Z z, Ż ż, Ž ž.

A

Abó pan, abó propáv.

Abý chliêb, a zúby znájdutsie.

Abý kuncie z kunciami stočýti.

Abý šýja, a jarmó (chamút) znájdetsie.

Áni chliêba, áni vkusíti čym.

Apetýt z jidóju prybyváje.

B

Bába svojé, čort svojé.

Bába z vóza — kobýli lokš.

Bez doščú i travá ne rosté.

Bez múki nemá naúki.

Bez pudpálu drová ne horát.

Bez trudá nemá płodá.

Bez zapásu čołoviêk híne bez času.

Bidá bidú hónit.

Bidá na bidiê jiêde i bidóju pohaniáje.

Bidá po lúdiach chódit.

Bidá výmučyt i výučyt.

Biêdnomu i viêtior u óčy.

Biêdnuj (neščásnuj) sirotiê dovárytsie v žyvotiê.
Bohátomu čort diêti koľýše.
Boháty ne viêdaje, čym biêdny obiêdaje.
Bôh dav, Bôh i vziav.
Bôh sirôtok lúbit, alé dóli ne dajé.
Budé došč, budúť i hrybý.
Búde čas — búde i kvas, ne vsio zaráz.
Byv by korč, a voróna znájdetsie.
Byv čas, koli diêvki lubíli i nas.

Č

Časý dla krasý, a čas po sónci.
Čérez jazýk hoľovú stinájut.
Čérez kraj i sviniê na naliváj.
Čoľoviêk stryláje, a čort púlu nósit.
Čúje zvôn, ale ne znáje, skôl vôn.
Čužája dóla pud bókom kóle.
Čužóje dobró vylázit čérez rebró.
Čym by ditiá ne tiêšyľosie, aby tólko ne plákaľo.
Čym cháta boháta, tym ráda.
Čym máju, tym prymáju.
Čym ménša bľochá, tym hôřš dopikáje.

D

Daj Bóže vsio vmiêti, alé ne vsio robíti.
Daróvanomu koniôvi v zúby ne zahladájut.
De drová rubájut, tam skiêpki letiát.
De pjut, tam pohuláj, de bjut, stôl utikáj.
De tónko, tam rvétsie.
Diêľo májstra veličáje.
Diêťki pudroslí, cháťu roztreslí.
Dóbre smijétsie toj, čto smijétsie ostátni.
Dóbry počátok — poľovína diêľa.
Dorožêjšy ne obiêd, a pryviêť.
Došč ne tohdý idé, jak prósiat, a tohdý, jak kósiat.
Do vesiêľa zahójitsie.
Dvôr bez hospodará pláče.
Dúmaj zvéčera, a robí zránia.
Durnája pómošč hôřš némoščy.
Durniám zakón ne písany.

Durniôv ne siêjut i ne žnut, voný sámí rostút.
Durnómu vse šťastie.
Durnôj bábi i hoľová mišáje.
Durný sobáka i na hospodará bréše.
Dýmu bez ohniú ne byváje.

H

Hóľod ne diádina, zjisí i krádiane.
Hoľódnomu chliêb naumiê.
Hoľódný i kíja ne bojítsie.
Horbátoho mohíľa výprostit.
Hôšť na porôh, hospodýnia za pirôh.
Hróšy ne páchnut (ne smerdiát).

Ch

Chóčeš jiêsti koľáčê, ne sidí na pečê.
Choč hóľy, alé vesióľy.
Choč rákom, abý v svojú chátu.
Chto bojítsie, tomú v očách dvojítsie.
Chto dbáje, toj máje.
Chto jak postéle, tak i výspitsie.
Chto máže, toj jiêde.
Chto ne ryzykúje, toj ne žyvê.
Chto ničóho ne róbit, toj ne pomylájetsie.
Chto péršy, toj liêpšy.
Chto posiêje viêtior, toj požné búru.
Chto praciúje, toj máje.
Chto praciúje, tomú šychúje.
Chto pytáje, ne blúdit, chto šukáje, znachódit.
Chto ráno vstajê, tomú Bôh dajê.
Chto vysóko litáje, toj nízko siadáje.
Chvaľá vojevódi, što vôjško v zhódi.

I

I kózy sýty, i siêno ciêle.

J

Jábľyko od jábľyni nedaléko kótitsie.
Jakája jidá, takája chodá.
Jak byká ne kormí, siodnó moľoká ne dasť.

Jak dajút, to berý, jak bjut, to vtikáj.
Jakí dohlád, takí i ľad.
Jaki rôd, takí i plôd.
Jak óčy ne báčat, to i dušá ne bolít.
Jakóje dérevo, takí klin, jakí báľko, takí syn.
Jak siêno kósiat, to doščú ne prósiat.
Jak sobiê postéleš, tak výspišsie.
Jak sóncie vstáne, to i deň nastáne.
Jak súčka ne dať, to sobáčka ne vózme.
Jak tam ne smetána, tak tuť ne syróvatka.
Jak tryvóha, to do Bóha.
Jak ty mniê, tak ja tobiê.
Jazýk do Kíjeva dovedé.

K

Kážna páľka máje dva kunciê.
Kážna žába svoje boľoto chválit.
Kážnomu svôj kutók míľy.
Kážny cihán svojú kobýľu chválit.
Kážny mlin na svoje kolasó vódu tiáhne.
Klin klínom vybivájut.
Kob rýbu jiêsti, tréba v vódu liêzti.
Kob tak smýkom, jak jazýkom.
Kolí b móľodosť viêďaľa, a stárosť mohľá.
Kolí nemá ryb, dôbry i hryb.
Kolí poviêsiat, to ne vtôpjať.
Kolí vliêz u duhú, ne kažý ne mohú.
Komú što, a piêvniovi bôjka.
Komú v doróhu, tomú porá.
Kosí kosá, poká rosá.
Kotóry kôň tiáhne, tohó i pohaniájut.
Kôľko vónka ne hodúj, vôn siodnó v liês dívitsie.
Kônčyv diêľo, huláj smiêľo.
Kôň na štyróch nohách i to spotyknétsie.
Kumpánijeju i báľka ľatviêj býti.

L

Lépi pôzno, čym nikóli.
Lépi z rozúmny m zhubíťi, čym z dúrniom znajtí.
Lichája tája ptáška, što v svoje hnizdó paskúdit.

Ľ

Ľáskoju pánskoju daléko ne zajiêdeš.
Ľástuvki nízko létajut — došč bude.
Ľáasy na čužýje kovbáasy.
Ľóbom múru (stiný) ne probjěš.

M

Mohíla vsiêch zrumniáje.
Mojá cháta z krájú.
Movčánie — znak zhódy.
Movčý i potatákuj.
Muž i žônka to odná kišônka.
Mýšy tanciújut, jak kotá ne čújut.

N

Na čužôj storoniê i vesná ne krasná.
Na dóbruj zemliê ditiá posadí — i tóje výroste.
Nadvóje báбка vorožýla, a v odné miêstie položýla.
Na dvorê moróz, a pud nósom odlíha.
Napisáv pisáka, što ne rozberé i sobáka.
Naskóčýla kosá na kámeň.
Na svojôj lávci i vmertí dóbre.
Na svojôm pudvôrku i sobáka pan.
Na zlódijskij šápka horýt.
Ne bidúje dóbry žneć, što šyróki zahunéc.
Ne boháty, alé nikómu ne vinováty.
Nedosôl na stoliê, peresôl pud stolóm.
Ne chvalí dnia zránia, a žônki zmóľodu.
Ne kažý hop, poká ne pereskóčyv.
Ne kopáj jámy ínšomu, bo sam tudý vpaděš.
Ne kupláj kotá v miškóvi.
Nemá lícha bez dobrá.
Nemá liêsu bez vóvka, a sioľá bez zlódijskij.
Nemá ródu bez vyródu.
Nemá smačniêjšoji vodíci, jak z rôdnoji kryníci.
Nemá za što ruk založýti (začepíti).
Ne miêla bába klópotu, kupíla porosiá.
Ne môj hôst, ne môj i hostíneć.
Ne najévsie, to i ne nalížešsie.
Ne plátit boháty, alé vinováty.

Neprávdoju sviêt prôjdeš, ale nazád ne vérnešsie.
Ne síloju, to rózumom.
Ne sviatýje horčkí liêpjat.
Ne šukáj bidý, voná samá prýjde.
Ne takí strašny čort, jak johó malújut.
Ne tohdý došč, jak ždut, a tohdý, jak žnut.
Ne vsio zóloto, što bliščýt.
Ne vyvód' vóvka z liêsu.
Ni kołá, ni dvorá.
Ni vołá, ni kołá.
Nosív vovk, poneslí i vóvka.
Nóva mitlá i po-nóvomu meté.

O

Obiciánka-cacánka, a durnómu rádosť.
Obóje rabóje.
Obrýd, jak hórka réďka.
Odín druk za déseť ruk.
Odín za vsiêch i vsiê za odného.
Odklád ne jde v řad.
Odná bidá ne chódit.
Odná hořová dobře, a dviê šče lépi.
Odna řástuvka ne róbit vesný.
Odná řožka diôhtiu psujé bóčku médu.
Odnómu lijétsie, a druhómu náveť ne kápaje.
Odným muká, a drúhim otrubý.
Od prybýtku hořová ne bolít.
Od smérťi ne výkupišsie.
Opjôkšysie na mořociê, i na vodú dúješ.
Ostátnioho kusájut sobáki.
Ovéčku stryhút, a barán dryžýt.

P

Pánška řáska na dóchľum konióri jiêde.
Pánškie óko koniá hoďuje.
Pan z pánom bjétsie, a v mužyká řob tryščýt.
Pjánomu móre po koliná.
Po borodiê tekľó, a v rot ne popadáľo.
Poká hrôm ne hrýmne, mužýk ne perechrýstitsie (perežegnájetsie).
Poká sýty ssóchne, to chudý zdóchne.

Pominiáv šýlo na mýlo.
Pomóže, jak mértvomu kadílo.
Popáv pálciom u nébo.
Pósli bôjki kuľakámi ne machájut.
Pósli mojiê smérty choč plôt mnóju pudpérty.
Posmijávsie čyhún z kotlá: obádva čórny.
Pospiêch lúdiam na smiêch.
Požyvém — pobáčym.
Pôp svoje, a čort svoje.
Právda óčy kóle.
Pryjátela (drúha) poznáješ u neščásti.
Pryšlí v mojú chátu i bjut mohó tátu.
Pryšlá kóza do vóza.
Pud ležáščy kámení vodá ne tečé.

R

Robóta čoľoviêka ne hánit.
Robóta ne vovk, u liês ne vtečé.
Rokovóje ne vikovóje.
Rozúmnuj hoľoviê chvátit dvoch słôv.
Rôk ne viêk.
Ruká rúku mýje, nohá nóhu pudpiráje.
Rýba z hoľový psujétsie (hniyé).
Rýbka v ryciê, alé ne v ruciê.

S

Sam sobiê pan.
Siête búde, jak rak svísne.
Skôrka ne várta vyčýnki.
Snedáv, obiêdav, a žyvôt ne viêdav.
Sobáka brêše — viêtior nósit.
Sobáka na siêni: sam ne ham i druhómu ne dam.
Sónacie hrêje, dušá mliêje.
Staróje jak maľóje.
Strach máje velíki óčy.
Suchí máreč, mókry maj — búde káša j korováj.
Suchí máreč, mókry maj — búde dobry urodžáj.
Sviêt ne bez dobrych ludí.
Sviniá ne zjiêšť, poká ne povaláje.
Svojá soróčka blížej tiêla.

Syr ne zakúska, kum ne svoják.

Š

Šanúj sam sebe, tohdý budúť šanováti i tebé.

Ščástie ne kôň, u ohľobliê ne zaprežéš.

Što báčyv, tóje j kažú.

Što dvoch, to ne odín.

Što hodína, to novína.

Što kraj, to obyčaj.

Što napíšeš piróm, ne výrubaješ toporóm.

Što právda, to ne hrêch.

Što storoná, to noviná.

Što v tverózoho na rózumi, to v pjánoho na jazykóvi.

Što zanádto, tóho i sviniá ne zjiêšť.

Šukáj viêtru v póli.

T

Tam dobre, de nas nemá.

Tícha vodá hréblu rve.

Tiêšyvšie stáreć, što perežýv máreć, a pryjšóv maj — poneslí stárcia v haj.

Tráplaje i slipôj kúročci zérniatko znajtí.

U

U jóho i šýto brýje, a náše i brýtva ne beré.

U liêš drov ne vóziat.

Uliêz u duhú, ne každy ne mohú.

Unočê vsiê kotý šáry.

U popá mišók bez dna.

U popá réšty ne pytájsie.

U rôdnum kráji, jak u ráji.

Usiê ptaški krýla májut, ale ne vsiê litájut.

Usióji robóty ne pereróbiš.

Usiúdy dobre, ale dóma lépi.

U starôj pečê čortý pálat.

U svojôj cháti i uhlý pomohájut.

U tíchum boľóti čortý vódiatsie.

V

Velíkie báčytsie zдалéka.

Velíki pan — podérty župán.
Vodá kámeň probiváje.
Voróna voróni óka ne výdziovbe.
Vóvka nóhi kórmlat.
Vovk blízko škódy ne róbit.
Vovk sobáci ne rudniá.
Vovk šče biêhaje, a skôru vže diêlat.
Vysóki do néba, a durný jak ne tréba.
Výžej púpa ne pudskóčyš.

Z

Za chvôjkoju liêsu ne báčyt.
Za durnóju hoťovóju i nohám nemá spokóju.
Zahláne sóncie i v naše okóncie.
Za hróšy šťástia ne kúpiš.
Zájcia nóhi ratújut.
Zakón jak dýšło, kudý povernúv, tudý i výšło.
Za kumpániju cihán poviêsivsie.
Za odnohó bítoho dvoch nebítych dajút.
Zapás jiêsti ne prósit.
Za što kupív, za tóje i prodajú.
Zemlá sviatája vsiêch zrumniáje.
Zhóda budúje, nezhóda rujnúje.
Z kim povedéšsie, tohó j naberéšsie.
Złaz z dáchu, ne mni bláchu.
Znáje kôt, cýju soľonínu zjiêv.
Znáti pána po cholávach.
Z odkládu nemá ládu.
Z odnoho voťá dvoch skôr ne derút.
Z ohnióm lichíje žárty.
Z ohnióm ne žartúj i vodiê ne viêr.
Z ohnióm žártuv nemá.
Z piêsni slóva ne vykidájut.
Z velíkoho hrómu maľý došč.
Z velíkoji chmáry maľý došč.

Ž

Žyvê, abý deň do večera.
Žývšy v liêsi, drov ne kuplájut.

Łaciniński cytatnik

A

Ab Iove principium. *Początek od Jowisza [zaczynać od osoby lub sprawy najważniejszej]*. Počátok od Jóviša [začynati od najvažniêjšoji osoby abo sprawy].

A bove maiore discit arare minor. *Młodszy wół uczy się orać od starszego*. Mołódy vól účytsie oráti od staróho.

Ab ovo. *Od jaja [od początku]*. Od jiciá [od počátku].

Ab ovo usque ad mala. *Od jajka do jabłek [od początku do końca]*. Od jiciá do jáblyk [od počátku do kuncia].

Ab urbe condita. *Od założenia miasta (Rzymu)*. Od osnovánia miêsta (Rýmu).

Absens carens. *Nieobecny traci*. Neprysútny trátit.

A capillis usque ad unguis. *Od włosów po paznokcie [od stóp do głów]*. Od vółosuv po pazurê [z nôh do hołový].

Ad absurdum. *(Sprowadzić) do niedorzeczności*. (Zvestí) do nedo-rêčnosti.

Ad futuram rei memoriam. *Na przyszłą rzeczy pamiątkę*. Dla bíduščoji pámeti diłôv.

A Deo rex, a rege lex. *Od Boga król, od króla prawo*. Od Bóha koról, od korolá právo.

Ad maiorem Dei gloriam. *Dla większej chwały Bożej*. Dla bôlšoji Bóžoji slávy.

Ad patres. *(Udać się) do ojców [umrzeć]*. (Odyjtí) do bałkôv [umertí].

Ad exemplum. 1. *Na przykład*. Naprýkład. 2. *Za przykładem*. Za prýkładom.

Ad hoc. *Do tego [bez przygotowania, stosownie do okoliczności].*
Do siêtoho [bez pudhotôvki, stosôvno do okolíčnostiu].

Ad infinitum. *Do nieskończoności. Bez końca. Do nieskunčónosti.*
Bez kuncia.

Ad multos annos. *Sto lat. Mnóhaje liêta.*

Advocatus diaboli. *Adwokat diabła. Advokát dyjábła.*

A fructibus eorum cognoscetis eos. *Po ich owocach ich poznać.*
Poznájete jich po jíchnych płódách.

Alea iacta est. *Kości zostały rzucone. Žéreb kínuto.*

Alter ego. *Drugie ja. Drúhie ja.*

Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere. *Trzeba żyć dla innych, jeśli chcesz żyć dla siebie. Tréba žýti dla ínšych, kolí chóčeš žýti dla sébe.*

Amantium irae amoris integratio est. *Kłótnie kochanków umacniają miłość. Od svárki kochánkuv lubóv mucniêje.*

Ambitiosa non est fames. *Głód nie ma ambicji. Hółod ne máje ambíciji.*

Amicorum omnia sunt communia. *U przyjaciół wszystko jest wspólne. U pryjáteluv usió spółne.*

Amicus certus in re incerta cernitur. *Pewnego przyjaciela poznaje się w niepewnej sytuacji (w biedzie). Viêrnoho pryjátela puznajêsie w bidiê.*

Amicus Plato, sed magis amica veritas. *Przyjacielem Platon, lecz większą przyjaciółką prawda. Platón mniê pryjátel, alé bôlšoju pryjátelnicieju — právda.*

Amor omnibus idem. *Miłość dla wszystkich jednaka. Lubóv dla vsiêch odinákova.*

Amor vincit omnia. *Miłość wszystko zwycięża. Lubóv peremoháje vsio.*

Anno Domini (A.D.). *Roku Pańskiego. Róku Hospódnioho.*

A posteriori. *Z następstwa [na podstawie faktów, na podstawie doświadczenia]. Z nastúpstva [na pudstávi fáktuv, na pudstávi dósvidu].*

A priori. *Z założenia [z góry, niezależnie od doświadczenia]. Z założeńia [zavčasu, niezależno od dosvidu].*

Ars longa, vita brevis. *Sztuka jest długotrwała, a życie krótkie. Mastáctvo dovhoviêčne, a žýcie korótkie.*

Asinus ad lyram. *Osiół przy lirze [pasuje jak wół do karety]. Osiół z líroju [pasúje jak vól do karéty].*

Asinus asinorum. *Osiół nad osłami. Osiół z osłôv.*

A tergo. *Od tyłu. Odzádu.*

Attendite a falsis prophetis. *Strzeżcie się fałszywych proroków.*
Osterehájtesie fałšývych prorókuv.

Audaces fortuna iuvat. *Śmiałym szczęście sprzyja.* Smiêłym dóla pomoháje.

Audiat et altera pars. *Trzeba wysłuchać i drugiej strony.* Tréba výsłuchati i drúhoji storoný.

Audi, cerne, tace, si vis vivere cum pace. *Słuchaj, patrz, milcz, jeśli chcesz żyć w spokoju.* Słúchaj, dívísie, movčý, kolí chóčeš žýti v zhódi.

Audi multa, loquere pauca. *Słuchaj dużo, mów mało.* Słúchaj mnôho, hovorý málo.

Aurea dicta. *Złote słowa.* Zołotýje słová.

Aurea mediocritas. *Złoty środek.* Zołotája serédina.

Aut bibat aut abeat. *Niech pije albo niech sobie idzie.* Chaj pje, abo chaj idé.

Aut Caesar aut nihil. *Albo Cezarem, albo niczym.* Abó Cézar, abo ništó.

Ave, Caesar, morituri te salutant. *Witaj, Cezarze, mający umrzeć pozdrawiają cię.* Pryviêt, Cézar, idúšcy na śmierć pozdorovlájut tébe.

B

Barba non facit philosophum. *Broda nie czyni filozofem.* Borodá ne róbit filózofom.

Bellum omnia contra omnes. *Wojna wszystkich przeciwko wszystkim.* Vujná vsiêch prótiv usiêm.

Bene meritus. *Dobrze zasłużony.* Dóbre zasłużany.

Bene natus. *Dobrze urodzony.* Dóbre naródzany.

Bis dat qui cito dat. *Dwa razy daje, kto szybko daje.* Dva rázy dájé, chto chútko dájé.

Bona fide. *W dobrej wierze [w uczciwych zamiarach].* Dobrosóvestno [ščêro].

Bonum ex malo non fit. *Dobro nie rodzi się ze zła.* Dobró ne ró-ditsie zo zła.

Bonum initium est dimidium facti. *Dobry początek to połowa dzieła.* Dóbrý počátok to połovína diêła.

Brevi manu. *Krótką ręką [szybko, bez formalności].* Korótkoju rukóju [chútko, bez formalizmu].

Brevis ipsa vita est, sed malis fit longior. *Życie samo jest krótkie, lecz przez cierpienia staje się dłuższe.* Samóje życie je korotkie, ale neščástie róbit jóho dówšym.

C

Caeca invidia est. *Zazdrość jest ślepa.* Zázdrošť — slipája.

Caecus non iudicat de colore. *Ślepy nie jest sędzią w sprawie kolorów.* Slipý ne súdit ob kolórach.

Caput mundi. *Stolica świata.* Stolícia sviētu.

Carpe diem. *Chwytaj dzień [korzystaj z każdego dnia].* Chvatáj deň [korystáj z kážneho dnia].

Casus belli. *Powód do wojny.* Pryčýna vujný.

Cave canem. *Strzeż się psa.* Osterehájsie sobáki.

Cave tibi a cane muto et aqua silente. *Strzeż się psa niemego i cichej wody.* Osterehájsie nimóho sobáki i tíchoji vodý.

Charta non erubescit. *Papier się nie rumieni [papier jest cierpliwy].* Papiêr ne čyrvoniêje [papiêr výterpit].

Claude os, aperi oculos. *Zamknij usta, otwórz oczy [milcz i patrz].* Zakrýj rot, odplúšćy ócy [movčý i divísie].

Cogito, ergo sum. *Myślę, więc jestem.* Dúmaju, značýt, istniêju.

Cognosce te ipsum. *Poznaj samego siebie.* Poznáj samóho sébe.

Conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces. *Przekują swoje miecze na lemiesze i włócznie swoje na sierpy.* Perrekujút svojiê mičê na sušniki i svojiê píki na serpy.

Consuetudo est altera natura. *Przyzwyczajenie jest drugą naturą.* Pryvyčka je drúhoju natúroju.

Consummatum est. *Dokołało się.* Zaveršýlosie.

Contra spem spero. *Przeciw nadziei mam nadzieję.* Prótiv nadiêji máju nadiêju.

Contra vim non valet ius. *Przeciw sile nic nie znaczy prawo.* Prótiv síły právo nic ne znáčýt.

Cucullus non facit monachum. *Kaptur nie czyni mnicha.* Kaptúr ne róbit monáchom.

Cui bono? *Na czyją korzyść? Na czyją korzyść?*

Cuius regio, eius lingua. *Czyja władza, tego język.* Čyjá vláda, tóho móva.

Cuius regio, eius religio. *Czyja władza, tego religia.* Čyjá vláda, tóho relígija.

Cum grano salis. *Z ziarnkiem soli [z odrobiną sceptycyzmu, z zastrzeżeniem].* Z drôbkoju sóli [z drôbkoju sceptycýzmu, z zasterêženiom].

Cum laude. *Z pochwałą.* Z pochvałóju.

Cum tacent, clamant. *Milcząc wołają [milczenie jest wymowniejsze od mowy].* Movčániom kryčát [movčánie bôlš krasomôvne za hororênie].

Curriculum vitae. *Bieg życia [życiorys]. Chôd życia [życiopis].*

D

Damnat quod non intelligunt. *Potępiają to, czego nie rozumieją.*
Osudžajut tóje, čohó ne rozumiêjut.

De facto. *Faktycznie.* Faktýčno.

De fumo in flammam. *Z dymu w ogień [z deszczu pod rynnę].*
Z dýmu v ohón [z doščú pud kapiêž].

De gustibus non est disputandum. *Gusty nie podlegają dyskusji.*
Ob gústach ne spórat.

De iure. *Według prawa.* Pódlug práva.

De mortuis aut bene aut nihil. *O zmarłych należy mówić dobrze albo nic.* Pro merciôv treba hovorýti abó dobre, abó ničóho.

De profundis (clamavi). *Z głębin (wołałem).* Z hłubiný (ja kry-
čáv).

De te fabula narratur. *O tobie jest ta bajka [o tobie rzecz].* Pro
tébe siêta kázka [pro tébe rêč].

Dictum sapienti sat. *Mądremu wystarczy słowo.* Rozúmnomu
chvátit słóvo.

Diem perdidit. *Straciłem dzień [bo nie zrobiłem nic dobrego].* Ja
zmarnováv deń [bo ne zrobív ničóho dóbroho].

Difficile est satiram non scribere. *Trudno nie pisać satyry.* Trúd-
no (tiážko) ne pisáti satýry.

Divide et impera. *Dziel i rządź.* Rozdiláj i vołodáruj.

Docendo discimus. *Ucząc, uczymy się.* Účacy, účymosie.

Dulce et decorum est pro patria mori. *Słodko i szlachetnie jest*
umrzeć za ojczyznę. Sołódko i počésno vmertí za báfkuvščynu.

Dura lex, sed lex. *Surowe prawo, ale prawo.* Tvérdy zakón, ale za-
kón.

Dum spiro, spero. Dopóki oddycham, nie tracę nadziei. Poká
dýchaju, máju nadiêju.

Deus ex machina. *Bóg z maszyny.* Bôh z mašýny.

Dies irae. *Dzień gniewu [dzień Sądu Ostatecznego].* Deń hniêvu
[deń Stráśneho Sudá].

Dimidium facti, qui coepit, habet. *Kto zaczął, już zrobił połowę.*
Chto začáv, užé zrobív połovínu.

Duobus litigantibus tertius gaudet. *Gdzie dwóch się bije, tam trze-
ci korzysta.* De dvoch bjétsie, tam tréti korystáje.

Duos qui lepores sequitur, neutrum capit. *Kto goni dwa zające,*
nie złapie żadnego. Chto hónit dva zájci, ne zlápage ni odného.

E

Ecce homo. *Oto człowiek.* O-tó čołoviêk.

Et cetera (etc.). *I tak dalej.* I tak daliêj.

Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus. *Jemy po to, by żyć, a nie żyjemy po to, by jeść.* My jimó, kob žýti, alé ne žyvémó, kob jiêsti.

Ego sum qui sum. *Jestem, który jestem.* Ja toj, który je.

Ego sum via et veritas, et vita. *Ja jestem drogą, prawdą i życiem.* Ja je doróhoju, právdóju i žytióm.

Electa una via non datur recursus ad alteram. *Gdy się wybrało jedną drogę, nie ma powrotu do innej.* Výbravšy odnú doróhu, ne povoróčuť na ínšu.

Equi donati dentes non inspiciuntur. *Darowanemu koniowi nie zagląda się w zęby.* Daróvanomu koniówi v zúby ne zahladájut.

Errare humanum est. *Błądzić jest rzeczą ludzką.* Pomyłátisie — lúdska rêč.

Est modus in rebus. *Mają rzeczy swą miarę [wszystko ma swoje granice].* Rêcy mająt svojú miêru [usió máje svojiê mēžy].

Et vice versa. *I na odwrót.* I naodvorôt.

Et tu, Brute, contra me. *I ty, Brutusie, przeciwko mnie.* I ty, Brúte, prótiv méne.

Ex cathedra. *Z katedry.* Z katédry.

Exceptio confirmat regulam. *Wyjątek potwierdza regułę.* Výniatok potvêrdžuje práviło.

Ex definitione. *Z definicji.* Z definíciji.

Exempli gratia (e.g.). *Na przykład.* Naprýkład.

Ex malis eligere minima. *Wybierać mniejsze zło.* Vybiráti mén-še zło.

Ex oriente lux. *Światło ze wschodu (przychodzi).* Sviêtło zo schó-du (prychódit).

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor. *Niech z naszych kości narodzi się mściciel.* Necháť z nášých kostí naródiťsie mstítel.

Experto credite. *Wierzcie doświadczonemu.* Viêrte dosviêdčanomu.

Explicite. *Jasno; wyraźnie.* Jásno; vyrázno.

Expressis verbis. *Dobitnymi słowami; wyraźnie.* Vyráznymi słó-vámi; vyrázno.

Ex tempore. *Bez przygotowania.* Bez pudhotôvki.

Extra muros. *Poza murami.* Za múrami.

Extrema semper se tangunt. *Skrajności zawsze się stykają.* Kráj-nosti vse stykájutsie.

Extremis malis extrema remedia. *Na krańcowe zło krańcowe środki. Na krájnje zło krájnje likárstvo.*

F

Faber est quisque suae fortunae. *Każdy jest kowalem własnego losu. Kážny je kovalóm svojóho lósu (šťástia).*

Facit ipsa occasio furem. *Okazja czyni złodzieja. Okázija róbit złódijom.*

Factum est factum. *Co się stało, to się stało. Što stáłosie, tóje stáłosie.*

Fames est optimus coquus. *Głód jest najlepszym kucharzem. Hó-łod je najliêpšym kúcharom.*

Fas est et ab hoste doceri. *Godzi uczyć się i od wroga. Povčýtisie várto i od vóroha.*

Feci, quod potui, faciant meliora potentes. *Zrobiłem, co mogłem, ci, którzy potrafią, niech robią lepiej. Ja zrobív usió, što môh, nechách týje, što móhut, zróblat lépi.*

Felix, qui nihil debet. *Szczęśliwy, kto nie ma długów. Ščaslívy, chto ničóho ne vinováty.*

Ferro ignique (ferro et igni). *Ogniem i mieczem. Ohnióm i mi-ćóm.*

Feriunt summos fulgura montes. *Pioruny biją w najwyższe szczyty. Hromý bjut u najvýžšy hóry.*

Festina lente. *Spiesz się powoli. Spišájsie pomáhu.*

Fiat lux. *Niech się stanie światłość. Chaj búde sviêtlo.*

Fiat voluntas tua. *Bądź wola twoja. Buď vóla tvojá.*

Fides sine operibus mortua est. *Wiara bez uczynków jest martwa. Viêra bez diľov je mértva.*

Finis coronat opus. *Koniec wieńczy dzieło. Kunéc — diêla vinéc.*

Flamma fumo est proxima. *Płomień jest blisko dymu [nie ma dymu bez ognia]. Pólymje je blízko dýmu [dýmu bez ohniú ne byváje].*

Fortes fortuna adiuvat. *Śmiałym szczęście sprzyja. Smiêłym šťástie spryjáje.*

Fortuna caeca est. *Los jest ślepy. Los je slipý.*

G

Gallus in suo sterquilinio plurimum potest. *Kogut najwięcej może na własnym śmietniku. Piêveň najbôľš móže na svojóm smiêtniku.*

Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus. *Radujmy się więc, dopóki jesteśmy młodzi. Rádujmosie, poká my moľodýje.*

Genius loci. *Duch opiekuńczy miejsca. Duch miêstia.*

Gladius ferit corpus, animos oratio. *Miecz rani ciało, a mowa duszę. Miêč ránit tiêło, a móva dušú.*

Gloria victis. *Chwała zwyciężonym. Sláva peremóžanym.*

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo. *Kropla drąży skałę nie siłą, lecz ciągłym padaniem. Krápła dziovbé kámen' ne síloju, a částym pádaníom.*

Graeca sunt, non leguntur. *To po grecku, tego się nie czyta. To po-grécki, siête ne čytájetsie.*

Graviora manent. *Gorsze dopiero nadejdzie. Hôrše šče prýjde.*

Grosso modo. *Z grubsza [w przybliżeniu]. Zbôlšoho [przyblízno].*

H

Hic et nunc. *Tutaj i teraz. Tut i tepér.*

Hic iacet lepus. *Tu leży zajac [w tym rzecz]. Tut ležýt záječ [u si-êtum rêč].*

Historia magistra vitae. *Historia jest nauczycielką życia. Históryja je včýtelkoju žýcia (žytiá).*

Hodie mihi, cras tibi. *Dziś mnie, jutro tobie. Diś mniê, závtra tobiê.*

Homo eruditus. *Człowiek wykształcony. Čołoviêk účany.*

Homo faber. *Człowiek tworzący. Čołoviêk tvorášcy.*

Homo homini lupus est. *Człowiek człowiekowi jest wilkiem. Čołoviêk čołoviêkovi vóvkom.*

Homo loquens. *Człowiek mówiący. Čołoviêk hovorášcy.*

Homo ludens. *Człowiek bawiący się. Čołoviêk hrájušcy.*

Homo politicus. *Człowiek polityczny. Čołoviêk politýčny.*

Homo sapiens. *Człowiek rozumny. Čołoviêk rozúmny.*

Homo sovieticus. *Człowiek sowiecki. Čołoviêk soviêcki.*

Homo viator. *Podróżny (pielgrzym). Podorôžnik (pilihrým).*

Homo sum, humani nihil a me alienum puto. *Jestem człowiekiem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce. Ja čołoviêk, i ništo ludskie dla méne ne čužóje.*

Honoris causa. *Za zasługi. Za zaskúhi.*

Horribile dictu. *Strach powiedzieć. Strášno skazáti.*

Horror vacui. *Lęk przed próżnią. Strach pérer pustotóju.*

Hospes, hostis. *(Każdy) obcy, (to) wróg. (Każny) čužýneč, (to) vóroh.*

Humiles laborant, ubi potentes dissident. *Obywatele niskiego stanu cierpią, gdy możni żyją w niezgodzie. Prósty lúde terpját (múčat-sie), kolí velmóžy ne ládiat odín z odným.*

I

Ignavis sepmer feriae. *Dla leniwych zawsze święto.* Linívym usé práznik.

Ignis non exstinguitur igne. *Ognia nie gasi się ogniem.* Ohniú ne hásiat ohnióm.

Ignoramus et ignorabimus. *Nie wiemy i nie będziemy wiedzieć.* Ne znájemo i ne búdemo znáti.

Ignorantia iuris nocet. *Nieznajomość prawa szkodzi.* Neviêdanie práva škódit.

Ignorantia iuris neminem excusat, ignorantia facti non nocet. *Nieznajomość prawa nie usprawiedliwia nikogo, nieznajomość faktów nie szkodzi.* Neviêdanie prave ne oprávduje nikóho, neviêdanie fáktuv ne škódit.

Impares nascimur, pares morimur. *Rodzimy się nierówni, umieramy równi.* Ródimosie nerômnymi, umirájemo rômnymi.

Impos animi. *Słaby na umyśle.* Słáby na rózum.

In aeternum. *Na wieki (na wieczne czasy).* Naviêčno (navsé).

In aqua scribis. *Piszesz na wodzie.* Píšeš na vodiê.

In arena aedificas. *Budujesz na piasku.* Budúješ na piskóvi.

In articulo mortis. *W obliczu śmierci.* Péred smértieju (péred li-cióm smérti).

In arte libertas. *W sztuce wolność.* U mastáctvi svobóda.

In brevi. *Pokróćce (w kilku słowach).* Kórotko (odným słóvom).

In camera. *Przy drzwiach zamkniętych.* Pry začýnianych dvérach.

In corpore. *W komplecie (w pełnym składzie).* U kompléti (u póvnum skłádi).

Incredibile dictu. *Nie do uwierzenia.* Nevirohôdno.

Index librorum prohibitorum. *Spis ksiąg zakazanych.* Spis zabo-rónianych knih.

In effectu. *W wyniku.* U výniku.

In extenso. *W całości.* Póvnostieju.

In extremis. *W ostateczności (w skrajnym wypadku).* U kráj-nium výpadku.

In flagranti. *Na gorącym uczynku.* Na horáčum.

In genere. *W ogólności.* Naóhuł (ohúłom).

In honorem. *Na cześć (ku czci).* U hónor.

In lacte matris praebibere. *Wyssać z mlekiem matki.* Výsmoktati z mołókóm mátery.

In medias res. *Do sedna sprawy [w środek rzeczy].* Do súti správy [u serédinu réčy].

In memoriam. *Ku pamięci.* U pámeť.
 In minus. *Na niekorzyść.* Na nekorýšť.
 In natura. *W naturze (nie pieniędzmi).* Natúroju (ne hrošýma).
 In persona. *Osobiście (we własnej osobie).* Osobísto (ułasnoju osóboju).
 In pleno. *W komplecie (w pełnym składzie).* U kompléti (u póvnum skládi).
 In plus. *Na korzyść.* Na korýšť.
 In principio creavit Deus coelum et terram. *Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię.* Na počátku Bôh stvorýv nébo i zemlú.
 In principio erat Verbum. *Na początku było Słowo.* Na počátku byłó Słóvo.
 In promptu. *Na poczekaniu (natychmiast).* Na chútku rúku (odrázu).
 In saecula saeculorum. *Na wieki wieków.* Na vikí vikôv.
 In silvam ligna ferre. *Znosić drewno do lasu.* Nosíti drová v liês.
 In spe. *W oczekiwanej przyszłości.* U ožýdanuj búdučyni.
 In statu nascendi. *W stanie powstawania (w stanie rodzenia się).* U stáni naróðžuvania.
 In suspenso. *W zawieszeniu (w niepewności).* U pudviêšanum stáni (u nepévnosti).
 Inter arma silent Musae. *W czasie wojny milczą Muzy.* U čási vujný movčát Múzy.
 Inter malleum et incudem. *Między młotem i kowadłem.* Mížy mółotom i kovádłom.
 In toto. *W całości.* U ciêłosti (ciłkóm).
 In utero. *W stanie embrionalnym (przed urodzeniem).* U embryjonálnum stáni (péred naróðženiom).
 Invidia gloriae assiduus comes est. *Zawiść jest stałą towarzyszką sławy.* Závišť je stáłoju továryškoju słávy.
 In vino veritas. *Prawda w winie.* Právda v viniê.
 In vitro. *W warunkach laboratoryjnych [w szkle].* U laboratórných varúnkach [u skliê].
 Ipso facto. *Na mocy samego faktu (tym samym).* Z móci očývidnoho fáktu (siêtym sámym).
 Is fecit, cui prodest. *Ten zrobił, komu to przynosi korzyść.* Zrobív toj, komú siête prýnosiť korýšť.
 Ite, missa est. *Idźcie, ofiara spełniona.* Idiête, usio skônčane.
 Iucundi acti labores. *Mile są prace zakończone.* Míły trudý, kotóry zakônčany.

L

Labor omnia vincit improbus. *Uparta praca wszystko przezwycięża.* Upérta prácia vsio peremoháje.

Lapides clamabunt. *Kamienie wołać będą.* Kameniê búdut kryčáti.

Lapis super lapidem. *Kamień na kamieniu.* Kámen na kámeni.

Laudant, quod non intelligunt. *Chwalą to, czego nie rozumieją.* Chválat tóje, čohó ne rozumiêjut.

Lavare manus. *Umywać ręce.* Obtrépuvati rúki (obtresáti rúki).

Lex talionis. *Prawo odwetu.* Právo pómsty.

Licentia poetica. *Swoboda poetycka.* Poetýčna svobóda.

Littera docet, littera nocet. *Litera uczy, litera szkodzi.* Słowo úczyt, słowo škódit.

Littera scripta manet. *Słowo zapisane pozostaje.* Zapísane ostajétsie.

Litterae non erubescunt. *Pismo się nie rumieni (papier zniesie wszystko).* Piśmó ne čyrvoniêje (papiêr výtrymaje vsio).

Lux in tenebris. *Światło w ciemnościach.* Sviêtło v temnotiê (témravi).

M

Magni nominis umbra. *Cień wielkiego imienia (cień dawnej świetności).* Tiên velíkoho ímeni (tiên dávnioji słávy).

Magnum in parvo. *Wiele treści w krótkiej wypowiedzi [dużo w małym].* Mnôho zmiêstu v korótkum vykázuvani [mnôho v ma-lôm].

Magnum ignotum. *Wielka niewiadoma.* Velíka nevjadóma.

Mala fide. *W złej wierze (nieszczерze, nieuczciwie).* Zo złym namiêrom (neščêro, nečésno).

Manus manum lavat. *Ręka rękę myje.* Ruká rúku mýje.

Mea culpa, mea maxima culpa. *Moja wina, moja bardzo wielka wina.* Mojá viná, mojá vélmi velíka viná.

Medice, cura te ipsum. *Lekarzu, wylecz samego siebie.* Liêkar, poliêč sébe samóho.

Medicus curat, natura sanat. *Lekarz leczy, natura uzdrawia.* Liêkar liêczyt, prýródá ozdorovláje.

Medio tutissimus ibis. *Najbezpieczniej przejdiesz środkiem.* Naj-bezpečniêj peréjdeš serédinoju.

Melior est canis vivus leone mortuo. *Lepszy jest żywy pies od martwego lwa.* Liêpšy živý sobáka za mértvoho lva.

Mens sana in corpore sano. *W zdrowym ciele zdrowy duch.* U zdoróvum tiêli zdoróvy duch.

Memento mori. *Pamiętaj o śmierci. Pómní ob smérťi.*
 Mens agitat molem. *Myśl (duch) porusza materię. Dúmka (duch) vorúšyt matéryju.*
 Modus vivendi. *Sposób życia. Spósub žýcia.*
 More maiorum. *Obyczajem przodków. Zvyčajom pródkuv.*
 Multum, non multa. *Wiele (pod względem jakości), a niewiele (pod względem ilości). Mnôho, a kórotko.*
 Mutatis mutandis. *Zmieniwszy to, co zmienić należało. Zminívšy tóje, što tréba zminíti.*

N

Natura abhorret vacuum. *Natura nie znosi próżni. Pryródá bojíť-sie pustoty.*

Naturalia non sunt turpia. *Rzeczy naturalne nie przynoszą wstydu. Récy naturálnych ne tréba stydátisie.*

Navigare necesse est, vivere non est necesse. *Żeglowanie jest koniecznością, życie koniecznością nie jest. Pływanie po móry je musóve, życie musóve ne je.*

Nec Hercules contra plures. *Siła złego na jednego [i Herkules nie poradzi przeciw wielu]. Siła złóho na odnýho [i Herkúles ne dasť rády mnôhim].*

Nec (non) plus ultra. *Nic nad to. Daliêj nemá kudý.*

Nemo iudex idoneus in propria causa. *Nikt nie jest odpowiednim sędzią we własnej sprawie. Nichto ne je odpovîdnim sudijéju v svojôj správi.*

Nemo potest duobus dominis servire. *Nikt nie może służyć dwóm panom. Nichto ne móže služýti dvom panám.*

Nemo propheta in patria sua. *Nikt nie jest prorokiem we własnej ojczyźnie. Nichtó ne prorók u svojôj báťkuvščyni.*

Nemo sapiens nisi patiens. *Nie jest mądry, kto nie jest cierpliwy. Chto ne je terplívy, toj ne búde rozúmny.*

Nemo sine vitiiis est. *Nikt nie jest bez wad. Nemá čołoviêka bez dohány.*

Ne puero gladium. *Nie dawaj dziecku miecza. Ne daváj ditiáti mičá.*

Ne quid nimis. *Nic ponad miarę. Ničóho zanádto (ničóho čérez miêru).*

Nil admirari. *Niczemu się nie dziwić. Ničómu ne divováťisie.*

Nil nisi bene. *Mów dobrze lub wcale. Hovorý dobre abó ničóho.*

Nil novi sub sole. *Nic nowego pod słońcem. Ničóho nóvoho pud sónciom.*

Nolens volens. *Chcąc nie chcąc. Choć-ne-choć.*
Noli me tangere. *Nie dotykaj mnie. Ne dotykáj mené.*
Nomen est omen. *W imieniu jest wróżba. Ímje hovóryt samó za sěbe.*

Non compos mentis. *Niespełna rozumu. Ne v svojôm rózumi.*
Non est potestas nisi a Deo. *Wszelka władza pochodzi od Boga. Kážna vláda idé od Bóha.*

Non in solo pane vivit homo. *Nie samym chlebem człowiek żyje. Ne odným chliébom żyvé čołoviêk.*

Non nova, sed nove. *Rzecz nie nowa, ale podana w nowy sposób. Rěč ne nóva, alé pokázana v nóvy spósub.*

Non omnia possumus omnes. *Nie wszyscy możemy wszystko. Ne vsiáki vsio móže.*

Non omnis moriar. *Nie wszystek umrę. Ne přeč umrú.*

Non progredi est regredi. *Nie posuwać się naprzód to cofać się. Ne ití vperéd znácyt ití nazád.*

Non scholae, sed vitae discimus. *Uczymy się nie dla szkoły, ale dla życia. Ůčymosie ne dla škóły, alé dla žýcia.*

Nosce te ipsum. *Poznaj samego siebie. Poznáj samóho sěbe.*

Nota bene. *Zwróć uwagę. Zverní vváhu.*

Nuda veritas. *Naga prawda. Hóla právda.*

Nudis verbis. *Gołosłownie. Hołosłóvno.*

Nulla dies sine linea. *Ani dnia bez pracy. Ni dniá bez robóty (bez radká).*

Nulla regula sine exceptione. *Nie ma reguły bez wyjątku. Nemá právíka bez výniatku.*

Nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit. *Nie było żadnego wielkiego geniuszu bez domieszki szaleństwa. Ne byłó ni odného velíkoho génija bez domiěški varyjáctva.*

Nunc est bibendum! *Pora pić! Porá výpiti!*

O

O sancta simplicitas! *O święta naiwności! O, sviatája prostotá!*

O tempora! O mores! *O czasy! O obyczaje! O-to časy! O-to obyčáji!*

Occasio facit furem. *Okazja czyni złodzieja. Okázija róbit złódijom.*

Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Oko za oko, ząb za ząb. Óko za óko, zub za zub.*

Oderint, dum metuant. *Niech nienawidzą, byleby się bali. Necháj nenavídiat, abý tólko bojálisie.*

Odi et amo. *Nienawidzę i kocham.* Nenavídžu i lublú.

Odi profanum vulgus et arceo. *Nienawidzę ciemnego motłochu i unikam go.* Nenavídžu témnoji tovpý i mináju jijiê zdaleka.

O imitatores, servum pecus! *O naśladowcy, trzodo niewolników!*
O, perejmálniki, stádo rabôv!

Oleum addere camino. *Dolewać oliwy do ognia.* Doliváti olívy do ohniú.

Omne initium (principium) grave est. *Każdy początek jest trudny.*
Lubý počátok je tíážki.

Omne vivum ex ovo. *Wszystko, co żyje, (powstaje) z jaja.* Usió ży-vóje (výjšło) z jiciá.

Omnia fui et nihil expedit. *Byłem wszystkim i nic z tego nie wyszło.* Ja byv usiêm, i ničóho z siêtoho ne výjšło.

Omnia mea mecum porto. *Wszystko, co posiadam, noszę ze sobą.*
Usió swójé nošú z sobóju.

Omnia mors aequat. *Śmierć wszystko zrównuje.* Smerť usió rum-niáje.

Omnia mutantur, nihil interit. *Wszystko się zmienia, nic nie ginie.* Usió miniájetsie, ničóho ne híne.

Omnia rara cara. *Wszystkie rzeczy rzadkie są drogie.* Usió rêdkie je dorohóje.

Omnia tempus habent. *Wszystko ma swój czas.* Usió máje svôj čas.

Omnis ars naturae imitatio est. *Wszelka sztuka jest naśladowaniem natury.* Usió mastáctvo je nasliêduvaniom pryródi.

Omnis determinatio est negatio. *Wszelkie ograniczenie jest zaprzeczeniem.* Kážne vyznačénie je zaperéčeniom.

Omnis homo mendax. *Każdy człowiek jest kłamcą.* Kážny čołovi-êk je łhunóm.

Opera omnia. *Dzieła wszystkie.* Zbôr tvóruv.

Opere citato (op. cit.). *W cytowanym (powyżej) dziele.* U cytóva-num (výžej) tvóry.

Opus posthumum. *Dzieło wydane po śmierci autora.* Tvôr výdany po smérťi áutora.

Ora et labora. *Módl się i pracuj.* Molísie i praciúj.

O vitam misero longam, felici brevem! *O życie, długie dla nie-szczęśliwego, krótkie dla szczęśliwego!* O, życie, dla nešťasliwego dó-vhie, dla šťasliwego korótkie!

P

Pacem in terris. *Pokój na ziemi.* Mir na zemliê.

Pacta sunt servanda. *Umów należy dotrzymywać (umowy obowiązują).* Dohovóry tréba vykónuvati (dohovóry obovjázujut).

Panem et circenses. *Chleba i igrzysk.* Chliêba i íhryščuv.

Pars pro toto. *Część zamiast całości.* Časť zámíš ciêľoho.

Pater familias. *Ojciec rodziny.* Báľko simjiê.

Pecunia non olet. *Pieniądze nie śmierdzą.* Hróšy ne smerdiát.

Per analogiam. *Przez analogię.* Čérez analógiju.

Per aspera ad astra. *Przez ciernie do gwiazd.* Čérez pereškódy do zôr.

Per consensum. *Jednomyślnie (za zgodą).* Odnodúšno (zhôdno).

Per fas et nefas. *Nie przebierając w środkach (godziwymi i niegodziwymi sposobami).* Usiákimi spôsobami (právdoju i neprávdoju).

Per se. *Samo przez się (samo z siebie).* Samó sobóju (samó z sébe).

Piscem natare doces. *Rybę uczysz pływać.* Účyš rýbu plývati.

Plenus venter non student libenter. *Najedzonemu nie idzie nauka [pełny brzuch niechętnie studiuje].* Najiêdianomu ne idé učóba [pó-vny žyvôt neochvôtno účytsie].

Plus dat, qui in tempore dat. *Więcej daje, kto daje w porę.* Bôľš dajé, chto dajé v čas.

Poetae nascuntur, oratores fiunt. *Poetami się rodzą, mówcami zostają.* Poétami ródiatsie, orátorami stajútsie.

Post factum. *Po fakcie.* Po fákti.

Post scriptum. *Po pisaniu (dopisek).* Pósli písania (dópiska).

Potius sero quam numquam. *Lepiej późno niż wcale.* Lépi pôzno, čym nikóli.

Prima facie. *Na pierwszy rzut oka.* Na péršy póhľad.

Primum non nocere. *Przed wszystkim nie szkodzić.* Péred usi-êm ne škódiť.

Primum vivere, deinde philosophari. *Najpierw żyć, potem filozofować.* Upéruč žýťi, pótum filozofováťi.

Primus inter pares. *Pierwszy wśród równych.* Péršy seréd rômnych.

Pro et contra. *Za i przeciw.* Za i próťiv.

Pro publico bono. *Dla dobra ogółu.* Dla ohúľnoho dobrá.

Pulvis et umbra sumus. *Prochem i cieniem jesteśmy.* My je práchom i tiêniom.

Q

Quae nocent, docent. *To, co szkodzi, uczy.* Što škódiť, tóje účyt.

Qualis artifex pereo! *Jakiż artysta ginie we mnie! Jaki artyst híne vo mniê!*

Qualis pater, talis filius. *Jaki ojciec, taki syn.* Jakí báfko, takí syn.
Qualis rex, talis grex. *Jaki król, taka trzoda.* Jakí koról, takája pa-
stvá.

Quem dii diligunt, adolescens moritur. *Kogo bogowie kochają, ten umiera młodo.* Kohó bohí lúblat, toj umiráje mółodý.

Qui non est mecum, contra me est. *Kto nie jest ze mną, jest przeciw mnie.* Chto ne zo mnóju, toj prótiv méne.

Qui tacet, consentire videtur. *Kto milczy, zdaje się zgadzać.* Chto movčýt, toj, vídno, zhodzájetsie.

Quod erat demonstrandum (Q.E.D.). *Co było do udowodnienia.* Što tréba byłó dokazáti.

Quos Deus vult perdere, prius dementat. *Kogo Bóg chce zgubić, temu rozum odbiera.* Kohó Bôh chóće zahubíti, tómu odbiráje rózum.

Quot homines, tot sententiae. *Ilu ludzi, tyle zdań [co głowa, to rozum].* Kólko ludí, tólko dúmok [što hołová, to rózum].

R

Rara avis. *Rzadki ptak.* Rêdka ptáška.

Rationale animal est homo. *Człowiek jest istotą rozumną.* Čołovik je rózumnym stvorêniom.

Reductio ad absurdum. *Sprowadzenie do niedorzeczności.* Zvôd do absúrdu.

Rem tene, verba sequenur. *Trzymaj się tematu, a słowa się znajdują.* Trymájsie témy, a słová znájduťsie.

Repetitio est mater studiorum. *Powtarzanie jest matką wiedzy.* Povtoránie je mátereju učênia.

Res communis. *Wspólne dobro.* Spólne (ohúlne) dobró.

Res nullius. *Rzecz niczyja.* Ničyjá rêč.

Rex regnat, sed non gubernat. *Król panuje, ale nie rządzi.* Koról panúje, ale ne kirúje.

Ridentem dicere verum. *Z uśmiechem powiedzieć prawdę.* Z usmiêškoju skazáti právdu.

Roma locuta, causa finita. *Rzym przemówił, sprawa skończona.* Rym promóviv, správa skônčana.

S

Sacra populi lingua est. *Język ludu jest rzeczą świętą.* Móva naródu je sviatája.

Salus populi suprema lex. *Dobro ludu najwyższym prawem.* Dobró naródu je najvýžšym právom.

Sapere aude. *Odważ się być mądrym. Smiěj býti múdрым.*

Satis verborum. *Dość słów. Chvátit slov.*

Secundum naturam vivere. *Žyć zgodnie z naturą. Žýti zhôdno z natúroju.*

Sedes apostolica. *Stolica apostolska. Apóstolska stolícia.*

Seniores priores. *Starsi mają pierwszeństwo. Stáršym peršynstvó.*

Sensu stricto. *W ścisłym znaczeniu. U dokładnum značeni.*

Sic transit gloria mundi. *Tak przemija chwała świata. Tak mináje sláva sviêtu.*

Signum temporis. *Znak czasu. Znak času.*

Sine ira et studio. *Bezstronnie [bez gniewu i upodobania]. Bezstorônno [bez hniêvu i vpodobánia].*

Sit tibi terra levis. *Niech ci ziemia lekką będzie. Zemlá tobiê púchom.*

Si vis amari, ama. *Jeśli chcesz być kochanym, kochaj. Kolí chóčeš, kob tébe lubíli, lubí.*

Si vis pacem, para bellum. *Jeśli chcesz pokoju, gotuj się do wojny. Kolí chóčeš míru, šykújsie do vujný.*

Status quo. *Stan w danej chwili. Stan u dánuj chvili.*

Sub specie aeternitatis. *Z punktu widzenia wieczności. Z póhladu viêčnosti.*

Summa summarum. *Podsumowując. Pudsumóvujučy.*

Sui generis. *W swoim rodzaju. Svojóho ródu.*

T

Tabula rasa. *Czysta tablica. Čýsta tablícia.*

Te Deum laudamus. *Ciebie, Boga, wychwalamy. Tébe, Bóże, slávimo.*

Tempora mutantur et nos mutamur in illis. *Czasy się zmieniają i my zmieniamy się z nimi. Čás miniájetsie i my miniájemsie z jim.*

Tempus fugit. *Czas ucieka. Čas utikáje.*

Tertium non datur. *Trzeciej możliwości nie ma. Trétioji možlívosti nemá.*

Terra incognita. *Ziemia nieznana. Neznakóma zemlá.*

Testis unus, testis nullus. *Jeden świadek, żaden świadek. Odín sviêdok — žádion sviêdok.*

Tua res agitur. *Ciebie rzecz dotyczy. Tébe rěč dotýčyt.*

U

Ubi bene, ibi patria. *Gdzie dobrze, tam ojczyzna. De dobre, tam báfkuvščyna.*

Ubi concordia, ibi victoria. *Gdzie zgoda, tam zwycięstwo.* De zhó-da, tam peremóha.

Ubi lex, ibi poena. *Gdzie prawo, tam kara.* De právo, tam kára.

Ultima ratio. *Ostatni argument.* Ostátni argúment.

Una voce. *Jednogłośnie.* Odnohołosno.

Unio oppositorum. *Jedność przeciwieństw.* Odínstvo protiléhlostiuv.

Utile dulci miscere. *Łączyć przyjemne z pożytecznym.* Mišáti pry-jémne z korýsnym.

Urbi et orbi. *Miastu i światu.* Miêstovi i sviêtovi.

Utinam falsus vates sim. *Obym był fałszywym prorokiem.* Chaj by ja byv fałšývym prorókom.

V

Vade mecum. *Pójdź za mną.* Idí za mnóju.

Vade in pace. *Idź w pokoju.* Idí z Bóhom.

Vae victis! *Biada zwyciężonym!* Hóre peremóžanym!

Vanitas vanitatum et omnia vanitas. *Marność nad marnościami i wszystko marność.* Marnotá nad marnotóju i vsió marnotá.

Varium et mutabile semper femina. *Kobieta jest zawsze istotą chwiejną i zmienną.* Kobiêta je vse istótoju chítkoju i zmiênlivoju.

Veni, vidi, vici. *Przybyłem, zobaczyłem, zwyciężyłem.* Ja pryjšóv, zobáčýv, peremôh.

Verba volant, scripta manent. *Słowa ulatują, zapis pozostaje.* Słowá rozlitájutsie, zápis ostajétsie.

Vice versa. 1. *Na odwrót.* 2. *Wzajemnie.* 1. Naodvorôt. 2. Uzajémno.

Vince in bono malum. *Zło dobrem zwyciężaj.* Zło dobróm pere-moháj.

Vivere militare est. *Życie jest walką.* Żýcie je zmahániom.

Volens nolens. *Chcąc nie chcąc.* Choć-ne-choć.

Volenti nihil difficile. *Dla chcącego nic trudnego.* Tomú, chto chóće, netiážko (netrúдно).

Vox clamantis in deserto. *Głos wołającego na pustyni.* Hółos, klíčušcy v pustýni.

Vox populi vox Dei. *Głos ludu głosem Boga.* Hółos naródu — hó-łos Bóha.

Pudlaški rozhovôrník

Powitanie i pożegnanie, zawieranie znajomości, grzeczność

Pryvitánie i rozvitánie, znakômstvo, prylúdnosť

Dzień dobry! — Dóbry deń! Dóbroji ránici!

Dobry wieczór! — Dóbry věčur!

Dobranoc! — Dobránoč! Dóbroji nóčy!

Cześć! — (powitanie) Pryviêt! (pożegnanie) Byváj!

Witam! — Vitáju! Pryviêt!

Do widzenia! — Dovidzénia!

Żegnam! — Byváj <zdoróvy>! Byvájte <zdoróvy>!

Z Bogiem! — Z Bóhom!

Dziękuję. — Diákuju. Spasíbo.

Szanowny panie... — Šanóvny páne...

Szanowna pani... — Šanóvna pani...

Panno... — Pánno...

Pozwoli pan/pani, że się przedstawię? — Pozvólte mniê pered-stávitisie.

Nazywam się... — Ja nazyvájusie... Mené zvut...

Jak się pan/pani nazywa? — Jak vy (viête) nazyvájetiesie? Jak vas zvut?

Gdzie pan/pani mieszka? — De vy (viête) żywéte?

Jaki jest pana/pani adres? — Jakí vaš ádres?

Czy mogę przedstawić pana/panią... — Čy móžna mniê pered-stávití pána/pániu...

Kim jest ten pan/ta pani? — Chto siêty pan/siêta páni?

Rad bym się z nim/z nią zapoznał. — Ja byv by rády z jim/jéju poznakómitisie.

Jak się masz? — Jak máješsie?

Dziękuję, dobrze. — Diákuju, dóbre. Diákuju, bájki.

Lepiej nie mówić. — Ne várto kazáti.

Jak leci? — Jak żyvétsie?

Nieźle. — Bájki.

Nie narzekam. — Ne narykáju.

Beznadziejnie. — Beznadiějno.

Do chrzanu. — Chrenóvo.

Wszystkiego najlepszego! — Usiohó najliêpšoho!

Przeprosiny

Vybačénie

Przepraszam. — Vybačáj<te>. Darúj<te>.

Proszę o wybaczenie. — Prošú vybačénia.

Przepraszam, że przeszkadzam (niepokoję). — Vybačájte, što pomišáv (poturbováv).

Bardzo mi przykro za to nieporozumienie. — Mniê vélmi nepryjémno (prýkro) za siête nieporozumiênienie.

Nie chciałem panią/pana dotknąć. — Ja ne chotiév vas obráziti.

Proszę się nie gniewać, to nie moja вина. — Prošú, ne hniêvajte-sie, to ne mojá viná.

Pozdrowienia, życzenia, gratulacje, kondolencje

Pozdorovláníe, žyčénie, gratulovánie, spuvčutié

Na zdrowie! — Na zdoróvje!

Smacznego! — Smačnóho!

Sto lat! — Mnóhaje liêta!

Niech żyje! — Chaj żyvé!

Pozdrowienia z Bielska! — Pryviêt z Biêłska!

Wesołych Świąt! — Ščaslívocho i spokôjnocho Ruzdvá!

Szczęśliwego Nowego Roku! — Ščaslívocho (udáłocho) Nóvoho Róku!

Wypijmy za zdrowie pańskiej żony! — Davájte výpjem za zdoró-vje vášoji žônki!

Niech wam Pan Bóg w dzieciach wynagrodzi! — Chaj Bôh vam ščástit v diêtiach!

Szczęśliwej drogi! — Ščaslívoji doróhi!

Pomyślności! — Chaj vam šťastit!
 Dužo szczęścia! — Mnôho šťastia!
 Przyjemnego urlopu! — Pryjémnoho odpočýnku!
 Przyjemnych wakacji! — Pryjémnych vakácij!
 Przyjemnej podróży! — Pryjémnoho podorôža!
 Rychłego powrotu do zdrowia! — Chútka popravlájtesie! Chútka dúžšajte!
 Bawcie się dobrze! — Dóbre poveseľiêtesie!
 Wszystkiego najlepszego w dniu urodzin! — Usiohó najliêpšoho v deň naróddzenia!
 Życzę Pani/Panu spełnienia wszystkich marzeń. — Žýču vam, kob spóvnilišie vsiê vášy máry.
 Proszę pozdrowić pana/pani rodzinę — Peredájte pryviêt vášuj simjiê.
 Gratuluję! — Gratulúju!
 Szanowny panie doktorze, gratuluję habilitacji. — Šanóvny páne dóktore, gratulúju habilitáciji.
 Serdecznie współczuję! — Serdêčno spuvčúju!
 Proszę przyjąć wyrazy głębokiego współczucia z powodu śmierci męża. — Pozvôlte výkazati ščêre spuvčutiê z pryčýny smérti múža (čoľoviêka).

Radość, zadowolenie

Radosť, zadovólenie

Jestem bardzo zadowolony. — Ja vëlmi zadovólany. Ja vëlmi rády.
 Jestem panu/pani bardzo wdzięczny. — Ja vam vëlmi vdiáčny.
 Jestem panu/pani bardzo zobowiązany. — Ja vam mócno obovjázany.
 Wielkie dzięki. — Velíkie spasíbo. Velíki diákuj.
 Bardzo dobrze. — Vëlmi dóbre.
 Tego się nie spodziewałem! — Siêtoho ja ne spodivávsie!
 Co za szczęście! — Jakóje šťastie! Što za šťastie!
 Bardzo mi przyjemnie. — Mniê vëlmi pryjémno.
 Miło mi to słyszeć. — Mniê pryjémno siête čúti.
 To bardzo miło z pana/pani strony. — To vëlmi miło z vášoho bóku.
 Cieszę się, że pana/panią widzę. — Ja rády vas báčyti.
 Cieszę się, że pana/panią poznaję. — Ja rády z vámi poznakómitisie.
 Chętnie panu/pani pomogę. — Búdu rády vam pomohčý.
 Chętnie przyjmuję pana/pani zaproszenie. — Ja rády prymájú váše zaprošenie.

Zrobię to z przyjemnością. — Ja búdu rády siête zrobíti.
Dziękuję, to mnie w zupełności zadowala. — Spasíbo, ja zusiêm
zadovólany.

Smutek, niezadowolenie

Smútok, nezadovólenie

Dziś nie jestem w nastroju. — Ja diś ne v humóry.
Jest mi smutno. — Mniê smútno.
Nic mi się nie chce. — Mniê ničóho ne chócetsie.
Nic mi się nie udaje. — Mniê v ničôm ne šychúje.
Niczego od ciebie/was nie chcę. — Mniê ničóho od tebé/vas ne tréba.
Nie zwracaj mi głowy. — Ne durý mniê hołowý.
Praca nie daje mi zadowolenia. — Prácia mené ne ráduje.
Proszę dać mi spokój. — Dájte mniê spokuj.
To mi nie wystarcza. — Siêtoho mniê zamáło.
Z tego nic nie wyjdzie. — Z siêtoho nic ne výjde.

Wyrażanie wątpliwości

Vykázuvanie sumniêvu

Czy dobrze usłyszałem? — Ja dóbre včuv?
Mam nadzieję, że to prawda. — Máju nadiêju, što to právda.
Mam poważne wątpliwości co do tego. — U méne povážny sum-
niêvy dotýčno siêtoho.
Napewno? — Napévno?
Nie jestem pewien, czy panią/pana rozumiem. — Ja ne vpévniany,
čy vas ponimájú (rozumiêju).
Nie wiem, co powiedzieć. — Ne znaju, što skazáti.
To chyba zły pomysł. — To, musiť, nedóbra dúmka.
Trudno mi się zdecydować. — Mniê tíážko výryšyti.
Ufajmy, że tak będzie. — Spodivájmosie, što tak vonó bude.
Wątpię, czy tak było. — Sumnivájusie, čy tak vonó byló.

Zgoda, niezgoda

Zhóda, nezhóda

Tak. — Tak.
Oczywiście. — Bezumôvno. Naturálno. Zrozumiêto.
Owszem. — To vžé ž.

Rzeczywiście. — Faktýčno.
 To mi odpowiada. — Siête mniê pudychódit (hodítsie).
 To dobry pomysł. — To bájki dúmka.
 Dlaczego nie? — Čom niê?
 Nie mam nic przeciwko temu. — Ja zusiêm ne prótiv siêtoho.
 Ma pani/pan rację. — Vy (viête) májete ráciju.
 Zgoda. — Zhóda. Domóvilisie.
 Myślę, że nie. — Dúmaju, što niê.
 Raczej nie. — Lépi niê. Chutčêj niê.
 To niezupełnie tak. — To ne zusiêm tak.
 To niemożliwe. — To nemożliwo. Siête nemożliwe.
 To wykluczone. — To výklučane. Siête vyklučájetsie.
 To nie ma sensu. — Siête ne máje sénsu.
 W żadnym wypadku. — Ni v jákum rázi.
 To nie wchodzi w rachubę. — Pro siête ne može býti i móvy.
 Nie mogę się z panią/panem zgodzić. — Ja ne mohú z vámi zho-
 dítisie.

Prošby

Prôšby

Może mi pani/pan podać tę płytę z danymi? — Móžete mniê podáti siêty dysk z dánymi?

Chciałbym panią/pana o coś zapytać. — Ja b chotiêv vas pro štoś zapytáti.

Nie będzie pani/panu przeszkadzać, jeśli zapalę? — Vy ne prótiv, kolí ja zakúru?

Proszę mi o tym więcej nie wspominać. — Prošú, ne zhádujte mniê bôlš pro siête.

Proszę siadać. — Siadájte.

Proszę mówić. — Hovorête.

Proszę chwilę zaczekać. — Prošú, pudoždiête (počekájte) chvílu.

Proszę uważać! — Uváha! Búdte vvážny!

Za pani/pańskim pozwoleniem. — Kolí dozvólite. Z vášoho dozvołu.

Uczucia i odczucia

Odčuváni

Mam uczucie, że... — Ja odčuváju, što...

Jest mi przykro. — Mniê prýkro.

Żałuję. — Škodúju.
 Strasznie się cieszę. — Ja strášno rády/ráda.
 Udało się! — Pošychoválo!
 Jestem spokojny o wynik. — Výnik mené ne turbúje.
 Wszystko diabli wzięli. — Usió pujšló čórtovi pud chvôst.
 Szkoda słów. — Ne várto i hovorýti.
 Obawiam się, że to na nic. — Ja bojúsie, što z siêtoho nic ne búde.
 Nie podoba mi się to. — Mniê siête ne podobájetsie.
 Mam tego dość! — Mniê siête vže obrýdło!
 Nic ci do tego! — A tobiê što do siêtoho?
 Czuję ulgę, że jest już po wszystkim. — Mniê polókšało, koli vsio skônčyłosie.

Opieprzanie i przeklinanie

Łájanie i proklinánie

A niech to jasny piorun spali! — A horý vonó három!
 Idź do diabła! — Idí do djábła! Idí do čórta v bołóto!
 Ja to pierdole! — Mnie siête póchuj!
 Kij ci w oko! — Chrên tobiê v óčy!
 Kurwa mać! — Kúrva mać! Job twojú mať!
 Niech cię szlag trafi! — Kob na tébe zhúba pryjšlá! Kob na tébe
 lícho! Kob tebé paláruš!
 Pies ci mordę lizał! — Kob tobiê sobáki mórdu lizáli!
 Spieprzaj stąd! — Von odsiôl!
 Spierdalaj stąd! — Vyjóbuj odsiôl!
 Spływaj stąd! — Duj odsiôl!
 Ty diabelski pomioć! — Pudchvôsnik ty čortôvski!
 Żeby ci to bokiemy wyszło! — Kob tobiê siête bókom výlizło!
 Żeby ci język skołowaciał! — Kob tobiê jazýk kułkóm stav!
 Żeby cię pokręciło! — Kob ty skrunúvsie! Kob tebé sprútiło!
 Żebyś pękł! — Kob ty łópnuv! Kob tebé rozperťó!
 Żebyś szczezł! — Bodáj ty skis! Bodáj ty provalívsie! Kob ty okoliêv!
 Żebyś zdechł! — Kob ty zdoch!

Zdrowie

Zdoróvje

Nic pani/panu nie jest? — Z vámi vsio v porádku?
 Co pani/panu jest? — Što z vámi?

Jak się pani/pan czuje? — Jak vy (viête) čújete sie?
 Nic mi nie jest. — Zo mnóju ničóho.
 Już mi lepiej. — Mniê vže lépi.
 Mdli mnie. — Mniê mléjko. Mniê nedóbre. Mené mlejčýt (núdit).
 Boli mnie głowa. — Mniê bolít hołová.
 Kręci mi się w głowie. — U mené krúžytsie hołová.
 Jest mi słabo. — Mniê słábo.
 Zemdlałem. — Ja umliêv.
 Straciłam przytomność. — Ja umliêła. Ja strátiła prytómnosť.
 Zachorowałem na grypę. — Ja zachvorêv na hrýpu.
 Przeziębiłam się. — Ja prostudílasie.
 Boli mnie gardło. Nie mogę przełykać. — Bolít mniê hórło. Ne
 dam rády kóvkati.
 Chyba złamałem sobie rękę. — Ja, músit, złamáv sobiê rúku.
 Skaleczyłam sobie palec. — Ja skaliêčyla sobiê pálec.
 Zaciąłem się w palec. — Ja rozrêzav sobiê pálec.
 Masz wysoką gorączkę. — U tebé mócna horáčka.
 Ugryzł (uciął) mnie jakiś owad. — Ukusiła (utiała) mené jakájaś
 komáška.
 Wpadło mi nieco do oka. — Mniê štoś trápiło do óka.
 Zwichnąłem sobie nogę w kostce. — Ja vývichnuv sobiê kôtnik.
 Zraniłem się w głowę w wypadku drogowym. — Ja zrániv sobiê
 hołovú v dorôžnum vypádkovi.
 Była pani/był pan u lekarza? — Vy (viête) bylí v dóktora?
 Powinien pan/powinna pani pójść do lekarza. — Vam tréba pujť
 (schodíti) do dóktora.
 Trzeba zadzwonić na pogotowie. — Tréba zazvóniti na pohotóvjie.
 Ona ma przerywany puls. — U jijiê nerômny puls.
 To wygląda na zawał serca. — Siête vypadáje jak závał sércia.
 Mam biegunkę. — U mené bihúnka. Mené hónit na dvôr.
 Mam zatwardzenie. — U mené zapôr.

Rodzina

Simjá

Mam wielką rodzinę. — U mené velíka simjá.
 To moja siostra i jej mąż. — To mojá sestrá i jéji muž (čołoviêk).
 Czy twoi rodzice żyją? — Čy tvojiê baŋki žyvút?
 Znam twoich teściów. — Ja znakómy z tvojími testiámi.
 Masz rodzeństwo? — U tebé je bratý i séstry?

Mamy krewnych za granicą. — U nas svojaki za hranícieju.

Ożeniłem się w wieku trzydziestu lat. — Ja oženivsie, kolí mniê było trýdcef liêt.

Wyszła za mąż za Francuza. — Vona výjšla zámuž za francúza. Voná zámužom za francúzom.

Mają pięcioro dzieci. — U jich pjatióro dití.

To jego siostra przyrodnia. — To jóho nerôdna sestrá.

W zeszłym roku adoptowali dwuletnią dziewczynkę. — Łóni voný adoptováli (vdočeryli) dvochliêtniu diêvčynku.

Cała rodzina spotyka się jedynie podczas ważnych świąt. — Usiá simjá vstryčájetsie onó na velíki sviatá (prázniki).

Moji dziadkowie urodzili się w carskiej Rosji. — Mojiê didý (môj diêd i bába) vrodílisie v cárskuj Rosji.

Rozwiedli się przed trzema laty. — Voný rozvelísie try róki tómu.

Moż szwagier nie ma pracy. — U mohó švágra nemá robóty.

Mieszkanie, dom

Kvartíra, dôm

Mamy mieszkanie na siódmym piętrze. — U nas kvartíra na sió-mum povérchovi.

W naszym bloku nie ma windy. — U nášum blókovi nemá víndy.

Mieszkają we własnym domu na skraju miasta. — Voný žyvút u svojôm dómi na krajóvi miêsta.

Na dole mamy kuchnię, duży pokój i pokój gościnny. — Na nizó-vi v nas kúchnia, velíki pókuj i hostínný pókuj.

Na górze są sypialnie i pokój dziecięcy. — Na verchóvi je spální i ditiáčy pókuj.

Macie gustownie urządzone mieszkanie. — U vas z gústom ob-stávlana kvartíra.

Meble robiliśmy na zamówienie. — Mébli my robíli na zakáz.

Postanowiliśmy sami zbudować sobie dom. — My postanovíli sámí postávití sobiê dôm.

Musimy wymienić zlew i sedes w łazience. — Nam tréba pomi-niáti zlev i sédes u łaziénci.

Analogie homeryckie i inne w „Ulissesie” James’a Joyce’a

Homeryčki i íňšy analógiji v „Ulísovi” Jámes’a Jójce’a

Przy pierwszym czytaniu „Ulissesa” największe wrażenie na zwy-
czajnym czytelniku robi uderzający realizm psychologiczny narracji
[Stuart Gilbert]. — Pry péršum čytáni „Ulísa” najbólše vražénie na
zvyčájnum čytačóvi róbit jaskrávy psychologičny realizm naráciji.

Dotarłszy do strony 135, po kilku heroicznym próbach uchwyce-
nia sensu książki i, jak ktoś powiedział, „oddania jej sprawiedliwości”,
zapadłem wreszcie w głęboki sen [Carl Gustaw Jung]. — Dojšovšy
do storoný 135, pósli kilkóch herojičnych prôbuvs schvatíti sens
kníhi i, jak chtoś skazáv, „oddáti jôj spravedlívost”, ja naréšti vpav
u hlubóki son.

Każdy epizod „Ulissesa” ma swoją Scenę i Godzinę Dnia, łączy się
(z wyjątkiem trzech pierwszych epizodów) z określonym Organem
ludzkiego ciała, jest powiązany z pewnym rodzajem Sztuki, ma swój
odpowiedni Symbol i specyficzny Styl [Stuart Gilbert]. — Kážny epi-
zód „Ulísa” máje svojú Scénu i Hodínu Dnia, zhučajetsie (za výniat-
kom troch péršych epizóduv) z okréślanym Órganom čołoviěcho
tiěla, zvjazujetsie z jakimś vídom Mastáctva, máje svôj odpoviědni
Sýmbol i osoblívy Styl.

Podróż przedstawiona w „Ulissesie” to nic innego jak sama ta
książka, i tylko czytelnik odbywa ją od początku do końca [Marilyn
French]. — Podorôže v „Ulísovi” to nic íňšoho jak samá siěta kníha,
i tólko čytač odbyváje johó od počátku do kuncia.

„Hellenizując” zapis wędrówki pana Blooma po Dublinie autor nie
tylko naśladował Homera poprzez staranną organizację materiału
(rytm i wzajemnie zazębiające się elementy) oraz narzucenie nań re-
guł ścisłej logiki (syntezę run orientalnej intuicji w sposób właściwy
dla zachodniego umysłu), ale i szeroko wykorzystał antropomorficz-
ne metody swego poprzednika [Stuart Gilbert]. — „Hellenizujący”
zápis vendrôvki místera Blooma po Dúblini, áutor ne tólko nasliědo-
vav Hómerovi čérez staránnu organizáciju materyjálu (rytm i vza-
jémno zazúblany elementy) i nałožénie na jóho práviľuv stróhoji ló-
giki (syntézu rúnuv oryjentálnoji intuíciji v spósub charaktérny dla
zachódnioho čołoviěka), alé i šyróko výkorystav antropomorfičny
métody svohó poperédnika.

Joyce, którego najwcześniejsze opowiadania ukazywały się obok ze-
stawień cen gnojówki w „Irlandziej Zagrodzie”, wiedział, że kolumny

z prozą, tak jak kolumny z gnojówką, mogą użyźniać ziemię [Declan Kiberd]. — Jójce, najraniêjšy rozkázý kotóroho zjavlálisie póruč z porumnáníom ciên hnojôvki v „Irlándskuj Hospodárči“, viêdav, što kolumny z prozoju, jak i kolúmny z hnojôvkoju, móhut udobrátí zemlú.

Jednookiemu Cyklopowi, który o mało nie uśmiercił Odyseusza, udając gościnnego gospodarza, Joyce znajduje odpowiednik w irlandzkim ultranacjonalíście, nie posiadającym dwuokiej perspektywy w stopniu nie mniejszym, niż jego prototyp. Bloom, jak i Ulisses, rzuca wyzwanie ksenofobii tego potwora i ucieka przed jego zemstą w ostatniej chwili [Richard Ellman]. — Odnookomu Cyklópovi, który ćuf ne zabiv Ulísa, przykínuvšysie hostínnym hospodaróm, Joyce znachódit odpovíêdníka v írlándském ultranacijonalísti, jakómu narumniê z jóho prototýpom ne chvatáto dvochókoji perspektývy. Bloom, jak Ulís, kídaje výklik ksenofóbiji siêtoji potvóry i vtikáje péréd jéji pómstoju v ostátniuj chvÍli.

Tytuł „Ulisses” jest nie tylko ironiczną aluzją do upadku etosu heroicznego, czego ilustracją stała się powieść burżuazyjna wywodząca się z tradycyjnej formy epickiej: tytuł jest kluczem do struktury powieści. Bloom jest Ulissem ze swoimi małymi przygodami w Dublinie; Stephen Dedalus jest Telemachem poszukującym ojca; Molly Bloom jest zarówno zniewalającą Kalípso, jak i wierną Penelopą [Anthony Burgess]. — Zahołôvok „Ulís” je ne tólko ironíčnoju alúzi-jeju do upádku herojíčnoho étosu, čoho ilustráci-jeju stav buržuazíjny román, kotóry vyvódivsie z tradycíjnoj epíčnojí fórmý: zahołôvok je klúčóm do struktúry románu. Bloom je Ulísom zo svojími małými pryhódami v Dúblini; Stéphan Dédalus je Telemáchom, kotóry šukáje báfka; Móllý Bloom je jak ponádnoju Kalípso, tak i viêrnoju Penelópoju.

Nigdy wcześniej nie próbowano naśladować życie poprzez język w sposób tak dosłowny. „Ulisses” pomija zwyczajowe wymogi narracji i oferuje nam wejście w nurt niezróżnicowanego doświadczenia [Harry Levin]. — Nikóli raniêj nichtó ne próbuvav imitovátí žýcie čérez móvu v takí dosłôvny spósub. „Ulís” obmináje zvyčájny trébuvani narácíji i proponúje nam vujtí v nôrt nerozraznianoho dosviêdčania.

Chcę stworzyć obraz Dublina tak kompletny, żeby można go było odtworzyć według mojej książki, gdyby miasto nagle zniknęło z powierzchni ziemi [James Joyce]. — Ja choćú stvorýti kartínu Dúblina natólko komplétnu, kob možna było odtvorýti jóho pódług mojiê knížki, kolí b hórod ráptom propáv z povérchni zemliê.

Pôdpisy do zdymkuv

Storônka 5

Na vyhlad mojomu bratovi Alikovi, kotory stojit speredu, try roki. Nas zniali, chutčěj za vsio, liêtom 1969 roku — čy to na Všestie (soro-kovy deň posli Velikodnia), čy to na Spasa (19 serpnia), koli do nas do Lachôv zvyčajno pryjždžali v hosti svojaki z Biłostoku. Značyt, našomu diêdovi Ivanovi (krajni zliêva) — 71 rôk; našym mami i tatovi (krajni sprava) — odpovîdnio po 37 i 38 liêt; mniê — 11 liêt. Poseredini stojat diadko Dymitr Kogut z Biłostoku, joho syn Janek i Jankova diêvčyna, Ela, z katoroju vôn oženivsie. Za diadka Dymitra odrazu posli vujny vyjšla замуž odna z mojih tiotôv, Mania. Dymitr Kogut byv tverdym katolikom i vsiêch svojich diti pochrystiv u kosteli. Najstarêjšoho syna, kotory vrodivsie v Lachach i byv chryščany v cerkvi v Klenikach, diadko perechrystiv u Biłostoku. Zdymok zrobiv jakiś naš svojak, kotory tože byv na tôm praznikovi v Lachach, ale ja vže ne pomniu chto taki.

Storônka 22

Pochorony našoji baby Maryji (oseń 1967). Baba Ziênia, její sestra, stojit krajnia sprava. Koło baby Ziêni — mama z Alikom na rukach. Autor zdymka neviêdomy.

Storônka 41

Tato z Dereškoju. Zdymok z druhoji połoviny 1960-ch. Naša Dereška była najsprawniêjšoju kobyłoju v ciêłych Lachach, ale i šalovatoju. Słuchałasie tólko tata i dzviêrgała nohami, koli chto-leń inšy do jijiê pudychodiv. Autor zdymka neviêdomy.

Storônka 46

Mama z Alikom „na poroduvcí“ v špitáli „Gigant“ u Biłostoku (lutny 1966). Koli rodivsie Alik, ja same ležav u susiêdnium z „Gigantom“ špitáli z tiažkim, perechodžanym zapaleniom vyrostka. Šansy na toje, što vyžyvu, byli neveliki. A šče i mama miêła problemy z vrodieniôm moho brata. Naš baŭko velmi perežyvvav i za mene, i za mamu, i potum skazav mniê, što koli b ja tohdy vmer abo mami štoś stałosie, to vôn nałożyv by na sebe ruki. Autor zdymka neviêdomy.

Storônka 53

Lachi pered Velikodniôm 2009 roku. Moja mama (krajnia zliêva) pryjiêchała z Biłostoku pohovoryti z lachuvskimi vdoviciami — Viêroju Kupčuk (po-huličnomu: Jalinciovoju Viêrkoju), Nadioju Maksimjuk (po-huličnomu: Faterčoju) i Manieju Maksimjuk (po-huličnomu: Horbačankoju), kotora stojit na svojôm ganku. Mužyki Nadi i Mani — Vasil (Fater) i Ivan (Ziêniuv Ivan) — byli bratami. Zdymok Jana Maksimjuka.

Storônka 99

Krestny chôd kruhom mohiłok u Klenikach, kotory tam odbyvajetsie v Mironosnu nediêlu (druha nediêła posli Velikodnia). Môj brat Aleksander zrobiv siêtu fotku v 2012 roci.

Storônka 101

Počatok mojiê rôdnoci vjoski, Lachôv, z boku našoho chutora v Struzi. Pered lachuvskim kryžom stojit moja Halinka. Zdymok зробlany v pametnum lipeni 2011 roku, kotory my całkom proveli na Pudlašy. Do Lachôv my pryjiêchali na chrystiny dočki mojej chryščonoci dočki Evy. Eva z mužom žyvut u Biłostoku, ale chrystiny postanovili vypraviti v Lachach, de žyvut Eviny baŭki — Nina (Maciejova) i Lonia (Serhijôv). A toj miêseć zapametavsie mniê ne tólko siêtymi chrystinami, ale i pudlaškim spektaklom „Ja j u poli verboju rosła“, kotory postavila Asia Stelmašuk u Šcytach. Zdymok Jana Maksimjuka.

Storônka 133

Naša chata na chutory v Lachach. Tut ja vrodivsie i prožyv peršych 25 liêt svoho žycia. Posli smerti tata v 1995 roci brat z mamaju para liêt žyli na našum chutory i probuvali hospodarovati, ale naku-

neć perejiêchali do Biłostoku. U našuj chati potum kilka liêt żyła mołodaja simja z Lachôv, ktoruj było zatiêsno z baŭkami. Teper naša chata pustuje vže liêt 10, a pole pomału zarostaje dernom i samo-siêjnym liêsom. Ale zemla kruhom chaty — 12 hektaruv — naležyt nam, mniê i bratovi. Zdymok Aleksandra Maksimjuka.

Storônka 143

Historyčny moment: 29 lipenia 2011, byłaja szkoła v Ščytach u gmini Vôrła. Jan Maksimjuk (perekładčyk), Joanna Stelmašuk (aktorka) i Bohdan Głuščak (profesor teatroznavstva) stojat na sceni, na ktoruj tôlko što odbyłasie premjera monodramy „Ja j u poli verboju rosła” — peršoho profesijnoho teatralnogo spektaklu na pudlaškuju movi. Monodramu pudhotoviła Asia pry pomošcy profesora na pudstavi moho perekładu „Kazki pro kalinovoho svistiolika” ukrajinškoji pišmennici Oksany Zabuzko. Zdymok Haliny Maksimjuk.

Storônka 163

Ostatni mohikane pudlaškoji movy? Naša Maryla z synami Eli i Darka Fijonikuv, Ilijom i Maksimom, pered Muzejom małoji baŭkuvščyny v Studzivodach, de v lipeni 2011 roku simja Fijonikuv zorganizovała dvochtyžniovy etnografično-movny zaniatki dla diti z mołodšych klasuv. Takich diti, jak Maryla, Ilija i Maksim — koto-ry v miêsti vychovujutsie baŭkami v pudlaškuju movi — zostałosie na Pudlašy vže nemnôho. Zdymok Jana Maksimjuka.

Storônka 167

Jan Petručuk (1935-2006) u 1977 roci oboroniv doktorsku praciuv pro leksyku i morfologiju hovôrki svoho rôdnogo sioła Kurašovo v gmini Čyžê. Joho pracia trapiła mniê v ruki tôlko v 2004 roci, ale ja odrazu zrozumieŭ, što to bude najvažniêjša knižka mojoho žycia. Koli ja doždusie povstania Pudlaškoji Akademiji abo podobnoji organizaciji, to zroblu vsio, kob takaja organizacija nosiła imje Jana Petručuka — skromnogo učytela v liceji v Hajnuvci, kotory załožyv solidny fundament pud literaturnu pudlašku movu. Zdymok z simiêj-neho archivu Petručukôv.

Perša storônka okładki

Lude sviatiat jabłyka koło cerkvy na kleničkich mohiłkach, Spasa 2009 roku. Na siêtych mohiłkach pochovany mój pradid Łukjan, mój diêd Ivan (Maksimjuk), baba Maryja (Maksimjuk) i baba Ola (Vasi-

luk), mój tato Wołodia Maksimjuk. Na siêtych mohiłkach choče byti pochovana moja mama Ola Maksimjuk. Ja ne maju ničoho protiv, kob ode pochovali i mene. Zdymok Aleksandra Maksimjuka.

Zdymok na ostatniuj storônci okładki: Lora Zajcava.

Indeks osób, miejsc i rzeczy

(w tekstach po polsku i po podlasku)

Kursywą podane są hasła dotyczące słownictwa, pisowni i gramatyki języka podlaskiego.

A

Adamovo 131
Adamowo 131
Akademija Pudłaškoji Mowy 186, 204, 283
akcent 210, 216
alfabet arabski 69, 70
alfabet, czytanie 214
alfabet, grecki 172
alfabet łaciński 62, 63, 64, 69, 106, 107
alfabet podlaski 213-214, 244
Andersen H. Ch. 182
Anderson Benedict 72, 73
Andruchovyč Jurij 183
Andryjanki 128
angielski, język 56, 62
Antonovo 134
Antonowo 134
Anusin 134
aoryst, starosłowjański 25
„Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny” 73
Augustowo 127
Austria 60
Антоново 109, 110
Аркушин Григорій 187

B

Baciki Seredni 135
Baciki Średnie 135
Bahaneć 18
„Bahrovy tiěń” 72

Bandaruk Kastuś 123
Bani Mazurški 39, 40
Baranowce 134
Baranowci 111, 134
„Basowiszcz” 57, 105
bafkôvsko-materynśka biłoruśka pudłaśka mova 104
Benkheim 39
berestiëjska zemla 8
Berestiëjskie vojewôdstwo 7, 8
Berezišče 128
Berezyszcz 128
Berezyšče 128
Biała 127
Białorusini 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 110, 111, 112, 124, 177
białoruska mniejszość narodowa 55, 56, 57, 58, 109
białoruski, język 56, 58, 64, 65, 66, 67, 68, 106, 107, 109, 110, 111, 113, 189, 190
białoruski, ruch na Podlasiu (Białostoczczyźnie) 59, 68, 69
Białoruś 59, 165
Białostoczczyzna 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 68, 69, 107, 112
Białystok 58, 62
Bielsk Podlaski 57, 127, 188, 190, 272
Bielszczyzna (powiat) 64
Bielszczyzna (wieś) 130
Biełki 132

Biëłsk (Pudłaški) 8, 19, 20, 24, 26, 30, 31,
 32, 33, 35, 36, 40, 43, 104, 127, 168,
 186, 272
 biëłska gmina 104
 biëłska zemla 8
 „Biëłski Hostinec” 58, 179, 189
 biëłski licej 104
 Biëłščyna 130
 Biëła 127
 Biëłki 132
 biłorusy 74, 75, 107, 122, 125, 168
 Biłoruś 9, 32
 biłoruśka mova 10, 11, 13, 17, 71, 73, 74,
 75, 104, 107, 122, 172, 184, 196, 203,
 204, 207, 208
 Biłoruśkie Objednanie Studentuv 71
 biłoruśki hovôrki 73
 biłoruśki mużyki 36, 108
 biłoruśki ruch, na Pudlaśy 9, 10, 11, 12,
 74, 75, 105, 122
 „Biłoruśki tryjalog” 9
 Biłostôckie vojevôdstvo 8
 Biłostôčyna 10, 29, 72, 73, 74, 75, 107,
 122, 123, 168, 173, 179, 199, 202
 Biłostôk 11, 20, 22, 26, 33, 39, 40, 47, 52,
 281
 Bistro 57 165
 Bobróvka 128
 Bobrôvka 128
 Bobryvka 128
 Bočki 128
 Bodaczki 128
 Bodački 128
 bokmál 60
 Boratyneć Lački 135
 Boratyneć Ruški 135
 Boratyniec Lacki 135
 Boratyniec Ruski 135
 Borovik Ira 13, 185
 Borowik Irena 189
 Borysowszczyzna 134
 Borysówka 130
 Borysuvka 16, 26, 27, 130
 Borysuvščyna 134
 Bofki 7, 128
 Brańsk 128
 Bug 55, 60, 66, 67, 124, 187
 Buh 10, 12
 Bujaki 129

bułgarski, język 66
 Burgess Anthony 280
 Buryćkie 22
 Bystre 128
 Бараноўцы 109, 110, 111

C
 Cecele 135
 Ceceli 135
 cerkovnoślovjanská mova 24, 25, 32
 cerkva Voznesiënïa Hospodnioho
 v Klenikach 23, 29
chadzici 61, 168
 „Chalimon spad puščy” 32
 Chanie 134
 Chanië 134
 Chańki 132
 Chańki-Kościukowicze 132
 Charkievič, učytel u Lachach 47
 Chińczycy 66
 Chlebcevič Ivan, batiuška 32, 33
 Chlebcevič Jevhienij 32
 Chlebcevič Vołodimir 32
 Chmielevski Jurek 105
choditi 61, 64, 168, 185
chodyty 61, 168
 Chraboły 127, 171, 174, 175, 179, 185,
 187, 189, 195
 Chitra 130
 Chrabostówka 132
 Chrabustôvka 132
 Chursy 134
 Chytra 130
 Ciełuszki 136
 Cieślikowa Aleksandra 123, 124
 Cihančuk 40
 Corna Duza 130
 cyrylica 62, 63, 69, 70
 Czarna Wielka 130
 „Czasopis” 9, 11, 12, 55, 56, 57, 64, 70, 75,
 103, 108, 110, 111, 170
czasownik, czas przeszły 243
czasownik, czas przyszły 242-243
czasownik jiësti, odmiana 242
czasownik, odmiana w czasie
teraźniejszym 241-242
czasownik, tryb przypuszczający 243
czasownik, tryb rozkazujący 242
czasownik zwrotny 170

Czechy Orlańskie 129
Czechy Zabłotne 134
Czeremcha 128, 190
czeski, język 63, 66
Czyże 56, 68, 106, 111, 112, 129
Czyżyki 130

Č

Čachi Zabołotny 134
„Časopis” 75, 104, 105, 107, 108
Čeremcha 128
Čeremucha 72, 128, 166, 168, 185
čeremuchuvśka gmina 104
Černihuvśka obłaśť 71
Černihuvśčyna 72
čeśka mova 210
Čochi Orlenśki 129
Čochi Zabołotny 134
Čorna Velika 130
Čyžê 72, 75, 106, 112, 129, 168, 186, 204, 283
čyžôvśka gmina 104
Čyżyki 130
Чахі-Заболотны 110
Чыжê 112, 126
Чыжы 106
Чыжыê 126

D

Danusia, doćka pani Reni 48
Daśê 13
Daviduvci 136
Dawidowicze 136
Dementikovy, susiêdy 29, 42, 43
Deniski 127
Dereśka, kobyła 20, 52, 281
dialekt 59, 60, 61, 65, 67, 124, 188, 189
Didiuli 134
dijeprymiêtniki 177, 181-182, 211-212
dijeprysłôvniki 212
dijesłôv, zvorôtny 181, 197
Długi Bród 130
Dnipro 73
Doratynka 132
Dorohatynka 132
Dorohičyn nad Buhom 8
dorohičynśka zemla 8
Dovhi Bród 130
Drochlin 130

Drohiczyn 129
dualis 182, 196-197, 207-210
Dubiażyn 127
dubićka gmina 104
Dubicze Cerkiewne 59, 129, 130
Dubicze Osoczne 130
Dubičy Cerkovny 73, 130, 185
Dubičy Osoćny
Dubiny 130
Dubjażyno 73, 74, 127
Dubno 7, 8, 128
Duńczycy 60
Dydule 134
dyftongi 63, 64, 107, 126, 169, 171, 173, 185, 191, 194-195, 210, 216
dyjalektny słovniki 187
Dziecin 128
Dziecinne 128
Dziejine, pole 31
dziekanie i ciekanie 17, 190
Дыдулі 109
„Дыялектны слоўнік Брэстчыны” 187

E

Ellman Richard 280
Europa 59, 60, 65
Eva, chryśćona doćka 282

F

Facebook 187, 188
Fijonik Dorofiêj (Darek) 13, 107, 171, 172, 173, 179, 185, 283
Fionik Doroteusz 57, 58, 171, 189
Fijonik Ela 283
Fijonik Ilija 283
Fijonik Maksim 283
fonema v, protetyčna 169, 194
fonemy, dyftongiczne 113
fonemy, podlaskie 112, 113
Francija 29
francuski, język 60
francuśka mova 210
Franko Iwan 189
French Marilyn 279

G

„Gazeta Współczesna” 55
Germanowie 61
„Gigant”, špital u Biłostoku 282

Gilbert Stuart 279
 Głuśczak Bohdan 283
 Gorodczyno 106, 132
 Górny Gród 130
 Grabarka (gmina Milejczyce) 132
 Grabarka (gmina Nurzec-Stacja) 134
 Grabowiec (gmina Bielsk Podlaski) 127
 Grabowiec (gmina Dubicze Cerkiewne) 130
 Gradoczno 132
grafemy g i h 172
 Graubünden, kanton 60
 Gredele 134
 Gregorowce 134
 Grodno 69
 Grodzisk 130
 Grodzisko 130
 Gródek 56, 68, 106
 gwara Kuraszewa 169, 189
 gwary białoruskie 65, 168
 gwary ukraińskie 65, 168
 gwary przejściowe białorusko-ukraińskie 65
 gwary zachodniopodlaskie 64

H

Haćki 127
 Hajnowszczyzna 64
 Hajnówka 111, 130, 213
 Hajnuvka 8, 20, 26, 51, 130, 168, 190
 Hajnuvka, horodskája gmina 104
 hajnuvski licej 51, 104, 283
 Hajnuvščyna 168
 Haličyna 74
 „Hamlet” 67, 68, 70
 Haradok 106
 Havryłki 128
 Havryluk Jurij 72, 73, 74
 Hawryłki 128
 Hiszpanie 65
 Hołody 127
 Homoty 131
 Horodczyno 16, 18, 25, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 106, 132
 horodčynska klasa 48
 Horodisko 130
 Horodniki (gmina Bielsk Podlański) 127
 Horodniki (gmina Simjatyčy) 135
 horodočka gmina 104

Horodok 104, 166
 hovôrka Chrabołôv 179
 hovôrka Kurašova 168, 179
 hovôrka Lachôv 173
 „Howorymo po swojomu” 12, 187, 188, 189, 190
 Hrabarka (gmina Miličyčy) 132
 Hrabarka (gmina Nureć-Stacija) 134
 Hrabuvec (gmina Bielsk Podlański) 127
 Hrabuvec (gmina Dubičy Cerkovny) 130
 Hradočyno 51, 52, 132
 Hredeliê 134
 Hromotovič Hanna 21
 Hromotovič Chvedur 21, 23
 Hromotovič Łafiêra (Głafira) 21, 22, 23
 Hromotovič Mitrofan 21
 Hromotovič Oksenna 21
 Hromotovič Serhiêj 21
 Hromotovič Vasil 21
 Hromotovič Ziênia (Zinovija) 21, 22, 23, 46, 47, 281
 Hryniewiczze Duże 127
 Hryniewiczze Małe 127
 Hukovičy 129
 Hukowicze 129
 Hurodniki 135
 Hurynôvščyna 130
 Hurynuvščyna 130
 Гарадок 106
 Гародчына 106
 Грэдэлі 109, 110

I

ikavizm 180, 190
imiesłów przymiotnikowy, końcówki 224-225
imiennik, kunčatki -ija/-yja, -ik(a)/-yk(a) 202-203
imienniki, oddijestôvny 182
instrumentalis 196, 201-202, 209
 Irlandczycy 60
 Istok (gmina Dubicze Cerkiewne) 130
 Istok (gmina Narew) 132
 Istók (gmina Dubičy Cerkovny) 130
 Istók (gmina Narva) 132
 Istuk (gmina Dubičy Cerkovny) 130
 Ivaniuk Jaroslav 75
 Ivanko z Lachôv 30

J

Jacevičy 127
Jacewicze 127
Jagodniki 130
Jahudniki 130
Jahudnyki 130
Jahuštóvo 127
„Ja j u poli verboju rošla” 282, 283
Jakubowskie 128
Jakubóvskie 128
„Jak vyskočyv vorobiěj” 172, 173
Jalinciova Viêrka 282
Jancevičy 128
Jancevyčy 128
Jancewicze 128
Jančuk Mikołaj 189
„Jankovi Kupałovi na pametku” 189
Janovič Sakrat 122, 123
Janovič Sokrat 9, 103
Janovo 132
Janowo 132
Jasviłovič (Svistun) 31
język białoruskiej mniejszości
 narodowej 109
język narodowy 68, 111
język ojczysty 66, 67
„język orlański” 110
język państwowy 68
język pomocniczy 109
język regionalny 103
język rodzimy 66, 67, 68
jijiê i jeji 201
jotacija 178, 198
jotacija 217
Joyce James 213, 279, 280
Jôsipovy 29
Juchnowiec 131
Jung Carl Gustav 279

K

Kaczały 132
Kačały 132
Kajanka 135
kamenečka zemla 8
Kameń 129
Kamień 129
Kanada 56
Kaniuki 136
Karpenko-Kary Ivan 32

Kaszubi 112
kaszubski, język 188
kaszubszczyzna 112
„Kazka pro kalinovoho svistiolika” 283
Kiberd Declan 280
kirylicia 107, 108, 126, 173
kiryliczna azbuka 107, 123, 126
kiryliczny alfabet 172
Klebanščyna (Kleniki) 36
Klejniki 129
Klekotovo 135
Klekotowo 135
Kleniki 13, 16, 23, 24, 27, 29, 30, 32, 35,
 36, 37, 38, 40, 47, 50, 129, 166, 281, 282
Kleszczele 56, 131
Kleščeli 72, 131, 185
kleščelôvśka gmina 104
klub BHKT u Varšavi 179
Klukovičy 134
Klukovo 135
Klukovyčy 134
Klukowicze 134
Klukowo 135
Knorozy 127
Knorydy 72, 127
kobrynśka zemla 8
kodyfikacija pudłaškojji movy 177, 186,
 202, 203
Kogut Dymitr 281
Kogut Ela 281
Kogut Janek 281
koine, pudłaśka 166, 168, 170, 184-187
koine, pudłaśko-poliêśka 187
Koluchovy 29
Kołas Jakub 189
Komisja Ustalania Nazw Miejscowości
 i Obiektów Fizjograficznych 110,
 123, 124, 125
Kondratiuk Michał 74, 110, 112
końcówki -ija/-yja, -ika/-yka 218
Korčê 18
Korona (Pôlšča) 7, 8
Koryciski 130
Korytiska 130
Korytyska 130
Kostevič Ivan 8
Koszele 134
Koszki 134
Košeliê 75, 134, 195

Koterka 131
 Kotirka 131
 Kotłówka 132
 Kotły 127
 Kotówka 130
 Kotôvka 130
 Koveła 132
 kovrodok 44, 45, 46
 Koweła 132
 Kozły 127
 Koźliki 132
 Koźyno 127
 Koźyno 18, 19, 20, 25, 27, 28, 40, 47, 48, 127
 Kôški 135
 Kôzliki 18, 22, 28, 46, 47, 48, 50, 132
 Krasna Wieś 128
 Krasne Seło 128
 Kraški 130
 krosna 45
 Kruhłe 135
 Kruhłe (Pavlinovo) 135
 Krupice 135
 Krupici 135
 Kryvaja 127
 Kryveć 132
 Kryvjatyčy 135
 Krywiatycze 135
 Krzywa 127
 Krzywiec 132
 Kuczma Leonid 165
 Kuneć (Kleniki) 36, 40
 Kupała Janka 189
 Kupčuk Viêra 282
 Kuraszewo (gmina Czyże) 129, 166, 168
 Kuraszewo (gmina Kleszczele) 131
 Kurašovo (gmina Čyže) 129, 166, 168,
 169, 187, 195, 283
 Kurašovo (gmina Kleščeli) 131
 „Kurier Poranny” 55
 Kutłôvka 16, 132
 Kutovaja 132
 Kutowa 132
 Kutły 20, 127
 Kuzava 129
 Kuzawa 129
 Kuzły 127
 Котки 109, 110
 Котэлі 109, 110, 125
 Круглэ 109, 110

Крывятычы 110

L

Lachi 16, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28,
 29, 32, 33, 35, 36, 38, 40, 42, 43, 44,
 45, 47, 48, 49, 50, 51, 72, 132, 169,
 173, 175, 176, 185, 281, 282, 283
 Lachy 64, 132, 188
 Lady 129
leksyčny varyjanty (synonimy) 196
 Lenevo 129
 Leniewo 129
 Leszczyny 129
 Levin Harry 280
 Levki 127
 Lewki 127
 liceji v Hajnuvci 179
 licviny 56, 73, 105
ličebniki dviê, try, štyry 209
 Lijašovy 29
 Lipiny 130
 Liščyny 129
 Litva 7
 Litvinovičy 134
 Litvynovičy 134
 Litwinowicze 134
liczba mnoga 170
liczebnik, odmiana 234-238
 lon 44
 Lublińska unija 8
 Lubliński Uniwersytet 166
 lublińskie wojewôdstwo 126

Ł

łacina 61
 łacinka 107, 108
 łacińska azbuka 123
 łaciński alfabet 172
 łaciński cytatnik 253-270
 Łafiêryna Marysia 22
 Łapuchówka 132
 Łatyszonek Oleg 110, 112
 Łemkowie 61
 Łesiów Michał 168
 Łoknica 127
 Łoknicia 127
 Łopuchówka 132
 Łopuchôvka 132
 Łosinka 16, 132, 166, 168

Łozice 130
Łozicia 130
Łozycia 130
Łućk 186
Łukaszenka Aleksander 165
Łuszcze 129
Łuščê 129
Лисенко П. С. 187

M

macedoński, język 66
Machno, prôzvisko 29, 31
Machno Nestor 29
Machnovy 29
Maćkievyčy 130
Maćkovičy 131
Maćkowicze 131
Makarki 130
Maksimjuk Aleksander (Alik) 14, 17, 21,
35, 38, 41, 42, 50, 125, 281, 282, 283, 284
Maksimjuk Borys 29, 31
Maksimjuk Halina (Halinka) 14, 282, 283
Maksimjuki, braty 186
Maksimjuk Igor 15, 26
Maksimjuk Ivan, diêd 20, 21, 27, 28, 29,
30, 31, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 281, 283
Maksimjuk Jan (Vania; Vaniečka; Maks)
15, 18, 41, 46, 47, 104, 166, 185, 187,
281, 282, 283
Maksimjuk Kola 21
Maksimjuk Łukjan, pradid 29, 30, 31, 283
Maksimjuk Mania (Horbačanka) 282
Maksimjuk Mania, tiota 21, 22, 281
Maksimjuk Maryja, baba 21, 22, 23, 24,
25, 26, 27, 28, 30, 34, 40, 41, 42, 45,
46, 47, 281, 283
Maksimjuk Maryla 15, 283
Maksimjuk Nadia (Faterča) 282
Maksimjuk Nadzieja (Dzieja) 29, 31
Maksimjuk Nina, tiota 21, 22
Maksimjuk Ola, mama 2, 15, 23, 26, 35,
36, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 52, 281,
282, 284
Maksimjuk Paveł 15
Maksimjuk Vasil 29, 31, 35
Maksimjuk Viêra 29
Maksimjuk Wołodia, tato, baŭko 2, 15, 21,
26, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 42, 43, 46,
49, 52, 281, 284

Maksymiuk Aleksander 65
Maksymiuk Jan 124
Maksymiukowie, bracia 189
Makówka 132
Makuvka 132
Malesze 135
Malinniki 135
Malinnyki 135
Malisê 135
Mališê 135
Małyje Hrynevičy 127
Małyje Tinevičy 134
matura z biłoruškoji movy 104
mazowieckie województwo 126
Mazovše 7
melnička zemla 8
Melnik 131
menšosna mova 103
Mętna 131
Michałovo 166
Mielnik 131
Miększe 127
Mikłasze 135
Mikłasê 135
Mikołaj II, car 29
Mikulicze 132
Mikuličy 132
Milejczyce 132
Miličyčy 132
Ministerstvo Nutranych Spravuv
i Administraciji 123
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
i Administracji 110, 111, 124
Mińsk 74
Mińsk 69
Mižyodorože 18
Mjakišy 21, 127
mnôžna ličba 196, 207-209
Mochnate 130, 188
Mokre 127
Mołoczki 128
Mołocki 128
More 129
morfologičny varyjanty 196-197
Morze 129
Moskiewce 135
Moskuvci 122, 135
Moszczona Królewska 66, 132, 188
Moszczona Pańska 134

Moščona 132
 Moščona Pańska 134
 mova Kołasa-Kupały 105
 Mulavičy 135
 Mulawicze 135
 Mutna 131
 Muzej małoji baŭkuvščyny v
 Studzivadach 283
 Маліннікі-Колѣнія 110
 Міклашы 110
 Москоўцы 110, 122, 125
 Москвѹцѣ 122

N

„Nad Buhom i Narwoju” 72, 73, 74
 Narauka 106
 Narew, gmina, osada 64, 132, 190
 Narew, rzeka 55, 60, 66, 67, 112, 124, 187
 Narewka 56, 68, 106
 Narojki 129
 naruvčanśka gmina 104
 Naruvka 17, 104
 Narva, osada 36, 104, 132
 Narva, rěčka 10, 12
 narvovśka gmina 104
 nasz język 113
 naša mova 178
 „Naša Niva” 32, 108
 nazvy pudłaśkich siołuv i vjosok 126-136
 Nemirovo 132
 niemiecki, język 60
 Niemirów 132
 Nigeryja 73
 Nina (Maciejova) 282
 „Niva” 11, 12, 75, 104, 105, 107, 108, 122,
 123, 173
 „Niwa” 55, 56, 57, 68, 106, 109, 110, 112
 niżniołużycka mova 207
 norma języka podlaskiego 191
 normalizacja języka podlaskiego 66
 Norwegowie 60
 nova schôdnosłovjanśka mova 185
 Nove Berezovo 130
 Nove Kornino 130
 Novosady 131
 Nowoberezowo 130
 Nowokornino 130
 Nowosady 131
 Nowosiółki 132

Nowosiółki 132
 Nurczyk 134
 Nurčyk 134
 Nureć (gmina Boŭki) 128
 Nureć (gmina Nureć-Stacija) 134
 Nureć-Stacija 134
 Nurzec (gmina Boćki) 128
 Nurzec-Stacija 134
 Nurzec Wieś 134
 Nymyrowo 132
 nynorsk 60
 Hapaŭka 106

O

odinočna ličba 207-209
odnoruka sytuacija 122
 Ogrodniki (gmina Bielsk Podlaski) 66,
 127
 Ogrodniki (gmina Siemiatycze) 135
 Oleksze 135
 Olekšê 135
 Olisadebe Emmanuel 73
 Olszewo 128
 Olševo 128
 Ondryjanki 128
 Opaka 129
 Opaka Duża 129
 Orchôvśka Viêra 31, 49
 Orchôvśka Ira 49
 Orchôvśka Mania 49
 Orchôvśka Zina 49
 Orchôvśki, susiêdy 18, 28, 29, 31, 34, 43
 Orchôvśki Ivan 20, 49
 Orchôvśki Kola 19, 34, 49, 50
 Orchôvśki Lonia 20, 34, 49
 Orenburg 37
 Orêchvičy 127
 Orêškovo 131
 Orla 68, 106, 109, 110, 111, 112, 122,
 124, 134, 135, 213
 orlenśka gmina 104
 Orzechowicze 127
 Orzeszkowo 131
 Osłovo 132
 Osłowo 132
osnôvna fonologična raznicia 180
 Osówka 129
 Osôvka 129
 Ostrôvśki, melnik 27

Олекшы 110, 125

Орля 106, 110

P

Pakanievo 132

pan Jan, učytel u Horodčyni 47

pani Ania, učytelka v Horodčyni 47

pani Marysia, učytelka v Horodčyni 47

pani Renia (Regina), dyrektorka školy v
Horodčyni 47, 48, 50, 51

Parcewo 127

Parciovo 127

parnaja ličba 182, 196-197, 207-210

Paseka 128

Pasenki 127

Pasieczniki Duże 131

Pasieka 128

Pasynki 75, 127

Paszkowszczyzna 135

Paškôvščyna 135

Paveł, batiuška v Klenikach 23

Pavlikovy 29

Pavły 136

Pavlinovo 135

Pawlinowo 135

Pawły 136

perederôstka bez- 177

peredrôstka roz- 177

perepis žyteluv u Pôlščy 2002 10, 74, 168

Petrôvščyna 131

Petručuk Alicija 166

Petručuk Jan 13, 166, 168, 170, 179, 187,
283

Piaski 130

Pietruczuk Alicja 165

Pietruczuk Jan 168, 170, 189

Piêski 139

Piliki 106, 127

Pilipki 106, 127, 169

Pinśk 186

Piotrowszczyzna 131

pisana pudłaška mova 105

Pisarovy 29

pismo cyryliczne 69

*pisanie łączne, rozdzielne i przez
łącznik* 218-222

pisanie skrótów i skrótowców 223-224

pisanie wielką i małą literą 222

Plac Wacława w Pradze 165

Pleski 127

Ploski 20, 127

Plutičy 127

Plutycze 127

Podbiele 127

Podlasianin 66

Podlasie 65, 68, 109, 111, 112, 124, 168,
187, 189

podlaski, język 55, 61, 65, 66, 67, 68, 69,
103, 111, 112, 113, 188, 189, 190, 213,
216

podlaskie, gwary 61, 63, 187, 190

podovženje zvukuv 181

Podrzeczany 129

Pogreby 131

Pohreby 131

Pohulanka 129

Pokaniewo 132

Polacy 58, 59

polaki 108, 122

Policzna 131

Polična 131

Poliêsie 186, 187

poliêški movny areał 186

polonizmy 174

Polska 56, 57, 58, 59, 60

polski, język 58, 63, 66, 188, 216

Połovci 129

Połowce 129

po-našomu 55

Postołowo 131

Postołowo 131

po-svojomu 55, 55, 57, 58, 103, 104, 126

„po swojomu” 188

pôlśka mova 108, 196, 203, 207, 208, 210

pôlśko-pudłaški słovnik (Svoja.org) 186

Pôlśča 7, 9, 10, 33, 37, 38, 50, 75, 105,
107, 125, 172

Pôlśča, Narodna 8

Praga 124, 165, 166

pravopis pudłaškoji movy (standart) 108,
185

Progale 131

Prohali 131

Pronevičy 127

Proniewiczze 127

Prybudki 132

prykazki i pohovôrki 244-252

prymieŋnik, kunčatki 181

pryrôstki i peredrôstki, ekspresivnost'
199-201

pryslôvniki, pravopis 198-199

pryzvuk 126, 194-195, 210

przenoszenie wyrazów 222-223

Przybudki 132

przymiotnik dzierżawczy 234

przymiotnik, końcówki w mianowniku
224

przymiotnik, odmiana 232-234

Puchły 134

Puciska 131

Pudbiële 127

Pudbôrnicia 15, 18, 27

Pudlasie 189

pudłaśka hramatyčna terminologija
203-206

pudłaśka leksyka 186

pudłaśka mova 8, 11, 12, 13, 55, 74, 75,
103, 104, 107, 108, 168, 172, 173, 180,
187, 191, 192, 202, 203, 207, 208, 283

Pudłaśkie vojewôdstvo 7, 8, 10

pudłaśki hovôrki 8, 9, 12, 13, 126, 177, 186

pudłaśki pravopis 12, 13, 173, 177

pudłaśki rozhovôrnik 271-280

Pudlaşe 7, 8, 9, 10, 11, 30, 32, 36, 44, 48,
71, 73, 104, 126, 168, 169, 172, 174,
184, 185, 195, 196, 282, 283

pudlaşë 55, 56, 58, 60, 62, 64, 73, 74, 75,
105, 107

pudlaşuki 184, 186, 210

Pudrêčany 129

Puter 60

Putiska 22, 131

puvnočno-zachodni dyjalekt pudłaśkoji
movy 185

Pyski 130

Папкоўшчына 110

Piliki 106

Pilipki 106

R

rada gminy Orla 109, 110, 124

rada gminy Vörla 123

Rada Programowa Tygodnika „Niwa”
110

Radio Free Europe/Radio Liberty 124

Radio Racja 57

Radio Wolna Europa 124, 165, 166

Radio Racja 75

Radio Svoboda 9, 183

Radziviuhvka 132

Radziwiłłówka 132

Radźki 134

Rađki 134

Rajki 127

Rajsk 127

Rajšk 127, 179

Rakovičy 129

Rakowicze 129

raznicia v leksycki pudłaśkoji

i ukrainśkoji movuv 182-184

raznici pomiž pudłaśkoju

i ukrainśkoju movami 180-182

Rečpospolita, Druha 8

Rečpospolita, Perša 8

Rečpospolita, Tretia 8

Reduty 135

Reich, hitlerôvski 33

Rejpičy 127

Respublika Biłorus 75

retoromański, język 60

Rêpiska 131

robiți 190

robyty 190

rodnaja mova 68

Rogacze 132

Rogawka 135

Rohačë 132

Rohavka 135

Rosija 29, 30, 32, 33, 74

rosijane 108

rosijska mova 32, 172, 203

Rosjanie 59

rosyjski, język 62

rôdna mova 72

Ruduty 135

Rumantsch Grischun 60

Rumynija 29

Rusini, WKL 55, 61

rusizmy 174

Rusyni 61

rusyński, język 61

ruski, język 55

Ruś Biëła 189

Rutka 130

Ryboły 66, 136

Ryhoruvci 134

Rypniewo 127
rzeczownik, odmiana 225-232
rzeczownik, wołacz 232
 Rzepiska 131
 Rzepniewo 127
 рідна мова 71
 Рудуты 110, 111
 Рыгороўцы 110,125

S
 Saciê 134
 Saczko Zosia 57, 58, 189
 Sačko Zosia 13, 185
 Sady 129
 Saki (gmina Bielsk Podlaski) 127
 Saki (gmina Kleszczele) 131
 Sakovy 29
 Sakowski Bazyli 106
samogłoski dyftongiczne 112
 Samułki Małe 136
 Samułki Małyje 136
 Sapiêha Ivan 7, 8
 Sapovo 129
 Sapowo 129
 Sasiny 128
 Schôdnia Prusija 39
 Sejm 10
 Serhijovy 29
 Serhijôv Lonia (Hromotovič Lonia) 19, 282
 Siekluki 128
 Sielc 128
 Siemiatycze 135, 190
 Siemjonovy 29
 Siemjonuv Ivan 47
 Skalimovo 128
 Skalimowo 128
 Skupovo 16
 Słochi 135
 Słochy Annopolskie 135
 Słonim 32
 słovenska mova 207
 słownik Jana Petručuka 165-170
 słownik Mikołaja Vrublevského 171-178
 słownik Vrublevského-Fijonika 171-178
 „Słownictwo wsi Kuraszewo koło Hajnówki” 166
 „Słownik gwary bielsko-podlaszkiej” 171-178

„Słownik hovôrki biêłsko-pudłaškoji” 179
 słowacki, język 64, 66
 Słowacy 64
 Snarščyna 134
 Sniêžki 128
 Sobiatyno 132
 Sobjatino 132
 Sobótka 127
 Soce 134
 Sojuz Ukrajinciuv Pudlaša 9
 Sokôłščyna 73
 Sołovjiê, rôd 21, 22, 23
 Sołovjuška, baba 21, 25, 26, 28
 soviécki partyzany 27
 Soviécki Sojuz 33, 37, 39
 Spaki 136
 spasibo 170
 Spiczki 135
 Spički 135
 spis powszechny 2002 56, 58, 65, 68
spuvzvuki m, b, p, v 177-178
spuvzvuki, tverdosť i zmjakčenie 197
 Sračê 132
 Stachvijuk Viktor 13, 71, 72, 185
 Stachwiuk Wiktor 57, 58, 189
 Stalin 37
 standard języka podlaskiego 189
 Standard Podlachian 174
 standartyzacja prawopisu pudłaškoji movy 185, 186
 standaryzacja gwar podlaskich 188
 Stare Berezowo 106, 131
 Stare Seło 128
 Staroje Berezovo 106, 131
 Staroje Kornino 130
 Staroje Kornyno 130
 Staroje Seło 128
 starosłovjanška mova 207, 208
 Starowieś 128
 Stary Kornin 130
 Stary Kornyn 130
 Staryna 130
 Starzyna 130
 Stavišče 129
 Stavyšče 129
 Stawiszcz 129
 Stelmašuk Joanna (Asia) 282, 283
 Stelmašuk-Troc Joanna 11
 Stepanenko Ołena 71, 72

Stowarzyszenie Literackie „Białowieża” 57
 Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny
 w Studziwodach 171, 172
 Strasbourg 125
 Struha 18, 22, 24, 27, 28, 31, 32, 33, 42,
 282
 Stryki 127, 173
 Strylcie 136, 169
 Subôtka 127
 Suchovôlci 131
 Suchowolce 131
 Sulima Tomek 189
 Surmiran 60
 Sursilvan 60
 Sutno 132
 Sutsilvan 60
 Svirydy 128
 Svistun (Jasviłovič) 31
 svoja mova 56, 58, 59, 60, 61, 62, 64,
 103, 107
 Svoja.org 7, 9, 12, 13, 71, 113, 122, 124,
 125, 178, 180, 182, 184, 185, 186, 187,
 189, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198,
 199, 201, 202, 203, 204, 206, 210, 212
 swój język 111
 Sybjatino 132
 Sycze 134
 Syčë 134
 Syčy 134
 Sytki 129
 Szastały 128
 Szczyty Dzięciołowo 135
 Szczyty Nowodwory 135
 Szernie 135
 Szerszenie 135
 Szeszyły 128
 Szewczenko Taras 189
 Szostakowo 129
 Szpaki 136
 Szumki 128
 Szwajcarzy 60, 61, 65
 „Словник західнополіських говірок”
 186
 „Словник поліських говорів” 186
 „Слоўнік беларускіх гаворак
 паўночна-заходняй Беларусі і яе
 пагранічча” 187
 Сніежкі 126
 Сніэжкі 126

Спічки 110, 111, 122, 126
 Старое Беразова 106

Ś

śląski, język
 Śnieżki 128
 środkowoeuropejskie popołudnie
 w Pradze 165
 Świrydy 128

Š

Šastały 128
 Ščyty 186, 282, 283
 Ščyty Dzienciołovo 135
 Ščyty Novodvory 135
 Šernië 112, 135
 Šeršenie 135
 Šešyły 128
 Šostakovo 129
 Špaki 136
 Šumki 128
 Шчыты-Дзенцёлово 110, 111
 Шчыты-Новодворы 110, 111
 Шэрні 110, 112, 125
 Шэрніë 112

T

Telatycze 134
 Telatyčy 134
 Tełuški 136
 tesť 19
 Tinevičy 16
 Tinkuvščyna 22
 Tiškovy 29
 Tofiłowce 130
 Tofiłowci 130
 Tokarë 132
 Tokary 132
 Tołstoj Lev 173
 Topiło 131
 Toporë 131
 Toporki 131
 Topczykały 135
 Topčykały 135
 Toruń 8
 Treszczotki 128
 Treščutki 128
 Troćkie vojevôdstvo
 Trostianka 134

tryb przypuszczający w Kuraszewie 170
 Trystianka 72, 134, 185
 Tryveža 131
 Trywieža 131
 Trześcianka 66, 134
 Tufylŭvci 130
 Turna Duża 135
 Turna Velika 135
 Tymianka 134
 Tyminka 134
 Tyniewiczze Dużę 134
 Tyniewiczze Małe 134
 Топчыкалы 110, 111, 123, 125
 „Тыраўскі слоўнік” 187

U

ubezdźwięcznienie i udźwięcznienie
spółgłosek 214
ukanie 195, 218
„u korotkie” 192-193
 Ukraina 59, 73, 165
 Ukraińcy 55, 58, 59, 60, 66, 67, 68, 111
 „ukraińska irredenta” 68
 ukraiński, język 58, 64, 65, 67, 68, 111, 113
 ukraiński, ruch na Podlasiu 68
 Ukrajina 29, 71, 74
 ukrajinci 71, 73, 74
 ukrajinska mova 9, 13, 72, 172, 180, 184, 196, 204, 207, 208
 Ukrajinska Povstanska Armija (UPA) 39, 74
 ukrajinski hovôrki 73
„u krótkie” 63
 „Ulis” 279, 280
 „Ulisses” 213, 279, 280
 Urał 37, 39
 Usnarszczyzna 134
 ustawa ob nacjonalnych i etnicznych menšostiach 2005 10, 104, 105, 125
 ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych 2005 68, 103, 106, 107, 110, 111, 213

V

Vallader 60
 Vapa Gienik 105
 Varšava 25, 35, 38, 39, 123, 125
 Vasil (Fater) 282

Vasilkovo 131
 Vasiluk Ivan, diêd 35, 36, 37
 Vasiluk Jewhienij 38, 40
 Vasiluk Mania 36, 37
 Vasiluk Nikifor (Mikiška) 38
 Vasiluk Ola, baba 21, 35, 36, 37, 38, 283
 Vasiluk Paveł (Paška) 36, 37, 39, 40
 Vasiluk Petro 36, 37, 38
 Vasiluk Viêrka 36, 37
 Vasiluk Vołodja 36, 37
 Vasil z Kuncia 39, 40
 Vaški 134
 Velikie Kniastvo Litovskie 7, 8
 Veliki Hrynevičy 127
 Veliki Pasečniki 130
 Veliki Tinevičy 134
 verchniołużycka mova 207
 Verpole 134
 Verstók 130
 Vesaas Tarjei 63, 64
 Vidovo 72
 Vikientijovy 29
 Vikientij z Lachôv 26
 Vilinovo 132
 Vilka Nurečka 134
 Vilnia 32
 Viluki 130
 Vituvo 130
 Vojnuvka 130
 Vôjški 31, 75, 131
 Vólka (gmina Čyžê) 129
 Vólka (gmina Vôrla) 136, 185
 Vólka Nadbužna 135
 Vólka Nurečka 134
 Vilka Terechivska 129
 Vólka Terechôvška 129
 Vólka Vyhunôvška 135
 Vôrla 10, 75, 106, 111, 112, 122, 123, 125, 135, 202, 283
 Vujnuvka 130
 Vrublevski Mikołaj 13, 171, 179, 185, 187
 vurlanśka chiernia 125
 vurlanśka gmina 104
 Vyhoda 131
 Vylinovo 132
 Vyluki 130
 Vyrstuk 130
 Vysokie Mazowieckie 21

Vytuvo 130
Vyžar 15, 18, 19, 27
Волька 109
Волька-Выганоўска 109, 125
Вёрля 111, 112, 126
Вуорля 123, 126

W

Wasilkowo 131
Waški 134
Werpol 134
Werstok 130
Wielkie Księstwo Litewskie 55, 110
Wilanowo 132
Wiluki 130
Witowo 130
Włochy 60
włoski, język 60
Wojnówka 130
Wojszki 131
Wolnicz-Pawłowska Ewa 123, 125
Wólka (gmina Czyże) 129
Wólka (gmina Orla) 57, 135
Wólka Nadbużna 135
Wólka Nurzecka 134
Wólka Terechowska 129
Wólka Wygonowska 135
Wróblewski Mikołaj 171, 189
Wurla 111
Wygoda 131
wymiana u z v 217
Wyszki 135

Z

Zabłocie 134
Zabłudów 136
Zabłudŏvje 136, 168
Zabołotie 134

Zabużko Oksana 283
Zahaŭ (Kleniki) 36, 39
zaimek, odmiana 239-240
Zajcava Lora 284
Zaječniki 129
Zajęczniki 129
Zalesie 134
Zaleszany 131
Zaliësie 134
Zaliëšany 131
Zanie 128
Zanië 128
„Zarys pisowni i gramatyki języka
podlaskiego” 67
Zbucz 129
Zbuč 129
zeleznik 22
Ziëniovy 29
Ziëniuv Ivan 20, 21, 282
zmiękczenie spółgłosek 214-216
Zubacze 129
Zubačë 129
Zubačy 129
Zubovo 128
Zubowo 128
zvuki g i h 172, 181, 191-192
Związek Ukraińców Podlasia 59, 73, 74

Ž

Žerczyce 134
Žuki 131

Ž

Žerčyci 134
Žovta, kobyła 20, 52
Žuki 131
Žygimont I, korol i veliki kniaź 7, 8

Паказьнік асобаў, месцаў і рэчаў (у тэкстах па-беларуску)

А

Акадэмія лячэчнага тэатру ў
Беластоку 146, 147, 156, 158
аканьне 90
Алексічы 148, 149
Аляксандар III 139
ангельская мова 81
Андэрсан Бэнэдыкт 88, 160
Арлоў Уладзімер 140
арлянская гміна 96, 116
„Atlas gwar wschodniosłowiańskich
Białostoczczyzny” 87

Б

Баброўнікі 148
Баброўскі Міхал 140, 141
Баравік Ірэна 76, 80, 81, 91
„Бардаўская восень” 149
Бахарэвіч Альгерд 96
Беларускае аб’яднаньне студэнтаў
(БАС) 79, 80, 87
Беларускае грамадзка-культурнае
таварыства (БГКТ) 77, 79, 80, 81, 160
Беларускае дэмакратычнае
аб’яднаньне 148
Беларускае літаратурнае аб’яднаньне
„Белавежа” 80, 89, 115
беларускасьць на Падляшшы 161
беларуска-ўкраінскія гаворкі 87
Беларуская акадэмія навук 141
беларуская меншасьць на
Беласточчыне (Падляшшы) 77, 89,
100, 120, 145, 147

беларуская мова 77, 78, 84, 87, 89, 90,
95, 96, 98, 100, 115, 117, 118, 120,
140, 148, 151
беларускі альфабэт 119
Беларускі дзяржаўны ўнівэрсытэт 82,
141
беларускі рух на Падляшшы 85
беларускі тэатар на Падляшшы 150
беларускія гаворкі 89, 91, 148, 149
беларусы 77, 78, 79, 84, 88, 89, 90, 91,
95, 97, 98, 114, 115, 116, 152
Беларусь 76, 78, 81, 84, 87, 95, 96, 116,
138, 139, 141
Беласток 77, 78, 79, 80, 89, 96, 114, 142,
146, 148, 152, 161, 162
Беластоцкае ваяводзтва 138
беластоцкі павет 139
Беласточчына 76, 77, 78, 79, 80, 84, 87,
88, 89, 90, 91, 95, 114, 148, 155
Белая Русь 84
Бельск 78, 87, 88, 93, 95, 140, 141, 142,
149, 150, 155, 156, 159, 160
бельская гміна, вясковая 96, 116
бельская гміна, гарадзкая 116
бельская зямля 138
бельскі павет 140
Берасьцейскае ваяводзтва 137, 138
Берасьцейская вобласьць 95, 139
берасьцейская зямля 138
Берасьцейшчына 117, 137, 140
БССР 84
Буг 86, 88
Буйніцкі Ігнат 159

„Bahrovу тіа́н” 92

В

Валынь 81
валыняне 88
Варшава 76, 77, 79, 80, 87, 119, 120,
140, 146
Варшаўскі ўніверсытэт 76, 80
Ваўранюк Аліна 148, 149
Віленскі ўніверсытэт 140, 141
Вільня 139, 140
Вірля 90
„Вісла”, спэцакцыя 86
Віцебшчына 161
Волька 92
Волька (Выганоўская) 140
Воўчын 142
Вуолька 90
Вуорля 90, 118
Вурля 90
Вялікае княства Літоўскае (ВКЛ) 84,
137, 138, 140, 141
Вялікія Грынявічы 140, 141
Võlka 90, 93
Võrla 90, 118

Г

гаворкі з украінскімі рысамі 87
Гайнаўка 78, 88, 149, 150, 155, 156
гайнаўская гміна, вясковая 116
гайнаўская гміна, гарадзкая 116
Гарадзенская губэрня 140, 159
Гарадок 88, 161
гарадоцкая гміна 116, 117, 139
Гародчына 78
Гданьск 153
Герэк Эдвард 77
гішпанская мова 153, 156, 157
Глушчак Багдан 151, 156, 157, 158
гмінная рада Орлі 117, 118, 119
Горадня 116
Градалі 90
Грынявіцкі Ігнат 139, 140, 141
Грэдэлі 90
Грэдэліз 90
Gregorowce 118
„Howoromo po swojomu” 141
Hredelié 90

Д

Даніловіч Ігнат 140, 141
дапаможная мова 116
Дашкоўскі этнаграфічны музэй 81
дзеканьне і цеканьне, адсутнасьць 117
Дзяржаўнае палітычнае ўпраўленьне
142
Дом ураду (Менск) 142
Дом Чырвонай Арміі (Менск) 141
Дораш Юліяна (Юлька) 156, 157, 158,
162
Драгічын над Бугам 138
драгічынская зямля 138
Другая сусьветная вайна 86, 88, 97,
160
дубіцкая гміна 116
Дубляны 148, 149
Дубна 138
дыфтонгі 82, 90, 117, 118, 152
дэмаграфічная катастрофа беларусаў
у Польшчы 97

Е

„Ерма” 156, 157
„Yerma” 153

Ж

Жыгімонт I 137
Жыгімонт II Аўгуст 138

З

Заблудаўская гміна 80
Забужка Аксана 150, 151, 154, 155
закон аб нацыянальных меншасьцях
2005 115, 119, 120
Замэнгоф Людвік 142
(заходне)палеская мова 95
Зьвяз беларускай моладзі 149
ЗША 139

І

Ігнатоўскі Ёсевалад 141
іканьне і ыканьне, адсутнасьць 117
Інстытут беларускай культуры 141
Ісьляндія 96
innowiersu 161

К

Каліноўскі Кастусь 138

Камісія па назвах мясцовасцяў 120
 камянецкая зямля 138, 139
 Канада 153
 Кандрацюк Міхал 119
 канстанцінаўскі павет 81
 Карона (Польшча) 84, 138
 Карпенка-Кары Іван 159
 Кастрычніцкая рэвалюцыя 82
 кастыльская мова, андалоскі варыянт 157
 Кастэвіч Іван 238
 Касцюшка Тадэвуш 139
 кашубская мова 115
 кашубы 97, 116
 кірыліца 119
 Кленікі 159
 кляшчэлеўская гміна 116
 Кнарыды 156
 кобынская зямля 138
 Кожына 142
 Козьлікі 78
 Корніца 81, 141
 Кошэлі 90, 118
 Кошэліё 118
 Кракаў 146
 крэатыўны патэнцыял у падляскай мове 91
 Купала Янка 84, 85, 141
 Koszele 118
 Košelië 118

Л

Лангбард Ёсіф 142
 Латышонак Алес 119, 140
 лацінка 100, 154
 Літва 139
 літоўская мова 115
 Літоўскі летапіс 1446 141
 ліцвіны 88, 90, 161
 Лорка Фэдэрыка Гарсія 153, 156, 157, 158, 162
 лосіцкі павет 81
 Лукашэнка 116
 Луцк 88
 Лышчынскі Казімір 140
 Лышчыцы 140
 лэмкі 97
 Люблін 79
 Люблінскае ваяводства 81, 139

Ляхі 78

М

Мазавецкае ваяводства 81, 139, 141
 Мазоўша 138
 Максімык Аляксандар 100
 Максімык Ян 120, 145-153, 158
 Малая Русь 84
 Масква 81
 Маскоўскае архэалёгічнае таварыства 81
 Маскоўскае таварыства гісторыі і расейскіх старажытнасцяў 81
 Маскоўскі ўніверсітэт 81, 82
 Мастоўляны 139
 Мельнік 142
 мельніцкая зямля 138
 Менск 142, 147
 Меншчына 140
 Мерачоўшчына 139
 Міністэрства ўнутраных спраў і адміністрацыі 119
 Мірановічы, Антон і Яўген 148
 Мора 80, 91
 Москаўцы 90
 Москоўцы 90, 118
 Маскувці 90, 118
 More 91
 Moskiewce 118
 Moskuvci 90, 118

Н

намыленая вярхоўка 121
 Нараўка 161
 нараўчанская гміна 116, 117
 Нарва, мястэчка 155
 Нарва, рэчка 87, 88
 нараўская гміна 116
 нармалізацыя правапісу падляскай мовы 100
 „Наша Ніва” 159, 160
 нейкая трэцяя мова 120
 немцы 100, 116
 „Ніва” 80, 100, 114, 117
 Новае Беразова 156
 новаўкраінцы 87
 нямецкая меншасць у Польшчы 97
 нямецкая мова 115
 „Nad dnioem pochilana” 93

О

оканьне 117
Олыштын 79
Олыштынская пантаміма 157
Орля 88, 90, 118, 119, 120, 154
Orla 118, 119

П

Падляскае ваяводзтва 81, 89, 97, 98, 137, 138, 139
падляская мікрамова 117, 156
падляская мова 80, 81, 82, 84, 89, 90, 91, 93, 98, 100, 117, 120, 145, 150, 151, 152, 154, 155, 156
падляскія гаворкі 80, 82, 84, 89, 117, 118, 140, 145, 149, 154
падляшукі 77, 85, 86, 87, 88, 90, 96, 138, 139, 161
Падляшша 76, 77, 79, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 96, 97, 98, 100, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 152, 154, 155, 157, 158, 159
палескія гаворкі 117
Палесьсе 81, 95, 139
палешукі 96
палякі 89, 98, 100, 152
палянізмы 84
Панятоўскі Станіслаў Аўгуст 142
па-свойму 149, 155
Паўлючук Уладзімір 76, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 87, 88
паўстаньне 1863-1864 139
перапіс насельніцтва ў Польшчы 2002 89, 97, 98, 114, 117
перапіс насельніцтва ў Польшчы 2011 97, 98, 100
Першая сусьветная вайна 160
Пецярбург 140
польскае права 138
Польская аб'яднаная рабочая партыя 77
Польская аўтакефальная праваслаўная царква 85
польская мова 86, 89, 148, 152
Польшча 76, 77, 79, 80, 85, 86, 87, 95, 96, 97, 98, 115, 138, 139, 142, 147, 150, 152, 155, 156, 158, 161
Польшча, Народная 139

Прага 119, 152, 153, 155, 158, 161
„Прайдзісьвет” 95, 96
Пружаншчына 140
Pudlasie 83, 141
„PustaJa” 158, 161

Р

Радзьё Рацыя 96, 100, 114, 117
Радзьё Свабода 100, 142, 152, 162
Расейская праваслаўная царква 85
родная мова 80, 89, 90, 95, 100
Румянцаўскі музэй 81
Рыбалы 80, 148
Рыгороўцы 118
Рыгорувці 118
Рэспубліка Беларусь (РБ) 79, 95, 96, 98, 116
Рэч Паспалітая 142
Ruś Biła 83, 141
Ryhoruvcі 118

С

Саколка 88
Саколышчына 88, 161
Сапэга Іван (Сямёнавіч) 137
Сачко Зося 93
Саюз украінцаў Падляшша 89, 155
Седлецкая губэрня 81
сілезцы 97
славацкая мова 115
Слонімшчына 159
Сталін 160
Статут ВКЛ 1529 141
Стахвюк Віктар 92, 148
Страсбур 120
Стэльемашук-Троц Яанна (Ася) 145-153, 154, 155, 156, 157, 158
Супрасьлеўскі кодэкс 140
Супрасьлеўскі манастыр 141
„Супраць ветру” 80
Сцэна Шчыты 150, 154, 155
Сьлёнск 152, 153
Сэйны 152
Сяхновічы 139
Standard Podlachian 80
Stara Kornica 81
svoja mova 85
Svoja.org 84, 95, 100, 117, 118, 141, 151
„Światopogląd jednostki w warunkach

rozpadu społeczności tradycyjnej”
76, 88

Т

Таварыства аматараў
 прыродазнаўства, антрапалёгіі
 і этнаграфіі (Маскоўскі
 Ўнівэрсытэт) 82
Таварыства аматараў рускай
 славеснасьці 81
Таварыства драматычных
 пісьменьнікаў і кампазытараў 81
Такары 141
традыцыйныя назвы мясцовасьцяў
 116
Трасьцянка 92
Тышкевіч Васіль 138
тэатар на Падляшшы ў 1909 159-160
Тэатар оперы і балету (Менск) 142
Trystianka 92

У

уканьне 117, 118
„у кароткае” 118
Украіна 84, 160
украінізмы 84
украінская мова 78, 115, 117, 140
украінскі рух на Падляшшы 87, 88, 90
украінскія гаворкі 87
украінцы 84, 88, 89, 90, 97, 161
унія, царкоўная 85
уніяцтва на Падляшшы 86, 87
Урсынаў (Варшава) 76

Х

Хадановіч Андрэй 96
„Халімон с-пад пунчы” 160
хатняя мова 81, 89, 96, 97

Хлябцэвіч Іван 159
Хлябцэвіч Яўген 160
Хлябцэвічы, Яўген і Ўладзімер 159
Холмская ўніяцкая япархія 86

Ц

цар Гарох 88
цэнтар у Шчытах 149
Concorde 142

Ч

чаромхаўская гміна 116
„Часопіс” 100, 114, 118, 119
Чэхі Заболотны 90
чыжоўская гміна 80, 96, 116
Чыжы 88
„Čas, kotory vmiraje” 80, 81, 91

Ш

шлянзакі 97
Шчыты 150, 151, 154, 155
„Šče odna vesna” 93

Э

„Энцыкляпэдыя этнаграфіі Беларусі”
 82
Этнаграфічнае таварыства (Расея) 81
„Этнографическое обозрение” 82
Эўразьвяз 115
Эўрапейская хартыя рэгіянальных і
 меншасных моваў 115

Я

Ягелёнскі ўнівэрсытэт 80
Якімюк Усевалад 142
Янчук Мікола 81, 82, 84, 85, 86, 141
„Ja j u poli verboju rosła” 150, 155
„Jankovi Kupali (na pametku)” 82

Zmiêst

ČASŤ PERŠA: Kuneć jednoho sviêtu

Svoja.org — horód na vyžary	7
Koli ja byv zlodijom liêsu	15

ČASŤ DRUHA: Horochom ob stinu

Pisati po-svojomu	55
Pisane po podlasku	65
Komu „rídne“, a komu „rôdne“	71
Нялюбая сястра Беларусі	76
Сьмерць па ўласным жаданьні	97

ČASŤ TRETIA: Zamazuvanie pameti

Ustawa o mniejszościach a naša pudlaška mova	103
Nie stawiajmy pomnika swojej ignorancji	109
Безназоўнае Падляшша	114
Gmina Orla załatwiona (na amen)	122
Sioła i vjoski po-svojomu	126
Падляскі пантэон	137

ČASŤ ČETVERTA: Zamknuty kruh

Я шукаю аўтэнтчнасці на сцэне	145
Пустое мацярынскае сэрца, або Кола замкнулася	154

ČASŤ PJATA: Hramotno

Słownik, słownik!	165
Zapach rôdného slova	171
Blogi pro pudlašku movu	179
Michał Vrublevski (1936-2012)	179
Čym raznitsie pudlaška mova od ukrajinskoji?	180
Nakôlko raznitsie pudlaška leksyka od ukrajinskoji?	182
Pudlaška koine: problema leksyki	184
Dobre intencje to za mało	187
Ne davajte v kryvdu pudlaškie „g”	191
U pudlaškuj movi „u korotkoho” ne vidno	192
Dyftongi vse pud pryzvukom	194
Ukanie	195
Možna i tak, i siak — leksyčny i morfologičny varyjanty	196
Siěty spuvzvuki u nas naohuť tverdy	197
U nas chvojina inakša, čym u jich	198
Prysłôvniki, abo zlučajemo vsio, što dajetsie	198
Slovotvôrny zasoby movnoji ekspresiji	199
„Jijiě” i „jeji”	201
„Zemloju” čy „zemleju”?	201
Ija/yja, ik(a)/yk(a)	202
Pudlaška hramatyčna terminologija	203
Parnaja ličba	207
Pryzvuk	210
Siviějuščy, posiviěły; siviějučy, posiviěvšy	211
Podlaski łatwo i przyjemnie, czyli regułki	213
Czytanie alfabetu	213
Wymowa grup spółgłoskowych	214
Zmiękczenie spółgłosek	215
Akcent	216
Wymiana u nieakcentowanego z v w nagłosie	217
Jotacja	217
Ukanie	218
Pisownia -ija/-yja i -ika/-yka	218
Piszemy łącznie	218
Piszemy rozdzielnie	220
Piszemy przez łącznik	221
Piszemy wielką literą	222
Piszemy małą literą	222

Przenoszenie wyrazów	222
Pisownia skrótów i skrótowców	223
Końcówki przymiotników	224
Końcówki imiesłówów przymiotnikowych	224
Odmiana rzeczowników	225
Wołącz rzeczowników	232
Odmiana przymiotników	232
Odmiana liczebników	234
Odmiana zaimków	239
Odmiana czasowników	241
Prykazki i pohovôrki	244
Łaciński cytatnik	253
Pudlański rozhovôrnik	271
Pôdpisy do zdymkuv	281
Indeks osób, miejsc i rzeczy	285
Паказьнік асобаў, месцаў і рэчаў	299

OD WYDAWCY

Jan Maksymiuk (po podlasku: Jan Maksimjúk) jest dziennikarzem, eseistą, poliglota i tłumaczem, popularyzatorem pisemnej wersji gwar podlaskich (języka podlaskiego).

Urodzony i wychowany we wsi Lachy (Lachí) na Podlasiu, od 16 lat mieszka w Czechach i pracuje w Radiu Wolna Europa w Pradze.

Opublikował kilkanaście książek z przekładami literatury białoruskiej na język polski i literatury światowej na język białoruski. W roku 2011 w Mińsku wydał *Словы ў голым полі*, zbiór esejów o literaturze, pamięci i tożsamości kulturowej.

W książce *Čom ne po-svojomu?* przedstawia swój projekt kodyfikacji języka podlaskiego oraz uzasadnia potrzebę wprowadzenia go do szerszego użytku publicznego. Na książkę złożyły się teksty napisane w ciągu ostatnich dziewięciu lat po polsku, podlasku i białorusku.